

Dr. Felix Regnault.

VI $\frac{55}{-}$
- 1105

Prostitutsion.

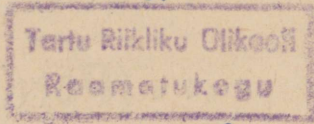
« « (Porduelu). » »

Prostitutsioni ajalooline arenemine
« « « ja praegune seisukord. » » »

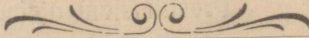
« « « Tallinnas, 1908. » » » »

Trükitud kirjastuseäri „Tea-
« « « duse“ kuluga. » » » »

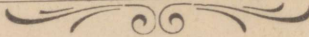
2

101657

Trükitud M. Schifferi trükikojas, Tallinnas.

Eesõna.

Prostitutsioon on laialine ühiseluline paise, mis iseäranis praegusel, kapitalistlikel ajajärgul oma jäledaid tagajärgeid meile väga rohkeste tunda annab. Ühelt poolt on kapitalismuse mõjude tõttu suur hulk meesterahwaid, kellede majanduseline järg weel sedawõrt kindlusteta on, et nad mitte ei wõi naisterahwaga loomulikusse ja wältawamasse ühendusesse astuda; teiselt poolt aga on naisterahwas nendestamade majanduseliste olude mõjul sunnitud omale sarnasel teel leiba teenima, mida ta siis mitte ei teeks, kui ta majanduseliselt kindlustatud oleks. Siiski ei wõi selle juures ära unustada, et kui küll praegusel ajal prostitutsioon majanduselise korra tagajärg on, siis ometi see nähtus ka ühel wõi teisel kujul ammu ajast on rahwaste elus hoopis teistsuguste majanduseliste tingimiste juures ilmsiks tulnud.

Et prostitutsioon niihäste praeguse ühiselu korra juures kui ka wanematel aegadel laialiselt ettetulew nähtus on ja on olnud, siis on tarwiline, et jeltkõnd seda nähtust, tema algtingimisi, ajalugu ja tagajärgeid paremini tundma õpiks, nimelt teaduslikus walgustuses. Sellel põhjusmõttel seisest oleme käesolewa, professor Dr. Regnaulti raamatu **Cesti** keelde ümber toimetanud. See raamat on **täieste teadusline töö**, kuid ta on laialiste lugejate-ringfondade jaoks määratud ja sellepärast populärkeeles kirjutatud.

Dma raamatu esimeses jaos pakub Dr. Regnault lühikeste ülewaate prostitutsiooni üle mitmesuguste rahwaste

juures ja mitmejuguistel aegadel. Teises jaos kirjeldab ta prostitutsiooni seisukorda praeguse aja haritud maades, kõigepealt Prantjumaal, ja kolmandas jaos kõneleb ta avalikfude=naiSTERahwaste registreerimisest ning suguhaigustest.

Tõlkimise juures on raamatut mõnda pidi lühendatud, nimelt mõned kohad wälja jäetud, millel ainult kirjaniku kodumaa kohta kohalik tähtsus on, ja teiseks on mõnes kohas kuiwa armudematerjali lühendatud. Tõlkija arwab, et raamat selle läbi siisulikul sugugi kannatanud ei ole ja et ta sellepeale waatamata Gesti lugejale huwitawat ning õpetlikku lugemismaterjali pakub.

Esimene jagu.

Prostitutsioon mitmeluguste rahwaste juures ja mitmelugustel ajajärkudel.

Esimene peatükk.

I.

Prostitutsioon ei ole mitte metsrahwastelt pärandatud pruuk, sest et metsrahwad korratumas sugulises ühenduses ei ela.

Üks wõi teine küsimus wõib omale uurija waatepunkti järele väga mitmesuguse walgustuse saada. Antropoloogid*), näituseks, waatawad prostitutsiooni peale hoopis iseäralisest waatepunktist. Nemad tõendawad, et awalikud-naisterahwad nõndasamuti kui kurjategijadki meie seltskonnale laugeid esiisajid meelde tuletawat; pordunaisterahwaste elu tunnistawat, et pahad loomuomadused, mis inimesesoo esimestel elupäewadel ilmsiks tulnud, nüüd jälle atawistiliselt**) on tagasi tulnud.

Antropoloogide arwamise järele on inimesesoo esiisadel väga madal kõlblusejärg olnud; oma jõuetuses wõisid nad ainult wäikeseid seltskondasid asutada, mille juures

*) Antropologia — teadus inimese üle; antropoloog — teadusemees, kes inimeseteadust uurib.

**) Atawismus — kehahituse ja waimuomaduste pärandamise seadus, mille järele lapselaps enam oma wanaisa wõi wanaisa kui oma isa sarnane on.

ijastel kõik warandus ühine oli, ka emased kaasa arvatud. Teiste sõnadega: nad elasiwad ühisabiellust, mis täieste nende elutingimistega kokku käis.

Sellest jogsast, tõendawad darwinistid*), kaswas tükk tükkilt suguline armastus välja. Nagu kõik meie kired, kõik meie waimuelu, edenes ka see pikkamööda paremuse poole. Rauges tulewikus läheb ta ühtelugu paremaks ja muutub aatelifeks armastuseks. Seit kuldneae pole mitte meie seljataga, waid seda saawad ainult meie kauged järeletulijad näha.

Viiderlikud naisterahwad, kes ennast esimesele wastutulejale annawad, äratawad, ilma et nad sellest ise aru saaksiwad, kaugete aegade kombed jälle elule; atawistiline loomusund tõukab neid porduelu peale.

Kui naisterahwad puuduse wõi muidu rahaahnuse pärast enestele rahalist taju nõuawad, siis on meil a w a = l i k u = n a i s t e r a h w a g a tegemist, s. o. niisuguse nais-terahwaga, kes awalikult ja ilma armastuseta enese esimesele wastutulijale ära müüb.

See on iseenesest kaunis meelitaw teoria, kuid omieti ei käi ta tõsiste asjaoludega kokku, sest ahwid, keda inimeseesoo esijadeks peetakse, ei ela mitte korratumass sugulises ühenduses.

Ahwide ja iseäranis inimesejarnaste ahwide, nagu gibboni, orangutani ja gorilla juures pole jälgegi korratumast sugulifest ühendusest (ühisabiellust) ehk hetärismusest leida. Gorilla on küll mitme naise pidaja, aga ta hoiab suure hoolega oma haremit wõeraste meeste eest; kui ta pojad täiealiseks saawad, siis kihutab tema nad minema, sest et ta nende poolt wõistlust kardab.

Ka metsrahwad ei ela mitte hetärismuses. Mõned antropoloogid katsuwad küll seda tõendada, et metsrahwaste seas suguline ühendus täieste korraldamata olewat, kuid see ei käi tõega kokku. Sarnaseid ekstarwamisi metsrahwaste kohta on niisugused reisiomad awaldanud, kes mets-

*) Looduseuurija Darwini õpetuse poolehoidjad.

rahwaste maalt ainult läbi on sõitnud, ilma et nendel mahti oleks olnud rahwa elu lähemalt tähele panna. Et aga rahwast häste tundma saada, selleks on tarwis temaga üheskoos elada, tema keelt mõista ja tema elu tähele panna oskada.

Riisuguste pealiskaudjete tähelnemiste järele kõneldi, et Andamani saarte metsrahwad, Zeiloni weddad, Kapi-maa põesamehed, Kalifornia mustad rahwad j. t. kõige jälgimas porduelus elavad. Nüüd on aga juba selgeks tehtud, et nende metsrahwaste kõlblus meie kõlblusest hea tüki kõrgemal seisab: nemad on kõik kindlad ja hoolsad ü h e n a i s e m e h e d.

Reisijad otustasivad metsrahwaste elu üle, oma kodumaa pruukisid mõedupuuks wõttes, ilma et nad asjade sifu sisse oleksiwad tunginud, nagu näituseks p o l y a n d r i a üle, misjuguise pruugi juures üks naisterahwas forraga mitme mehe naiseks saab.

Kui oma seletust iga hinna eest tahetaks õigeks tunnistada, siis seletataks kõik faktid jelles mõttes ära, nagu see kaitsetawale seletusele tarwiline on. Teada saades, et metsrahwastel abielu tähendamiseks sõna ei ole, tõendasiwad darwinistid, et sõna puudus ka selle sisseseade — abielu — puudust tähendab. Dieti ei tähenda aga see muud midagi, kui metsrahwaste keele puudust: nendel täidawad käe- ja kehaliigutused (gestid) sõnade aset; nende keeles puudub palju sõnu, iseäranis mõtteliste (abstrakti-liste) mõistete tähendamiseks. Sellest ei wõi aga weel mitte järeldada, et kõik see, mida metsrahwad nimetada ei saa, nendele tundmata on.

Kui terasemalt tähele panema hakati, siis leiti, et ka metsrahwal abielulised sisseseaded (institudid) on ja pealegi hoopis keerulisemad kui meil.

Teiseks tõendusiks selle kohta, et metsrahwad hetäri-
muses elavad, tuuakse jeda ette, et paljudel rahwastel emade ja tädide jaoks ühelt poolt, ning isade ja onude jaoks teiselt poolt ühed ja needsamad nimetused on; nende keel ei tee wendade ja onupoegade ning õdede ja täditutarde wahel wahet.

See näitab ainult seda, et ennemuistne perekond nõnda juurel mõedul ära eraldatud ei olnud kui praegune. Iga perekond seisis mitmest naisemehest-wennast ja õest koos, kes ühe perekonnapea all elasivad ja kellel ühine teedukoht oli. Sellepärast on täieste loomulik, et laps kõiki täiskaswanud meesterahwaid isaks, kõiki täiskaswanud naisterahwaid emaks, ja teisi omaealisi lapsi, kelledega ta alati koos elab, wendadeks ning õdedeks hüüab.

Weel on üks esiinimeste abielukuju, mis pealiskaudne waatleja korratumaks suguliseks ühenduseks võib pidada: see on mõnede Australia rahwaste abielu. *)

See abielu on nimelt järgmine:**)

Australlastel on gruppel ehk klanid ***) , mis 30—80 inimejst koos seisawad, — need on omalaadilised määratud juured perekonnad, kus kõik warandus ühine on. Naisterahwad on ühetasajelt kõikide klaniliikmete päralt. Surmanuhtluse all on ära keelatud oma klanil hulgaist naist wõtta ja kõik naisterahwad on teistest klanidest pärit. Mitu klanil ühtekokku sünnitawad suguharu ja harilikult astuwad ühe ja sellejama suguharu liikmed üksteisega abielusse.

Naisterahwaid kas ostetakse naabri klanist, wõi warastawad mitu meesterahwast ühise kokkurääkimise järele naisterahwa ja, et eneste õiguste ühetaolust näidata, wägistawad korda mööda selle naisterahwa ära.

Miijugused on seal abieluseadused. Meie waadete järele on need, tõtt ütelda, küll toored ja kõlblusewastased, aga nende pruukide kindlus näitab seda, et metsrahwaste juures siiski mitte korratumat sugulist ühendust olemas ei ole.

*) Siiski on australlaste juures ka mitmesugust abielu leida. Mõnedes suguharudes on ühe mehe pidamine pruugiks. Abielusse astutakse õstmiseteel wõi warastamise läbi.

**) Reedsamad abielu sisseadused on ka Sahalini saarel giljakide juures. Igaühel on mehõigus oma wendade naiste ja naiste õdede peale. Wiimasel ajal hakkab see pruul juba ära kaduma.

***) Sugukonnad.

II.

Prostitutsioon on küll paljude metsrahwaste juures olemas, kuid suuremalt osalt on see europlaste süü läbi.

Kagu nägime, ei ole hetärismust metsrahwaste juures mitte leida. Kas aga praegune prostitutsioon mitte pärandus sellest suguliseft kõlwatusest pole, mida nende juures tähele panna?

Tõeste jutustawad ka reisijad palju lugusid metsrahwaste naisterahwaste fergemeele üle.

Metsrahwaste juures olewad elufutselijed pordunais-terahwad ei seisa sugugi oma sugurahwa põlgtuse all. Nõnda käib Uue-Kaledonias libu julgelt hurtsikust hurtsikusse, teda wõetakse igal pool armastusega wastu ja kaitsetakse teda, teda kutsutakse kõikide pidude peale, tema lapsed, teda suguharu peamees omale kaswandikkudeks wõtab, tunnistatakse suguharu lasteks. Paljude rahwaste juures annab perekonnapea, et raha teenida, oma orjanaiстерahwaid, fagedaste aga ka oma naist wõi tütreid europlasele tarwitada.

Sarnast kõlblusetust peeti metsrahwa kohta loomulikuks, tema iseloomuga kokkufäiwaks.

Dieta on see nähtus aga walgete inimestega kokku puutumise tagajärg. Meegrid, kes mererandadel elawad, on wäga kõlblusetad; need aga, kes sügawamal maa sees elawad, on mooruslikud ja wäga armukadedad: europlased on mitu korda katseid, sealseid naisterahwaid ära wägistada, oma eluga maksnud.

Sedasama wõib Ida-Siberi korjakide juures tähele panna; kolijad korjakid puutuwad wähe walgete inimestega kokku ja nad on wäga armukadedad, kuna paigalelawad ja enam haritud korjaklased ilma waewata oma naissi teistele lubawad.

Malhaisklased on oma kõlbluseta oleku poolest kuuljad, aga nende kaugemates ringkondades, kuhu weel walged pole tunginud, pannaftse kõlbluse peale waljult rõhku.

Kalifornias hakkaswad mehed selle järele, kui ameriklased sinna tuliwad, oma naistega kauplema; walged

õpetasiwad pärisrahwastele niisugused kombed kätte, millede eest enne surmanuhtlusega karistati.

Niisuguseid pööordeid rahwa pruukides on ferge ära seletada. Walgete tulek on põhjuselks, et kõik pärisrahwaste senised waated muutusiwad: ennenägemata rikkused aratawad waraahnuist; pärisrahwad tahasiwad enestele rauda, klaasasju, riideid, püssirohtu ja püssisid saada. Nad harjuwad alkoholi ja tubakat tarwitama ja ei wõi ilma nendeta enam elada. Et oma tarwidusi täita, teewad nad nõndasamuti kui need eurolased, kes ilma pikema mõtlemijeta walmis on oma naisi ja tütreid müütama.

Et eurolane kui wõitja ilmutab, sellepärast awaldata ta oma mõju weel tooremal kombel: ta näitab oma põlgtust pärismaalaste wastu üles, käib nendega sandiste ümber ja täidab nende naisterahwaste kallal oma sugulisi ihasid.

Tuletagu omale lugeja neid toorusid meelde, mis Europa sõjawäed Hiinamaal ja Afrika sõjakäikudel on korda saatnud. Waewalt wõib omale seda ette kujutada, kuida wõitjad oma wõiduwilja tarwitasiwad. Jacquot (Shakoo) kõneleb, näituseks, Algiri ärawõitmise üle järgmist:

„Seda häbematuist, kõlwatuist ja jultunud olekut, milledega awalikkude-naisterahwastega üheskoos prassiti, ja seda jäledat kiitlemist, millega see kõik jündis, ei wõi enesele sugugi ette kujutada. Ärawõidetud linnad muudeti kohe just kui mõnedeks määratusuurteks pordumajadeks, kus inimesed ükssteise kallale tungisiwad. Seda ei jutusta wiist ajalugu millalgi, kui juurel mõedul kõrgemad isitüd endid üle andsiwad.“

Kui walged metsrahwaste juurde wõitjatena ilmutawad, toowad nad ka oma haigusid sinna kaasa: sarlakid, rõugid, leetrid, siifilist ja tiiskust, mis pärismaalasi hirmsaste maha murrawad.

Sarnaste haiguste mõllamise korral kaob igasugune aime kõlbluse kohta. Ja selle poolest pole meie metsrahwastest sugugi täielikumad.

Lugege kirjeldusi katku- ja kolera=taudide üle, mis Europas mõllasiwad. Keegi polnud homse päewa peale

julge; need, kes veel elus olivad, tahtsivad iga hinna eest elust magu tunda ja hakkasivad kõigehullemal kombel prassima. Siiski ei taota need metsrahvad, kellede peale nõnda rohkeste laimujuttusid aetakse, ometi mitte arusaamist kõlbluse kohta ära. Nad painutavad endid küll europlase, selle üliinimese ülewõimu alla, kes nendele alkoholi, klaasasju, naelu ja püssisid wõib anda, lubawad temale oma naisi, kuid jääwad sagedaste oma kaaswendade wastu armukadedaks.

Haritud europlasel pole mingit õigust oma wähemale wennale — metsrahwale — etteheiteid teha, waid ta peaks ije nende alandamiste eest punastama, mis ta wiimasele teeb.

III.

Ujuline porduelu.

Meie andsime metsrahwaste kohta õige tunnistuse: nemad ei ela mitte korratumas sugulises ühenduses ja prostitutsion on nende juures suuremalt osalt europlaste poolt siise toodud.

See aga ei tähenda veel mitte, et nende kõlblusejärg sellepärast eeskujuline on. Nemad on ka nõndasamuti kõblusetad kui kulturarahwad, kuid nad on seda oma wiisi. Nende porduelu kannab nimelt ujulist laadi.

Õsialgul kumardas inimene loodusewägesid; üheks nendest jõududest, mis iseäranis mõjuwalt ta ettekujutusewõimu pihhta käis, oli see saladuseline algus, mis taimedele, loomadetele, inimestele, ühe sõnaga, terwele edenewale loodusele elu andis.

Tänulikud rahwad löiwad siis iseäralise siigiduse = k u l t u s e. Seda kultust*), mis wanaaegsete paljujumalatekumardajate rahwaste juures moodis oli, leidub ka metsrahwaste juures.

Wiimaste juures peetakse pidusid, mis pöörase prassimise ja möllamisega (orgiatega) on ühendatud.

Australlased seletawad oma pidude kohta järgmist:

*) Kultus — usulikud kombed paganarahwaste juures.

„Larwis on tantfida ja kokku ühineda, kokku ühineda ja tantfida, et kõik elu uueste sünniks; et heinamaad, wõsastikud ja metsad rohtu, põesaid ja puid kaswataksiwad; et loomad sünniksivad, kes lehti, õisi ja puuwilja wõiksisiwad süüa; et inimesed sünniksivad, kes loomi sööksiwad.“

Neid pidustusi peetakse kewadel. Senikaua, kui pidustuse wastu ettewalmistusi tehtakse, on mõlemist sugust inimesed waljult tagasihoidlikud ja ei käi üksteisega sugugi läbi. Soowitaw päew jõuab kätte: mustanahalised pärismaalased liiguvad pikkamisi ja teewad arglikkude sammudega ringisid. Nad saawad tükk tüki elawamaks, hakkawad hüppama, keerlewad ringi, oma keha tahapoole painutades, ja jaurawad senikaua, kuni nad pühalikusse määratsusetujusse sattuwad.

Kewadised armastuse pühad oliwad paljude rahwaste juures moodis. Egiptuses Budasti linnas peeti maajumalanna Isisi pühapäid. Selle jumalannaga kujutati naistesugu, keda päikesejumal Osiris sigitama pani. Ajalookirjutaja Herodotuse sõnade järele on sel ajal seitse sada tuhat palwerändajat endid ilma mingi piirita kiimaluse hoolets andnud. Budasti sõidetud paatidega mööda Niluse jõge ja kui linnadest mööda sõidetud, siis tantsinud naisterahwad suguihased äratawaid tantsumisid.

Sirias paniwad Astarta püha ajal meeste- ja naisterahwad enestele teised riided selga ja täitsiwad muusika ning trummide helinate saatusel mitmesugusel wiisil kiimalusehimusid. Preestrid oliwad selle juures ja juhtiswad pidustusi.

Greeklastel oliwad Adonise*) ja Bachuse**) auks peetawate pühade ajal firjeldamata hullud orgiad lubatud, mis sagedaste nõnda raskestes piduosalistes peale mõjusiwad et wiimased raskete histeriahoogude alla langesiwad.

Roomlastel oliwad peale meeletute jooma ning tantsumisepidude ja jumalanna Isisi sakramentide weel pidustused jumalanna Flora auks. Libud ilmusiwad sel ajal täieste

*) Jahijumal, armastusejumalanna Venuse armutene.

**) Wiinajumal.

hirmsaid kõlbluswastaseid kuritegusid korda saatnud, aga selle peale waatamata austati neid. Rahwas arwas, et kõlbluswastane tegu mõnele jumalale wõib meelesjärele olla. Üliwägewad usulised tunded jurusiwad kindlaksaanud kõlbluswaated tagasi ja muutjivad inimese oma himude täitjaks loomaks.

IV.

Wõduelu wõerustamise otstarbel.

On ka teisi tundmusid, mis küllalt tugewad wõiwad olla, et sugulist kõblust kõrwale lükata.

Nendel aegadel, mil weel wõeraste ning õõ-maja-sid ei olnud, peeti wõeraste wastuwõtmiist pühaks kohuseks. Ilma selle pruugita poleks metsikud suguharud, tarjakas-watajad rahwad ja mõned enam haritud rahwad teiste rahwastega sugugi wõinud läbi käia ega mingisuguseid kaubaühendusi pidada.

Wõeraste wastuwõtmiise lahkuses lähewad mõned rahwad nõnda kaugele, et nad eneste kohuseks arwawad wõerale mitte ainult korterit ja toitu anda, waid ka naisterahwast. Wiimane ei ole mitte alati ümardaja, waid on sagedaste ka majaperemehe sugulane, õde, wõi ka naine, ehk muidu küll mees oma naist wõeraste eest juure armukadedusega hoiab. Mõnikord lubatakse wõerustamise otstarbel isegi wärsked noorikud wõerastele.

Niisuguse pakkumise tagasilükkamist loeb peremees omale juureks teotuseks. Nõnda mõtlewad sngaleslased, eskimolased, Kanaria saarte elanikud j. t. Kui kord keegi misjonär ühe metsrahwa juures jarnased pakkumised tagasi lükkas, pani see sealseid naisterahwaid jedawõrt imestama, nii et nad iga hinna eest tahtsiwad järele waadata, kas misjonäril tõeste ka suguorganid olemas on.

Reisija Bougainville kõneleb Tahiti saare sellekohastest kombetest wäga piltlikult.

Iga päew — räägib ta — käisiwad meie mehed ilma sõjariistadeta üksikult ja wäikese salkade kaupa saarel jalutamas. Neid kutsuti majadesse sisse; nendele anti jüüa. Pererahwa lahkus oma külaliste wastu ei olnud

aga jellega weel lõppenud: wiimastele pakuti ka noori tüdrukuid. Hurtsik tuli siis kohe uudishimulisi mehi ja naisi täis, kes wõera ja noore wõerustamiseohwri ümber piirasiwad ja nendele puulehtesid ning lillesid peale puis-
tasiwad; muusikandid mängisiwad wiledega rõemulaulu.

Waewalt wõib küll enesele midagi naljakamat ette kujutada, kui pärismaalase Dru ja reisitekspeditsiooni preestri jutuajamine.

„Sa oled nüüd õhtust jöönud,“ räägib Dru, „kui sa üksinda magama heidad, siis magad sa sandiste...“ Preester wastas, et tema usk, amet, tema kõlblusetunne ja ausus jeda pakkumist ei luba tarwitada.

„Ma ei tea, mis sa usuks nimetad,“ wastas Dru, „kuid mina wõin selle üle ainult pahaste mõtelda, sest et ta sind takistab jüüta lõbu maitseada ja lahkest üles näidata, mida sinult isa, ema ja lapsed paluwad; sa peaksid peremehe wastu tänulik olema, kes sind häste on wastu wõtnud, ja rahwast ühe liikme wõrra rohkendama. Ma ei palu sind mitte, et sa Dru kombeid oma kodumaale wiiksid, kuid Dru, sinu sõber, kes sind lahkeste on wastu wõtnud, palub sind, et sa siin tahitlaste kombete alla heidaksid.“ „Keed neli on kõik ühesugused ilusad,“ katjus weel preester wastu waielda, „aga minu usk, minu amet!“ Dru, tema naine ja tütreid käisiwad ikka peale. Üks tütardest pigistas preestri käsa, waatas temale paljutähendawalt ja liigutatult filmadesse, nuttis; isa, ema ja õed läksiwad ära. Preester jäi üksinda neiu seltsi, ta kordas kõik see aeg üksisõnu: „minu usk, minu amet,“ kuid teisel hommikul ärkas ta noore tütarlapse kõrwal selle asemel üles. Hommikul tänas neiu ühtlasi oma wanematega preestrit.

Kuigi see lookene liialdatud on, siiski tõendab ta ometi sarnase kombe olemasolemist, mis meie peale eemale-
tõukawat mõju awaldab.

Teine peatükk.

I.

Prostitutsioon templite juures.

Metsrahwad tapsiwad omad sõjawangid ära ja sõiwad nende liha. Hariduse kaswamisega hakati wangi- sid orjadeks panema ja nende tööwaewa eksploateerima. Wangisolewal naisterahwal oli weel teine wäärtus: omanik wõis teda oma suguihade täitmiseks tarwitada. Tekkis waheltjohitus; naisterahwastega hakati kauplema.

Nõnda weider kui see küll näitab olema, oliwad ometi p r e e s t r i d esimesed, kes porduelust rahalist kasu hakkasiwad wälja pigistama. Nende rahaahnus ja usulised waated ei käinud sugugi üksteise wastu, waid leppi- siwad wäga kenaste kokku. Usk oli juba wabad orgiad pühaks teinud. Usukombete täitmine sai ühtepuhku ede- nedes alaliseks, tekkisiwad templid waimulikkudega, hakati ohwrid wiima: siis oli tarwis, et suguline toimetus, mis armastusejumalate meele pärast oli, igal ajal oleks wõinud takistamata edasi kesta. Preestrid hakkasiwad siis templite juures naisterahwaid pidama ja neid altari, s. o. waimu- likkude meeste kasuks eksploateerima.

Neid tiimalusjetemplid oli palju ja need wõistlesiwad isekestis. Preestrid püüdsiwad templite juures meeldiwaid naisterahwaid pidada ja õpetasiwad nendele juba nende lapsepõlwest jaadit himudeäratamise kunsti.

Kust nad selle jaoks lapsi saiwad? Sagedaste oli- wad need orjatuudrukud, keda wagad inimesed selle jaoks ostsiwad, et neid jumalale pühendada ja sellega tema mee- lepärast olla. Nõnda lubas Xenofont Venusele 50 last, kui wiimane temale Olympia mängudel wõidu annab.

Pordunaisterahwad oleksiwad wõinud ära jooksta ja oma kasutoowat ametit iseseiswalt edasi pidada? Preest- rid aga pidasiwad usulise hirmu läbi neid paremini finni kui luffude ja wahtide abil. Preestritel oliwad nõialised needmisesõnad nende naisterahwaste jaoks tagawaral, kes altariteenistuse oleks maha jätanud. Riisugused need- misesõnad leiti Ninewi kuninglikust raamatukogust üles.

Teised libud, kes jumalale olivad pühendatud, pida-
sivad wabalt oma ametit. Nad suurendasivad Venuse
templite fissetulekuid sel teel, et nad templite heaks teata-
wat maksu maksivad. Mõnel maal maksivad nad ka
muude heategewate otstarbete peale maksusid. Lydia maa-
konnas pandi Krõsuse ijale Allatejele ausammas üles ja
selleks tarwisminewad kulud tuliwad suuremait osalt nii-
sugustest maksudest. Tõendatakse, et Misserini piramidid,
Egiptuses, warao Amasise armukesse, kuulsa Rhodopise kulul
on ehitatud.

Soow, libu omale wõita, oli endiste rahwaste juu-
res usuauastamisega segatud. Sellest annawad libude haua-
pealkirjad selget tunnistust:

„Siin hingab Trifera õrn ihu, kes wäike tuwikene
oli ja jumalanna pühakojas kõrarikaste pühade ajal hiil-
gas, mil kõned ja naljatused nõnda elawad olivad; teda
armastas jumalate ema, sest et ta kõigerohkem Gypredese
joomapidusid armastas. See maa on siin püha, ärgu
kaswagu selle naisterahwa kalmukünkal mitte kibuwitsjad,
waid õrnad kannikesed.“

Teine hauapealkiri kõneleb:

„Arestio, tantšijanna, kes omal ajal mändade
wahel Gypelle auks tantšis, oma wilepilliga rõemu äratas
ja kolme lonksuga karika täie puhast wiina wälja jõi, puh-
kab siin paplite all, külm armastuse wastu, ilma et ta
uneta õõ järele wäsimust tunneks. Jumalaga kõik pidud
ja pühalikud lõbud! Sind on pimedus oma wõimu alla
wõtnud, sind, kes ja alles hiljuti lillede ja wanikutega
kaetud olid.“

Maa figitujewõimu kultus oli peaaegu kõikidel endis-
tel Hommikumaa rahwastel: jeda leiame meie Kaldea
Baali, Assiria Melita, Moabi Molochi, Fõnifia Astarte,
Armenia Anaitise, Greeka Venuse jne. templites.

Minult juudid kui ühejumalatumardajad olivad
wanaaja rahwaste seas ainukesed, kes porduelu wastu
seisivad. Siis aga, kui nad ebajumalaid, peaaesjalikult
Baali hakkasivad tumardama, tekkis nende sekka ka usu-
line prostitutsion. Juudid hoidsivad eneste seast wõeramaa
libud eemale. Moosese seaduse järele ei tohtinud libud

oma äri linnades mitte ajada. Nad votasivad tee äärtes, wiifakufeta riides olles, laulsiwad seal ja suitjetasivad lõhnawaid rohtusid. Alles kuninga Salomoni ajal saiwad libud luba linnadesse tulla. Salomon oli ka esimene, kes laulus juguhaiguste hädaohklikkust meelde tuletas (Spetusef., 5. ptk., 3.—4.):

„Wõera naise huuled tilguwad kärjemett ja tema juulagi on libedam kui õli. Aga tema wiimne lugu on wiha kui kirohi, ja teraw kui kaheterane mõel.“

Waewalt wõib weel jelgemini tripperi tundemärkisid kirjeldada.

Pühakiri jutustab ka „wehori haiguselt,“ mis ennast juguosjade mädajooksus ja mädahaawades awaldas. Juudid saiwad selle külgehakkawa tõbe Moabi ja Miidjani rahwaste käest. Et haigusele piirifid panna, käskis Mooses kõiki Miidjani meesterahwaid ja ka neid selle rahwa naisterahwaid, kes „mehega ühte“ on saanud, maha tappa. Ta käskis neid, kes otjuse täide saatsiwad, seitse päewa wäljaspool leeri magada ja „kõik riided, kõik nahast ja kitskarwadest tehtud asjad ning kõik puunõud“ ära puhastada.

Nende abinõude peale waatamata ei kadunud haigus jüiski täieste ära.

Mõndawiisi on wanaaja rahwastest kõigewähem liiderlik rahwas meile juguhaiguste üle kõigetäielikumad kirjeldused maha jätnud, kuna ta nende haiguste all muidugi mitte rohkem ei kannatanud kui teised rahwad.

II.

Esimesed pordumajad.

Esimesed pordumajad on nähtawaste Athenas tekkinud. Greeka linnades läks ilmalik wõim warakult waimulikust lahku ja wõttis walitjuseohjad oma kätte.

Preestrid eksploateeriswad kiimalust; täitsa loomulik on, et ka ilmaliku wõimu kandjatel mõte tõusis, seda äri linnade kasuks tarwitada.

Wooruslik Solon wiis selle mõtte täide ja riik astus kiriku asemele, kuna ta esimesed pordumajad, nõndanimeetatud dikterionid awas.

Need majad olivad sadama lähedale ehitatud ja neid tarmitasivad kõigepealt meremehed. Hinnad nendes ei olnud mitte kõrged. Nende ajutuste walitsemine käis linna majapidamise hulka ja oli iseenesest väga keeruline. Tarwis oli orjatüdrukuid osta, majad korras pidada, majakraami muretseja, sissetulekud wastu wõtta. Maja-peremees oli kroonuametnik, tema nimi oli pornotropos. Arwataks ka, mõnede wanade firjade järele, et nende majade juures sanitararstid olivad.

Need majad olivad Venuse templite juures olewate ajutuste eeskujul ehitatud ja nendel oli seejama eesõigus: neid peeti puutumata warjupaikadeks, kus kodanik linna kaitse all wiibis. Keegi ei tohtinud sealwiibijate wastu mingit wägiwalda tarmitada. Iga ei wõinud oma poega wälja nõuda, wõlaustuja wõlglast taga ajada, naine oma mehe truudusmurdmist tõeks tegema minna.

See Soloni algatusemõte oli tema kaaskodanikkude silmas üks peaasi nendest tegudest, mis tark mees oma isamaale üles näitas. Greeka kirjanikud ülistawad õnnelikku mõtet, neid asutusi luua, mis ühel ja seltsamal ajal riigile raha kokku toowad, Greeka naisterahwaste au ning neiude jüütaust kaitsewad ja noori inimesi loomuwastastest pattudest tagasi hoiawad.

„Oh, Solon,“ hüüab luuletaja Philemon, „sa oled rahwa heategijaks jaanud! Sa oled need asutused rahwa rahu ja terwise pärast loonud. Sa panid selle jaoks määratud majadesse naisterahwaid, keda sa seltskonnaliste tarwiduste jaoks ostsid, naisterahwaid, kes endid raha eest igauhele peawad lubama. Seeläbi oled sa tõsised hädaohud ja korratused eemale hoidnud“.

Kii kaugeleulataw kui sel ajal riikline wõim küll oli, ei taistanud ta ometi eraettewõtteid. Riik andis ka eramajade asutamiseks luba, mis riigi päralt olewate pordumajadega wõistlewid. Tarwis oli selleks ainult luba wõtta, ja peaasi, maksta. Iga aasta kaubeldi dikterionide pidamise õigused enampakkumise teel wälja.

Need asutused tekkisid esiteks linna agulitesse, tungisid ka kesklinna ja lõpuks olivad kõik uulitsad ning platsid neid täis.

Athena eeskuju järele tegivad peagi ka teised linnad ja riigid. Ei leidunud ühtegi tähtsamat linna, kus mitte oma dikterionisid ei oleks olnud.

R o o m a s ja terwes Rooma riigis oli palju nõnda-nimetatud l u p a n a r i u s i. Ka siin sai riik nende pealt maksu, kuigi kaudsel teel. Riik wõttis nimelt awalikkude-majade ja naisterahwaste pealt teatud maksu.

Et jalalibudele, kes ilma kroonumaksuta äri ajasid, tõkkeid teha, selleks oli kombepolitsei sisse seatud. Need määrused, millede täitmise järele tähendatud politsei walwas, tuletawad imelikul wiisil praeguseid reeglid meelde. Siis aga ei põhjenenud järelwalwamine mitte seltskonna terwise hoidmise peal.

Awalikud-naisterahwad jagunesiwad juba siis salalibudeks ehk prostibulae ja meretrices, kes selle eripolitsei ülewawuse all seisiwad. Et pordunaisterahwaid fergemini üles leida, selle jaoks peeti nende üle nimekirjasid ja anti nendele iseäralised piletid. Pordunaisterahwal oli wõimata ära põgeneda. Nad oliwad teatud linnajagudesse elama paigutatud.

Nõndawiisi tuli maks ilma raskusteta sisse ja see oli riigile heaks sissetulekuhallikaks. Keisrite ajal, kui kõlblus juba ednenud oli, hakati jeda maksu kõlblusewastajeks pidama. Riik ei tahtnud siiski sellest maksust ilma jääda ja asi muutus lõpuks nõnda, et Aleksander Severuse ajal neid sissetulekuid jälgirendide tegemiseks hakati tarwitama.

Rudawiisi wanaaegsed pordumajad oliwad sisse seatud, selle üle on palju kirjeldusi weel meie päiwini ulatanud. Peale selle leiti Besumi jalal Pompejuse waremete kaewamise juures lupanarius üles.

Wanaaja rahwad waatasiwad sugulise toimetuse kui täieste loomuliku tegewuse peale ja ei arwanud sugugi tarwiliseks oma suguosasid ära warjata: nad kujutasiwad neid osasid nõndasamuti awalikult nagu muidki kehajaguseid. Meie päiwil waatawad jaapanlased nõndasamuti selle asja peale ja ebauslikud neapollased riputawad weel

praegu oma ihu külge amuleti*) asemel wäikesed korallist wõi kullast tehtud phallosed**), nagu neid nende esiisad — wanad roomlased — kandsiwad.

Pordumaja sildiks oli phallos, mis kas maalitud wõi gipsist wälja wormitud oli. Selle all oli jagedaste tähendusrikas pealkiri: „Hic jacet felicitas.“***) Peale selle oli ühe Pompejuse linna kõigekäidawama uulitsa kiwitahwli külge wälja wormitud phallos finnitatud, mis näitas, kuspool küljes pordumajad asuwad. Uute majade awamise korral tarwitati suurt lampi, mille kuju ka phallost meelde tuletas.

Seespool oli pordumajade sisseseade järgmine: wäljast läks üks ühte ruumi, kus kassapidajanna jaoks pult seisis — nähtawaste jõiwad wõerad selles toas wiina; sellest ruumist wõis kitsast treppi mööda naisterahwastetubadesse minna.

Niisugune oli alama järgu majade sisseseade; toredamad pordumajad oliwad nõnda ehitatud, nagu kõik selleaegsed suuremad hooned: jammastega ümber piiratud õue oli purtskaewu, põesaste ja lilledega ilustatud. Toad oliwad ümber õue, nende ukseid tuliwad õue poole wälja; Magamisetubadesse paisiis walgust ainult kitsa läbikäigu kaudu, kuid siiski oli sellel päikesepaistesel maal nende jaoks küllalt walgust.

Tubade sisseseade oli väga kehwa: kiwitahwel, mis woodi aset täitis, wõttis peaaegu kõik ruumi ära. Tahwli peal oli magadiskott. Niisugune sisseseade oli väga kohane: tubades oli wilu ja oli wõimalust kergemini wäikestest söödikuteist lahti saada — taks kuldawäärt head asja palawal ja mustuserikkal maal.

Sellepärast pole selles midagi išeäralikku, et, nagu Dr. Bianki mulle jutustas, kiwiwoodid weel praegugi Neapolis mõnes pordumajas tarwitusel on.

*) Amulet — asjakene, mida paganausulised ja ebausklikud inimesed oma ihu küljes kannawad, lootusega, et see neid õnnetustest hoiab.

**) Phallos on meesterahwa suguliikme kujutus; seda kandsiwad greeklased ja roomlased oma joomapidubel kui looduse figituse- ja rõõmu sümboli.

***) Siin asub õnn.

Selle lihtsuse läbi polnud aga kunstipüüded mitte täieste kõrvale hoitud. Wiisakujeta pildid, mis jumalaid ja jumalannasid kujutasivad, kes mitmesugusel wiisil armu- ihasid täitsivad, ilustasivad seinasid. Kõik asjad, ka kõige- tarwitavamad, olivad phalbuse kujulised. Neapoli jala- muuseumis wõib weel praegu palju niisuguseid asju näha.

Pordumajade elanikka muretseti umbes nõndasamuti nagu praegusel ajalgi. Naisterahwastega kaubeldi, ja et sel ajal orjasid peeti, siis sündis see kauplemine awalikult. Awalikkude-majade pidajad muretsesivad omale orjadeks naiswangisid, tütarlapsi, keda mererööwliid tõiwad, ar- mukeste poolt mahajäetud naisterahwaid, wägise ära too- dud neiuid ja wanemate käest ostetud tütarlapsi.

Waheltjohitaja muretsetes puutumata tütarlapsi, kes temale iseäranis head kaju tõiwad. Tema andis liider- likkudele meestele teada, millal tal haruldast kaupa on, ja ehtis siis oma maja loorberilehtedega ära. Mõnikord sündis ta oma ohwrit, et see juust kui mõrsja omale loorberi- pärja pähe paneks ja sellega wälja tuleks.

Endiseaja kirjanikkude töbdest leiame liigutawaid kirjeldusi südantlõhestawate juhtumiste üle, mis sel põhjusel sündisivad. Symphosian kirjeldab tütarlast, kes pordu- majapidaja jalge ees maas wingerdas: „Halasta mu süütause peale, ära müü mu ihu, ära teota mind häbis- tawa märgiga!“

Majaperemehel aga pole südant ja ta annab teeni- jale käsu: „Tulgu ümardaja ja pangu ta toredasse riid- desse, ja riputage temale sedel külge: see, kes Korfinalt süütause ära wõtab, maksab pool naela hõbedat (umbes 60 rbl.); siis aga wõib teda igaüks ühe kuldtüki (5 rbl.) eest saada.“

Niisugused kombesid täidawad meie südant wihaga. Kuid praegusel ajal, mil pordumajadepidajad oma üles- pidamises küll enam filmakirjateenrid on, lähewad tähenda- tud asutuste kombesid sijulikult ülemalpool kirjeldatud kombetest õige wähe lahku.

Praegusel ajal kauplewad naistekauplejad walgete orjadega, keda pettuseteel wõrfu püütakse ja siis kaugele wõerastesse riikidesse jaadetakse, et seal neid pordumaja-

desse ära müüa, kus nende nõrkust furjaste pruugitakse. Nii mitugi ford on selgeks tehtud, et ka täieste puutumata tütarlapsed alatute äriajajate küüsi langewad.

Wanal ajal oli pordumajapidajal nõndasamuti nagu praegugi politsei poolt wõim kätte usaldatud ja ta jõötis, kattis, peffis ning eksploateeris oma maja elanikka.

Peale orjade korjasiwad pordumajadepidajad wanal ajal oma ajutustesse ka alamast soost waba-naisterahwaid, keda nad wististe nõndasamuti nagu praegugi pettufeteel sinna kutsufiwad. Tuli ka sedagi ette, et mõned liiderlikud, headest patritsiusteperekondadest pärit olewad nais-terahwad, kes uusi ihadetäitmisi taga ajasiwad, pordumajades käisiwad. Näituseks on teada, et keisrinna Messjalina, Lucisca nime all, ka nendes ajutustes on käinud.

Elu ja olu nendes majades läksiwad meieaegjete pordumajade elust ainult wähe lahku.

Xenarres ja Tubulides kujutawad halasti naisterahwaid, kes pikas reas tiimalusjetemplis seisiwad. Nende ihukatteks oliwad ainult pikad, läbipaistwad waibad. Mõnedel oliwad, suguihade ärritamiseks, näod kinni kaetud; teised kehaojad oliwad täieste paljad. Teised naisterahwad seisiwad ukse peal ja kutsufiwad meesterahwaid sisse.

Wõeras walis omale naisterahwa wälja ja läks jelle jeltfis wiimase tuppä. Toa ukse peal oli lauakene, mille peal naisterahwa warjunimi ja tema hind ülewal seisiwad. Tuppä sisse minnes pööras naisterahwas lauakese, teijepidi; teinepool oli pealkiri: „occupata.“*) Niifuguseid ettewaatusabinõusid pole meie päiwil tarwis, sest et kõikidel ajutuse-elanikkudel ühesugune hind on ja teijeks pannakse nüüd ukjed lukku wõi riivi.

Nendesje „lahketesse“ majadesse wõis öösel ja päewal igal ajal sisse peaseda. Heledakarwaline willane ukse eesriie ei lastnud uudishimulisi möödakäijaid maja sissepoole — öue peale — wahtida, kus naisterahwad külalisi ootasiwad. Harilikult istus eesriide juures wana Greeka naisterahwas, kes armurohtudega kauples. Tema oli ka külalistele teejuhiks, enne wiimaste käest nende maitsete üle teateid pärides.

*) Ära wõetud.

Majade juures oli suur hulk teenrid ja ümardajaid. Ühed nendest aitasivad naisterahwaid riidesse panna, teised teenisivad wõeraid, nendele jookisid andes. Nõnda nimetatud bacario hoolets oliwad ihupesemised ja pitsimised, villicus oli maja kassapidaja, admissarii'd muretesisivad uusi awalikka-naisterahwaid. See oli terve organisatsioon, mis maja tähtsusega kokku käis.

Magu meie ajalgi, kannatas ka siis awalikmaja üffikute naisterahwaste väljaspoolse wõistluse all, kes trahterites, söögimajades, saunades jne. äri ajasivad. Magu nüüdki meelitasivad nad meesterahwaid mitmesuguste abinõudega ligi: ühed jalutasivad uulitsatel, teised wahtisivad akende peal jne.; nende seas oli närtsinud naifi, kes pijuksese maksuga leppisivad, koguni noori neiuid ja isegi ka lapsi.

Selle odawa kiimaluse kõrwal hiilgasivad kallid libud kuulmata toreduses: nad oliwad kallite ehteasjadega kaetud, kandsivad toredaid riideid, nad ilmusivad kanderoomidel, mida neegrid kandsivad, uulitsatele. Selle kanderoomi peale kutsusivad nad meesterahwaid, tõmbasivad eesriided ette ja andsivad endid siis armukesee meelewalla alla.

III.

Estetikaline prostitutsioon.

Kõik rahwad on selle poole püüdnud, et oma sugulisi tundeid ilutundeliselt — estetikaliselt — awaldada. Täieste loomaline suguline toimetus ei rahuldanud neid; nad tahtsivad seda ilusamaks ja kõrgemaks teha jelleläbi, et selle eel teisi tundmusid ärritasivad.

Kõigepealt on tants armastuse eelmänguks. Metsrahwad ärritawad endid häbematade pantomimede (tummnäitemängude) läbi üles; neegrid ajawad endid toorete tantsudega pööraseks.

Wana Egiptuse almed (tantsijannad) õppisivad oma koolides peaasjalikult niisuguseid laulusid ja tantsusid, mis suguihade peale ärritawalt mõjusivad. Almed waliti kõigeilusamate ja tähtsamate tütarlaste seast, nad saidwad hea

hariduse, tundsiwad kirjandust ja oskasiwad armastuselaulsiid teha.

Juutidel oliwad ka libud-tantsijannad tuntud. Salomea palwe peale andis Herodes temale tantsimise eest Kristija Johannepe.

Perslastel oliwad ka lauljannad ja tantsijannad. Nad, perslased, lasksiwad endid muusika ja laulu helinate ning libude tantsude läbi üles ärritada ja ajasiwad siis fiimalust taga. Ka nende naised ja tütreid on niisugustest orgiatest osa wõtnud.

Roomlased, kui nad alles sõjakas ja waljude waadetege rahwas oliwad, põlgasiwad tantsu, sest et see kirgesid äratas. Kui nad aga maailma ära wõitsiwad, omandasiwad nad enestele allahheidetud rahwaste kombes ja saiwad liiderlikkudeks. Waheltjohitajad hakkasiwad siis tütarlapsi, keda nad prostitutsioni wõi edasi müügi jaoks üles ostsiwad, laulma ja tantsima õpetama.

Ainult greeklastel oliwad lauljannad ja tantsijannad täielised kunstnikud. Need oliwad koolides kunsti õppinud, keda armastust tantsude läbi kujutada, ja nad oliwad wäga laiast kuuljad. Kõigetähtsamad kodanikud kutsusiwad tantsijannasid oma pidude peale pidulisi lõbustama. Need tantsijannad-lauljannad elasiwad toredaste, neil oli wõimalik enestele warandustki koguda, nad oliwad teatawal määral iseiseiwad ja wõisiwad enestele armukesi wälja walida.

IV.

Haritud pordunaisterahwad.

Tantsijannast ehk auletrideseft oli awalik-naisterahwas ehk hetäre kaugele ette: wiimane oli haritud, ijegi õpetatud naisterahwas, kes ka mõtteteadust tundis. See oli libude seas täielikkus ise. Ta oli kirgede asjas harjunud, kuid wõis selle juures ka kõrget estetikalist lõbu walmistada ja inimese waimu kõigesuuremaid nõudmisi täita.

Hetäred ei õppinud Korinthuse koolides mitte ainult muusikat ja luulekunsti, waid ka kõnekunsti ja mõtteteadust.

Need naisterahwad on Greeka hariduseloos juurt osa mänginud. Ehtes kui kuningannad, siidis ja kullas särades, lahtiste rindade ja katmata peaga sõitsiwad nad wanfritel ringi, kaunistasiwad oma juuresolekuga mängupidusid, sõjawäharjutusi, teatrietendusid; nad ilmusiwad kohtu koosistumistele, kõnemeeste waidluste juurde, akademia koosolekutele; nad aplodeerisiwad kujuraiujatele, kelledele nad mudeliteks oliwad; nad aitasiwad kirjandust edendada, awaldasiwad alati head ja haritud maitset ning kihutasiwad kõiki heades ja kõrgetes püüetes taga.

Keegi ei pidanud seda weidrats nende käest ka kõigekeerulisemates asjades nõu küsida; igal pool korrati nende terawmõttelisi sõnu; nende arwustamist kardeti, nende kiitust ihaldati. Kõigetähtsamad mehed käisiwad nende juures, wähem küll ihuliku lõbu kui nende muusika wõi lauluosawuse ja mõistliku jutuaamise pärast. Sokrates, Perikles, Alkibiades ja Phidias käisiwad Aspasia juures; Lais oli Aristippose ja Diogeneje armukene, Lais wõitis Makedonia Aleksandri ja Ptolemäuse oma poole.

Hetärede juures käimist ei peetud sugugi häbiasjaks. Seda arwati foguni peenete kombete tundemärgiks, kui noormees hetäre juures oma kaswatust käiendas. Olgu juurde lisatud, et ka praegusel ajal juurilma seltskonnas mõned wanemad jelle peale heameelega waatawad, kui nende poeg omawäärilise armukelega koos elab.

Ehk libudele küll rikkust ja tähhelpanekut lastakse rohkesti osaks saada, ehk nendel mõnikord seltskonnas küll on tähtsust olnud, pole nad siiski millalgi seltskonna austamist suutnud kätte wõita. Ta ei wõinud mõeldagi jelle austamise peale, mis mehenaiatele osaks sai. Seadused oliwad tema wastu waljud: tal oli korralikkude naisterahwaste kõrwal alam seisuford ja tal polnud õigust jumalate auks peetawatest pidudest mehenaiastega ühlasti osa wõtta. Tema laste peal seisis häbimärk; need pidiwad iseäralistes ruumides mängima ja õppima. Need põlatud lapsed polnud sugugi kohustatud oma emasid toitma Rooma wabariigi seadused keelasiwad ära libudega abielusje heita. Miski asi ei wõinud nende naisterahwaste pealt häbi ära pesta ja nad jäiwad terweks eluajaks jelle alla.

Bordunaiſterahwad maksivad iga aasta riigi heak- teatawat maksu. Peale selle pidiwad nad ka oma riiete kandmises riigi seaduste alla heitma, nimelt heledawärwi- liſi kirjuid riideid kandma, milledele lillkimbud oliwad külge pandud; nende juukses pidiwad kollaseks wärwitud olema, selle asemel kandsiwad aga paljud heledaſarwalisi parufaid. Selleſarnased seadused oliwad ka roomlaſte juures maksmas.

Igal rahwal on tema kohased libud. Minult greek- laſtel oliwad hetäred. Roomlaſtel neid ei olnud, ſest et nemad mõiſtliku ja targa jutuajamise nõiduslikkuſeſt aru ei ſaanud.

Haritud libud kadusiwad wana maailmaga ühtlaſi. Üksnes ärkamise-(renaissanc) ajajärgul wõis neid Italia wabariikides jälle leida: nad õkſasiwad Ladina keelt, lu- geſiwad Virgiliuſt, Horatiuſt ja Ovidiuſt, deklameerisiwad Petrarkat ja Boccaciot, luuletasiwad ſalmikuid, kirjutasiwad ka raamatuid. Käuütlid ja kunſtnikud lipitſeſiwad nende ümber ja katſusiwad nende poolehoidmiſt wõita. Nad ka- dusiwad aga warsti jälle ära ja XVIII aastajaſt on ai- nult mõned nimed järele jäänud.

Käuüdsed näitlejannad ja tantſijannad tuletawad mõ- nes tükiſ küll hetäreſid meelde, kuid meie ajal on eſtetika- line maitſe ſelleks liig wäike, et meil niijugused hetäred wõiks iwad olla, nagu neid wanal Greekamaal tunti.

Meie „pooleilma“ daamedel wõib ju peale ilu ka oma jagu haridusſt ja mõiſtuſt olla; ſagedaste on toredad kokotted rohkem oma mõiſtuſe kui ilu pooleſt edaſi jõudnud. Kuid lugege kirjelduſi hetärede üle, mida meile wanad greeklaſed on maha jättnud, ja teie ſaate ſiis aru, et ſiin mingiſugusel wõrdluſel ei wõi aſet olla.

Selle kohta pole mingit kahtluſt, et libude olemas- olemine ſeltſkonnale ſugugi au ei tee, kui aga kord aſi nõnda on, et ſeltſkond ilma proſtituſionita läbi ei ſaa, ſiis olgu ſel nähtuſel wõimalikult eſtetikaline laad.

Kolmas peatükk.

I.

Prostitutsioon muhamedlaste juures.

Hommikumaa prostitutsioon kannab algupäralist iselaadi, mis teda meieomast sootumaks ära lahutab ja mõnes tükis wanamaailma meelde tuletab.

Muhamedlaste almed oskavad nõndasamuti kui wana-aja pordunaisterahwadki laulda ja tantfida. Kuni seniajani kaswatatakse Egiptuse almesid lapsest jaadik erikoolides, kus nad laulma ja mitmesuguste mänguriistade peal mängima õpiwad. Mendel on weel mõned Wana-Egiptuse laulud alles jäänud, need on weidrad laulud meile tundmata rithmuslega. Nad tantfiwad fuljuste kõlina ja muusika helide järele, mille juures wanaeit trummiga takti lööb. Kes ei oleks mitte meile tuttawat kõhutantsu näinud ja teist, natukene wiisakamat tantsu rätikuga?

Alamate klasside jaoks on hulk uulitsalibusid. Dranis ja Algiris wõib neid laiade pükste järele ära tunda, Konstantinis ja Biskras laiade, lehwiwate riiete järele, milledel kullast wõi hõbedast wöö peal on; peaaegu kõikidel on näo peale lill wõi täht tätoweeritud. Eneste meeldiwuse juurendamiseks panewad nad enestele paksud kuldehted külge. On suguharusid, kus naisterahwad 8—10 tuhande frangi eest eneste ümber ehteasju kannawad, j. o. terve oma waranduse.

Arablased armastawad lihawust: kui ei hõlbuelu ega ka rohke jõomine tarwilisi tagajärgesid ei anna, siis wõtawad naisterahwad mitmesugused rohud appi, et aga paksemaks minna.

Kristlaste ja muhamedlaste ilmawaadete wahel awaldab ennast ka pordunaisterahwaste hingeelus. Arablane teeb naisterahwaga üksnes selle jaoks tegemist, et oma suguiha kustutada; muhamedlane austab ennast jügawalt ja ta ei tee iialgi pordumajades skandali, ta ei lähe sinna jummaikaupa ega ei pane orgiaid toime. Kristlaste sugulise kõlwatuse peale waatawad nad põlgtusega.

Selle eest on aga arablaste seas loomuvastased jughade täitmised (päderastia*) väga laiali lagunened; seda kommet tarwitawad ka mõned naisterahwad, ehk küll üleüldiselt jarnast jughide täitmise wiisi häbistawaks peetakse.

Et arablasted karstked ja tõsised on, wiina ei joo ja mõllulisi lõbustusi ei armasta, siis on täieste loomulik, et ka nende pordunaisterahwastel needsamad omadused on.

Wiimased peawad endid täieste wiisakalt ülewal. Nad on alati tõsised, ei waku endid, ei joo wiina, ei naera ja hoiawad endid hullamiste eest. Hooletumalt ukse najale toetades istuwad nad kahe-kolmekesi ja suitsetawad paberossi. Wahest julgeb mõni nendest ka meesterahwa käest, kes üksifilmi tema otja wahib, küsida:

„Istu, kas kohwi juua tahad?“

Ja see on kõik. Ei mingijuguseid palweid, käeliigutusi, ei lubamisi, ei sõimamist. Armastuse-preestrinna täidab oma tegewusekohusid muhamedlastele omase fatalismusega ehk jaatuse alla heitmisega.

Tema müüb ennaft sellepärast, et see Allahi tahtmine on, et see jaatuse poolt nõnda on ette määratud. Tema ei tunne häbi, ei kahjatsust, ei püüdeid parema elu poole. Europa naisterahwaste igatsused on temale tundmata. Temal ei ole ialgi armukest, temale on armastuse waimlikud ja kehalsed rõemud tundmata, temal pole oma tegewuse juures tunnetest jälgegi. Tema ihu on kõikide päralt, oma külma ning tuima hinge ei anna tema aga kellelegile.

Muhamedlaste pordunaisterahwal on wõrdlemisi rohkem wabadust kui tema Europa ametidel. Enne seda, kui prantslased Algiri ära wõitfiwad, oliwad seal pordumajad koguni tundmata asjad. Need asutused käisiwad sedawõrt wähe muhamedlaste iselaadiga kokku, et 1889. aastal Tunisest üksainukene niisugune maja 9—12 elanikuga oli, kuna selles linnas pordunaisterahwaste üleüldine arv kuni wiiesajani tõusis. Nad elasiwad oma ette eraforterites, mõnikord mitmekesi üheskoos, et siis wõimalik oleks teenijat pidada.

*) Meesterahwa suguline kokkuelamine teise meesterahwaga.

Kui sealselid naisterahwaid küll pordumajadepidajad vähem eksploateerivad kui seda Europas tehakse, siis ei tülita politsei-ametnikud neid sugugi vähem kui nende ametiõdesid teinepool Bahemerid. Kuni Algiri äravõitmiseni seisid podrunaisterahwaste järelwalwamine kroonumetniku peal, seda mesoariks nimetati. See pani naisterahwaid korteritesse elama, kust nad ilma tema lubata ei tohtinud lahkuda ja wõttis igapähe käest nende sissetulekute järele 5—10 franki kuus maksu. Seesama ametnik walwas ka haremitte järele, kuhu tema nuuskurid sisse tungisid; truudusetu naised karwati pordunaisterahwastega ühesugusteks.

Arabia pordunaisterahwad on seniajani walitsuse walju ülewalmuse alla jäänud. Nad leppisid õige ruttu arstlikkude järelwaatustega kokku. Wäga harwa tuleb seda ette, et nad jellest järelwaatusest katsumad endid kõrwale hoida. Nad kõnelewad aupakklikult arstlikkuteft asjusest ning nimetawad hirurgiapeeglit walitsuse suguorganiks.

Kindel on, et arablased kui fatalistid pordunais-terahwaste wastu seda põlgust ja jälkust ei tunne nagu eurolased; et naisterahwast nende juures nagu poolteed mehe orjaks peetakse, nendel paljunaiste pidamine moodis ja lahutamine koguni kerge on, siis ei waadata libuga abieluse astumise peale mitte nõnda waljult kui Europas. Siiski ei ole awalik-naisterahwas mitte lugupeetaw ja mehele minna on tal peaaegu nõndasama raske kui Europas.

Uled Neili suguharu on selle poolest muhamedlaste seas erandiks. Selle suguharu tütarlapsed lähewad, kui nad juba abielu-aastate sisse on jõudnud, kõrbest linna enesega kauplema. Kui nad seal raha on kogunud, tulewad nad koju tagasi, et seal mehele minna. Neid austatakse nende kaawara pärast.

Kiijugused kumbed on juurest waesusest tekkinud. Kord katuti ülemuse poolt seda pruuki ära kaotada, kuid just sel aastal, mil sellekohane käst wälja anti, tuli nalg ja Uled Neili suguharu jäi oma traditsionidele truuks. Nõnda on asjade seisukord aga ainult selle Algiri suguharu juures; nende kõrwal elusew Bdamesi suguharu

ajab oma hulgast igaihe langenud naisterahwa ilma ar-
muta minema.

Tripolis on puudus ja häda Dshebel Refumi ju-
guharu niisamasuguse langemiseni wiinud. Samuti on ka
teistes ilmajagudes mõned põlatud rahwad, nagu näitu-
sels Europa mustlased, häda sunnil oma naisterahwastega
kauplema hakkanud.

II.

India bajaderid.

Indias wõib ka nüüdki weel libusid templite juu-
res leida. Need, nõndanimetatud bajaderid kaswa-
tatakse templite juures üles ja neid õpetatakse laulma ning
tantsuma. Nad jagunewad India fastide järele liikidesse.
India seisuste waheseinad on nõnda juured, et ka libud
neil ei wõi ühised olla.

Bajaderide terwe elu, tegewus ja õnn seisab funs-
tis, kuda meesterahwastele meeldida. Nende nõidlikkusele
olewat raske wastu panna. Bajaderid on prostitutsioni
aristokratia. Nendele pühendatud luuletööd ei käi mitte
uulitsalibude wõi awalikkude-majade elanikkude kohta, keda
India linnades nõnda rohkesti on.

Kasti põhjusemõte, mis Indias koguni wali on, wa-
jutab seal prostitutsioonile koguni iselaadilise pitjari peale.
Olgu rahateenimise wõimalus kui suur tahes, Brahma
ujuline India naisterahwas ei anna ennast iialgi europ-
lasele. Carnane tegu oleks hirmus kuritöö, mis hirm-
jama karistuse alla langeb kui surm on: selle eest aetakse
fastist wälja.

See nuhtlus tuletab keskaja firikuwannet meelde.
Kõik hoiawad endid siis õnnetust naisterahwast kui katku-
haigest eemale; keegi ei taha temaga rääkida, teda teenida,
temale toidukraami müüa. Temale jääb ainult enesetapmine
osaks, kui tal mitte küllalt raha ei ole, et wihaseid preestrid
ära lepitada.

Kalkuttas ja teistes linnades, kus europalased käiwad,
on kaks iseäralist linnajagu: ühes on pärismaalaste jaoks
awalikud-majad, teises wäljamaalaste jaoks; wiimase liigi

awalikkudes-majades on naisterahwaid Jaapanist, Tibetist, Nepalist ja Butanist, on ka Muhamedi usulisi hindusiid, kuid kunagi pole seal Brahma usulisi naisterahwaid. Tõeste imelik rahwas, kes midagi ühist oma allahetitjatega ei tahta pidada, isegi ka awalikka-majasid mitte. See hindude äraeraldamine ei põhjene aga mitte rahvusliku wiha-waenu peal, waid seisab usulisel alusel.

III.

Prostitutsioon Hiinas.

Nõndasamasugust äraeraldamist europlastest, nagu Indias, võib ka Kaugel-Idas — Hiinas ja Jaapanis — tähel panna. Seal ei ole aga selle põhjusets mitte usk, sest kastiseisust nendes maades ei leidu. See on lihtsalt pärismaalaste maitse asi, kes mitte ei soowi walgete inimestega läbi käia.

Tokios on kahte seltsi awalikka-majasid: ühed on pärismaalaste jaoks, teised europlaste jaoks; Schanghais on rohkem segalaadilisi pordumajasid jne.

Sealsed pordunaisterahwad harjutawad endid teatud järgu külaliste wastuwõtmiseks, selle all ei kannata aga nende usulised ja patriotilised tundmused sugugi. Hiina pordumajad on peale selle, et nad kas walgete või kollaste jaoks on määratud, nähtawaste tenaste sisse seatud. Väljaspoolt pole nad küll mitte nõnda filmapaistwad kui Europa sellesarnased asutusjed; juuremalt jaolt ei ole nad teistest elumajadest sugugi iselaadi; Dr. Martin on siiski mõne niisuguse maja ukse ees määratu juuri laternaid tähele pannud.

Alama järgu majad kannawad mõnesuguseid pealkirjasid, nagu: „igawese õndjuse tempel“, „ülema õnne tempel“, „lõhnamate lillede aed“ jne. Niisugustesse majadesse võib igauks sisse peaseda, peenematesse majadesse lastakse aga ainult soowituse peale ning teatawa märgujõna järele sisse. Rõrgemad isikud annawad oma tulekuft ette teada ja nõndawiisi on nad soowimata pealtnägijate eest kaitsetud.

Mereäärjetes linnades on pordumajadets harilikult lodjad, mis omale kõlawa nime „lillepaadid“ on saanud. Kantonis on need lodjad Pärli jõe kallaste ääres reas. Oma lippude, fullailustuste ja peeglitega, oma lühtrite, põlewate tulede, päraniolewate uste ja kõrwulufustawate orkestritega tuletawad nad kaunis lähedalt Pariisi kohwimajasid meelde.

Sellepeale vaatamata on need lodjad ka auwäärilistele ja abielusolewatele hiinlastele kofkufogumise kohaks. Hiinlased istuwad seal, suitsetawad, ajawad juttu, jookwad theed, wõtawad einet ja jaadawad seal õõ mööda, sest et päikese loojaminekuga kõit linnawärawad finni pannakse ja keegi, kes natufene on hiljaks jäänud, enam linna sisse ei pease.

Noored naisterahwad, kelledel paled weripunaseks wärwitud, roosid juukse sees on ja kes laiu ning lühikesi walfjasroosajid, helesiniseid wõi kollaseid riideid seljas ning riietega ühekarwalisi püksa jalas kannawad, istuwad rõdul ja laulawad wõi mängiwad „pi-pa“ (gitarre) peal.

Elanikkude muretsemine Hiina pordu-majadesse sünnib hoopis teistel alustel kui Europas. Kollasetõu waated lähewad walgete omast sootumaks lahku: wanemate wõim oma lapsi üle on seal piiramata ja see on wanemate terwel eluajal maksaw. Kõik mehed wõtawad seal naised ja pealegi üsna noorelt; wanu poisja ja wanu tüdrukuid Hiinas ei ole; wanemad panewad oma lapsed abielusse, et jelleläbi esivanematekultust findlustada.

Nõndawiisi pole naistekauplejatel kuduagi wõimalik noori tütarlapsi kiimaluse-teele wedada, sest et wiimased olati oma wanemate eeskostuse all on, ega ka mehenaisi oma wõrku tõmmata, sest et nende üle mehed walitsewad.

Naistekauplejad ostawad tütarlapsi nende wanemate käest näljaegadel, mis seal maal nõnda sagedad on, üles. Mõnikord aga müüwad tütarlapsed ise endid ära, et oma wanemaid toita, wõi lähewad oma wanemate wõla tasumiseks.

Tütarlapsi ostetakse kontrahtide järele, mida ametiwõimud küll maksmaks ei tunništa, millede tähendus aga awaliku arwamise läbi on findlustatud.

Siin toome ühe niiuguse kontrahi siju, mida Dr. Max Durand-Fordel on üles kirjutanud:

„Minul, Wang-Kuangil, on lihane tütar, kes Ta-Me nime kannab; ta on juba 16 aastot wana; et meil praegusel ajal wõimalik pole enestele elu ülespidamiseks abinõusid muretseda, tegime mina ja minu naine otsuseks, teda kellegile inimesele, kes kaugel wõi lähedal, wee peal wõi kuiwal maal elab, tarwitada anda. Selle otsuse tagajärjel andsime meie kõigeenne oma sugulastele teada, et teda tuleb ära müüa, ja et wiimased mingit soowi ei awaldanud teda eneste juurde jätta, pöörasime meie endid wahemehe Liang-She-Mini poole, kes meid ostjaga tutawaks tegi, kellele meie tütar meeldis ja kes nõus oli teda meie käest alamalseiswatel tingimistel ära wõtma. Hind oli määratud 220 dollarit wäljamaa raha järele, millel seaduslik raskus peab olema. Et meie kolmekesi kõik selle peale kokku leppisime ja et mõlemad perekonnad oma nõusolemist on awaldanud, tehti kaup wahemehe abil kindlaks. See müümine on wabatahtlik leping; tüdruk ei ole mitte ära warastatud, teda pole sunnitud ega wõlatasumiseks antud. Tunnistame, et ta alles jüüta on ning millalgi pole mõrvoja olnud. Peale selle tunnistame, et ta igasugustest kehalistest ja waimulistest puudustest waba on; kui mõni puudus awalikuks tuleb, siis tuleb müügihind tagasi anda. Kui kaup on kindlaks tehtud, siis wõib tüdrukut muudetud nime all ära wiia; tema peab seal elama, kus ostja seda heaks arwab, kes teda ükskõik missuguse otstarbe jaoks wõib taritada, olgu jee otstarbe aus ehk ka mõni muusugune. Kui tüdruk sõna kuulda ei taha, siis wõib ostja temaga oma tahtmise järele ümber käia. Et käesolewa lepingu järele kõik meie õigused tüdruku peale ostjale edasi antakse, siis lõpewad igasugused läbirääkimised meie ja selle tütarlapse wahel ja meie ei osta teda iialgi enam wälja. Kui tüdruk peaks ära surema, mida niihäste üks kui teine pool taewa käsiks peab pidama, tuleb selle õnnetusega leppida. See dokument on kõige selle tõenduseks, mis ülemalpool seletatud, kokku seatud.“ Järgnewad allkirjad.

Et lapsi ka üsna wäikestena ostetakse, siis langewad

kõik kasvatamisefulud nende ostjate peale. Wiimane kannab nende väikeste orjatüdrukute eest hoolt ja käib nendega heaste ümber, sest nendes seisab ju tema kapital. Seitse aastastel pannakse neid oma wanemaid „õdesid“, nagu pordumajade elanikud üksteist nimetavad, teenima.

Toredamates majades saavad tütarlapsed väga peenikese kasvatuse: neid õpetatakse laulma ja keelpillide ning wilede peal mängima; nad ostawad lugeda, jalmisid deklamierida ja ka laulusid luuletada. Nende jalad pigistatakse kunstlikult väikesteks, nagu see hiinlaste maitse kohane on.

Hiina meesterahwad leiawad nõndasamuti kui wanad greeklased ja nende naabrid jaapanlased pordumajades naisterahwaid, kelledega nad mõiwad lõbusat juttu ajada. Sellepärast, et korralikud tütarlapsed seitse aastastel poislastest ära eraldatakse ja abieluea kätte jõudmisega tundmata meesterahwastele mehele pannakse, ei wõi nad oma meestele mitte sõbrannadeks olla.

Mõned Hiina romanid annawad meile selge aime sealsete kombete ja waadete üle. Toome siin wäljawõtted juttudekogust „Nelikümmend juttu“. Jutukene, millest siin wäljawõtte toome, kannab pealkirja: „Olimüüja, kelle pärast üksi iludusekuninganna on.“

Ühe tütarlapse ostis keegi pordumaja perenaine ära, kes lapse eest armastusega hoolitsetes ja sellele hiilgawa kasvatuse andis. Kui tütarlaps suureks kaswas, hakkas perenaine tema käest nõudma, et ta enese ära häbistada laseks; niisugune juhtumine annab säherdustes ringfondades pidustamiseks põhjust.

Tüdruk pani põlgtusega wastu, aga teda joodeti purju. Kui Me-i (tema nimi) jälle meelemärgusele jõudis, oli ahastus suur. Ta leppis aga wiimaks oma seisukorraga ja sai suurtsugu noortemeeste kalliseks.

Ühe rikka mehe poeg hakkas teda armastama, aga neiu ei jäänud sellega nõusse. Kord jooksis noormees maja peale, kus neiu elas, tormi ja nooremehe teenijad wiiswad tütarlapse oma peremehe majasse. Kui aga tütarlaps siiski kõik armuawaldused tagasi lükkas, sai noormees pahaseks, käis neiuga sandiste ümber ja ajas ta uulitsale, kuna ta enne tütarlapse jalast wäljaõmmeldud

tingad ära wõttis. Noor õlikaupmees, kes tüdrukut armastas, sai temaga kokku ja wiis ta oma juurde Me-i hakkas wilet ja gitarret mängima, laulma ja tantsima. Sellepeale astusiwad nod paari, kuid maksiwad enne perenaisele lunastusehinna wälja.

Kiisuguseid abielusid tuleb aga Hiinas wäga harwa ette. Durand-Fordel pani oma Schanghais olemise ajal ainult kahte sarnast juhtumist tähele. Nende pordunaisterahwaste wäljaostmiseks maksiwad nende peigmehed, üks 37,500 franki ja teine 30,000 franki.

Nagu sellest näeme, on pordunaisterahwad täieste perenaise omandus; wiimasel on emadigused; tüdrukud hüüawad ka teda selle nimega. Et tüdrukud orjad on, siis pole nendel õnnetumatel ka midagi, mida nad omaks wõiksid tunnistada; kõit, mis nad teeniwad, läheb „emale“ ja nendel pole mingit wõimalust endid wälja lunastada.

Kui nad wanaks jääma hakkawad, müüakse neid alandatud hinnaga ühest majast teise; nad langewad ühtelugu madalamale ja lõpetawad oma elu wiletsuses. Nende elu on sellepärast palju wiletsam kui nende ametiõbedel Europas. Wiimaste kõrwal on aga nendel siiski tähtis omadus. Hiinatõugu rahwal ei ole siifilis mitte wäga külgehakkaw. See haigus läheb nendel kergelt mööda. Schanghais pordunaisterahwastel tulewad esialgse haawakese järele kerged wistrikud ihu peale ja kuue nädala pärast on kõit mööda.

Europlasel aga ei maksa selle juures hoolitaks jääda: see kerge siifilisekaju muutub tema juures wäga tõsiseks.)*

Tripper on aga Hiinas nõndasamuti kardetaw kui Europasti, kuna seal pealegi terwisehoiupoliitsei sootumaks puudub. Nõndawiisi ei ole lilled Hiina lillepaatide peal mitte ilma õkasteta.

*) Siifilis on juba ammuugi Hiinamaal tuntud. Tema kirjeldusi leiame meie käsikirjadest, mis aastast 2600. enne Kr. pärit on. Nu-Tsi-King kõneleb haiguselühwtist, mis „haawakese sünnitab ja were sisse aiali läheb. Tema sünnitab paistetust, mida elarhõbeda salwiga arstida tuleb.“ Peale selle kõneleb ta wäikestest, wafelarma punastest plekkidest otja peal, walust ja sügelemisest kõris, pea ja kontide walust.

IV.

Jaapani geishad.

Jaapanis on osatud prostitutsioonile seda peenemaitse-
list muljendit anda, mis sellel maal kõige kõrgemal kraadil
walitseb. Ehk Jaapani geisha küll täieste Greeka hetäre
sarnane pole, wõib neid siiski teineteisega wõrrelda.

Dr. Michot on geishade üle huwitawa kirjelduse tei-
nud, mida siin katsume kokku wõtta.

„Geisha“, räägib tema, „ei ole mitte ainult harilik
libu, kellel salalik patuelu külgetõmbawus omaduseks ja kes
himudeäratamise peensuses harjunud on, waid tema on ka,
ja seda peaaesjalikult ning kõigepealt, näitlejanna. Tema wai-
kuses, ilusas kehakeses on niihäste keelduwilja nõiduwus kui
ka näitlejanna edewus ühendatud. Tema on naer, kirg, rõem,
muusika ja tants ise; tema on Idamaa armu-unistuste
kehastatud kuju.

Tema üle ollakse waimustuses, teda hellitatakse kui
armastatud näitlejannat, teda ihaldatakse kui kallihin-
nalist armukest ja kui peenikest kokotti*). Tema ilmub kõi-
kide pidude peale; täna läheb ta wäljamaa diplomadi
juurde piduõhtule; homme on ta wõitja kindrali auks anta-
wal pidusöögil.

Riigiametnikud — jelle ilma wägewad — on tema
wastu aupakkunud, sest tema on isemeelne ja uhke ning on
lahke ainult nende wastu, kes temale oskawad meeldida,
temale, kes ise kõikidele meeldib. Sagedaste ei jatkku terwe
kukrutäis jenisid**) selleks, et teda sundida oma wõõd lahti
wõtma.

Ta on edew ja tujukas kui näitlejanna, unustaja
ja kergemeelne kui libu. Tema hambad on nii mõnegi
kaupmehe waranduse ära söönud, mõnigi minister on tema
kassifilmade pärast oma hea nime kaotanud. Ta on leitud
laps wõi laps, keda tema wanemad mõnele teatripidajale
on ära müünud, ja teda kaswatati forraga kolme tegewuse

*) Kokott — wabade elufombetega naisterahwas.

**) Jen — Jaapani raha; 1 jen on umbes 136 kop.

jaoks: muusikandiks, tantsijannaks ja libuks. Temale õpetati luulet, ajalugu, rahwalaulusid, täheteadust ja muusikat. Tükk-tükilt mahutawad kõit need teadused endid tema väikesesse peakesesse.

Ta teeb nõnda osawaste ministri healt järele, et see rahwasaadiku imestama paneb; ta võib preestri kärisewat healt järele aimata ja ei jää palwete lugemises kiiruse poolest wiimaseft sugugi maha; ta võib ka kahe rüütli wihaft wõitlust kujutada, kes mõekadega teineteise kallale tungiwad. Ta jutustab mõne uuema lookese, teatab kõiki uudisid, sõimab armja moega, laulab rõemsaid laulukesi, deklameerib mõne kahemõttelise salmikese ja naerab kõit iee aeg kaajatõmbawalt; ta naer on nõnda kõlaw kui kuldse wihma plagin, mis kristallist waagnasse sajab. Ta naerob kui walatu laps, teades, et tema oma punaste huulte ja pärilwalgete hammaštega kõitidele armas on. Ja häda sellele rikkale kaupmehele, kes ammulu suuga ja päraniaetud filmadega pörandal istub ning ise muusikast, wiinast ja ihaldamisest purjus on."

Geiſchad on kõrgemate ja jõukamate ſeltskonnalihtide jaoks; teiste jaoks, kelledele nad kätteſaadawad pole, on awalikmaja, mis kõit Europa ſellekohased aſutused kaugele maha jätab.

Iſeäranis waimuſtawalt on eurolaſed *То́счират* — ühte Tokio linnajagu — kirjeldanud. 1642. a. jaadit, ſ. o. tema aſutamiseajaſt, on määratud ſummad ſelle peale ära kulutatud, et ſeda linnajagu iſeäraliſeks linnaks muuta, kus peale 2000 maja, teatrid, reſtoranid jne. on.

Iga maja on kahe- või kolmekordne; ta on puuſt ehitatud, nagu harilikud Jaapani majad, kuid on toredaſte ſiſſe ſeatud, nõnda et teda täieliſeks loſſiks võib pidada. Kalliſhinnaline mööbel, raiutud kujud ja wäljalõigatud iluſtused ehiwad tubaſid. Tokios teataſe aſutuſi, mis miljonisid makſawad. Paljudes nendest on elektriwalguſtus. Alumine kord on määratuſuur magaſin, mis wõrega uulitſaſt on ära lahutatud. Maisterahwad on wõre taſa, wäga kallites ülikondades, paled punaſeks wärwitud ja juuſſed toredaſte üleſ kammitud, wälja pandud. Aſutufe teenija

seisab ufse juures ja tema kohus on väljapandud „kauba“ väärtust kiita. See on ka läieline naisterahwaste väljanäitus; miski asi ei tuleta seda meelde, mis selle asutuse õige otstarbe on. Teise korra peal on toad ja saunad.

Tarwis on juurde lijada, et ühtegi europlast nendesse sisse ei lasta. Ainult wabasadamate linnades (Tokohamas, Kobes, Nagasakis ja Hakodates) lastakse europ-lased nendesse pordumajadesse, mis nende jaoks iseäraldi on määratud. Sellepärast on reisijatel raske, kui mitte lausa wõimata sellest aimu saada, mis dieti Jaapani pordumajades sünnib.

Sellejaoks oleks päris eripeatükk tarwis, et Joschiwara sissemist elu täielikult kirjeldada. Need on täielised äri-asutused sellekohaste äritunnistuste ja iseäralise põhjuskirjaga.

Nende majade pidajate ja teenijate ametit ei peeta mitte häbistawaks. Iga aasta peetakse nende majade pidajate auks pidu. Alles 30 aasta eest kanti sellel puhul mõbda uulitsaid määratusuurt phallost, mis ülekullatud kartongist tehtud oli.

1868. aastast saadit on terwisehoiuline järelwalmus sisse seatud. Kord nädalas ilmub tohter igasse majasse. Igas linnajaos on iseäraline haigemaja haigete pordunaisterahwaste jaoks. Iseloomuline on see, et iga pordumajapidaja, oma asutuse hea kuulsuse eest hoolitsedes, ise hoolega wõraste terwiselist seisukorda järele waatab.

Et naisterahwad ka rahwuselist iseloomu-omadust — puhtusearmastust — pole ära kaotanud, siis tuleb seal juguhaigusid palju harwemini ette kui Europas. 100 naisterahwa peale, keda aasta jooksul ühtelugu järel waadatakse, tuleb ainult 3,44 haiget.

Need pordunaisterahwad, kes oma äri salaja ajawad ja kelledest kohwimajad ning muud lõbukohad kubitsewad, on väga kardetawad; ka Jaapani meremeeste terwiseline seisukord on halb.

Jaapani rahwa kumbeelu langemist kirjeldates on palju liialdatud. Europas on tõendatud, nagu ei peetaks Jaapanis prostitutsiooniga äriajamist sugugi häbistawaks ja et naisterahwad, kui nad Joschiwarast lahkuwad, kergeste mehele saawad.

See on küll ilma kahtlemata õige, et see wiisakas ja kannatlik rahwas seda mitte halbade elukombete tundemärgiks ei loe, kui pordumajades käiakse. See on seal väga moodis, et mõned tunnid Joschiharas mööda jaadetakse, kus muusikat ja ilulugemist kuulatakse ning õhtust süüakse. Arimees, õuefondlane, rahwasaadik — kõik saavad seal üksteisega kokku. Sagedaste tuleb seda ette, et seaduslik naine oma meest, kui seda wahest mõne asja pärast fiireste tarwis on, pordumajast tuleb taga otsima.

Need kombed näitawad meile muidugi täieste wiisakujeta olema, kuid peab meeles pidama, et mõnesaja aasta eest ka Europas niisamasugused kombed walitsesiwad; keisrajal ja renaissance ajal käiswad kõrgema seltskonna inimesed täieste awalikult pordumajades.

Ka praegusel ajal võib neid kombeid mõnes kohas veel tähele panna. Ma nägin aasta 15 eest Marseilles, kuida parematest perekondadest päritolewad nooredmehed awalikult oma armukesti teatrisse wiisiwad, kus ka nende emad ja õed käiswad. Dissabonis käiwad suurtjugu nooredmehed pordumajadest toodud naisterahwastega üheskoos teatris. Ka Budapestis jaadawad isikud, kes seltskonnas kõrgete kohtade peal seisawad, oma aega pordumajade salongides mööda.

Jaapanlane ei lepi ainult sellega, et libudega lobi seda, sest tema ei pea sugulikkude toimetust mitte häbiasjaks. Temale pole ristiusu abielurikkumise patust midagi õpetatud.

Jaapani awalik-naisterahwas on rõemuori, kellele tema Europa ametiõdede peenikene fiimalas tundmata on. Tema amet on ennast igauhele soowijale müüa ja neid kohusid täidab ta külma wereliselt. Ta külalised käiwad temaga lahkest ümber. Nagu teada, on wiisakus üks jaapanlase iseloomu põhjusjoontest. See wiisakus puutub igal pool silma, ka pordumaja kaasa arwatud. Noormees, kes kodanlikust wõi wanast mõisnikusoo perekonnast pärit on, hoiab ka nendes majades ennast skandali eest. Sinna minnakse terve seltskonnaga; on tarwis ennast naisterahwale tutwustada, kelle poolehoidmist tahetakse wõita; siis on tarwis naisterahwale kõlaskäiku teha ja temale meel-

ta kõrgemaid isikuid ei leia, kes näitlejannade wõi tantsi-
jannadega on abielusse astunud.

Käägitagu mis tahes, kuid jaapanlane peab selle
naisterahwa süütausest wäga palju lugu, kellega ta abi-
elusse heidab.

Millega lõpeb Jaapani pordunaisterahwa elukaik?

Tema südameseow on enesele kaitsejat leida, kes
tema wõlad ära maksaks ja teda seega perenaise kütisist
wabastaks. Sarnane õnn on aga wäga haruldane tema-
sugustele: ta on ori, ta on ära müüdud, kõik, mis ta tee-
nib, läheb perenaisele, tal pole midagi, mida ta oma-
s wõiks nimetada ja, järjekult, tal pole ka mingit wõimalust
wõlgadest peaseda.

Jõuab wanadus kätte; teda jaodetakse nõndasamuti
nagu ta Hiina ametiõde alama järgu majadesse, ta langeb
ikka madalamale, kuni wiimaks surm ta waewa lõpetab.

Neljas peatükk.

I.

Katsed, prostitutsiooni ära kaotada, läksiwad ristiusu esimestel aastasadadel nurja.

Ristusl muutis paganate kõlblikka waateid, ta kiitis
karstust, tunnistas sugulised lõbud patuks ja kannatas neid
aga waewalt weel abielu näol. Pordunaisterahwas, kelle
kohta seniajani iseäralist mõedupuud ei tarwitatud, langes
nüüd põlgatuse, tagakiusamise ja wihtamise alla.

Waga kuningas ei wõinud siis, loomulikult, muud
teha, kui et ta prostitutsiooni oma riigist ära kaotada püü-
dis. Selle soowi täidesaatmine näitas wäga kerge olewat:
tarwis oli ainult walitsejal, kes sel ajal üliwägewad
oliwad, keeluseadus wälja anda. Mitmed walitsejad tegi-
wad ka seda: Konstantin, mõlemad Theodosiused, Justi-
nian-Byzantia ajajärgul; siis, hiljemalt, VI aastasajal

Hispanias lääne-gootlaste kuningas Refared; VIII aasta-
ajal Prantsusmaal Karl Suur; XIII aastajal Ludwig
Püha.

Pordunaisterahwastelt konfiskeeriti trahwiks waran-
dus, riided ja majad ära, neid pekseti piitjadega, seoti
neid häbiposti külge, aeti maalt wälja, müüdi orjadeks.
Neid surmati ka wahel ära, nendega ühtlasi, kes pordu-
naisterahwastele warjupaika andsiwad. Kuid miski abi-
nõu ei aitanud.

Selles asjas on meil Ludwig Püha aegsete ajaloo-
kirjutajate poolt teated järel jäänud: lõbunaisterahwad
hoidsiwad endid osawaste kõrwale ja lasksiwad endid kui
korralikud naisterahwad kunagi wälja paista, milleläbi
hoorjäägrid korralikka naisterahwaid taga kiusama hakkasi-
wad, ja nõnda mõjusiwad kõik maksmapandud abinõud
dieti selleks, et kõlwatus suuremaks läks.

Tarkusega, mida meiepäiwil harwa ette tuleb, muutis
püha kuningas kõik oma määrused ära. Ta seadis selle
asja, mida ta mitte ei suutnud ära kaotada, ainult järel-
walwuse alla ja nõndawiisi sai ta seda kätte, et uulitsatel
wiisakus walitsema hakkas.

II.

Prostitutsiooni järelwalwus keskajal.

Ragu wanadest kirjadest näha, oliwad pordumajadel
keskaja keskpaigas ja wiimasel poolel kaunis suured eesõi-
gused, sest et linnawaitisused, kes nendest majadest häid
fisjetulekuid saiwad, nende asutamist edendasiwad.

Awalikfudele-naisterahwastele anti luba iseäralist
korporatsiooni asutada. Philipp Augusti walitsuse ajal
pandi nad iseäralise wanema (roi des ribauds) walitsuse
alla, kellel kohuseks oli korda pidada ja pordunaisterah-
waste pealt maksusid kokku korjata. Genfis ja Benedigos
nimetasiwad plitseiülemad „pordunaisterahwaste kunin-
ganna“, kellel kohuseks oli selle järel walwata, et tema
alamad seadusemäärused täidawad.

1424. aastal, kui Toulouse sindikused Chatel Very pordumajas, kus ühtepuhku müratelijad salgad käiswad, korda ei suutnud üleval pidada, palusiwad nad kuningaga Karl VII käest kaitset; palujatele anti siis luba tähendatud maja peale kuninga wapi lilled kujutust üles panna.

Amsterdami linn lubas 1506. aasta seaduse järele ainult politseinikka pordumajasid pidada ja sedagi ainult iseäralises linnajaos. Need korrajärewalwajad muutusiwad seega waheltjohitajateks ja nende uued ametikohused oliwad neile tasuta seltskonna rahu alalhoidmise eest.

Pordumajadel ei olnud siis seda santi kuulsust, mis meie ajal. Nendes majades käiswad kõitide seltskonnafihitide liikmed üsna awalikult. Ühe linnawalitsuse kirjafogust on arwe kulude üle leitud, mida wäljamaa saatkond oli teinud ja linn wälja maksnud. Üks kuluarwe punkt tuletab saatkonna wõlga meelde, mis pordumajale maksta jäänud.

See kannatlikkus, mis pordumajade pidajate ja nendes majades käijate wastu üles näidati, ei ulatanud aga mitte nende majade elanikkude peale. Santide elukombetega naissterahwaid põlati nõndasamuti nagu igal ajal.

Et porduelu mööda terwet linna laiali ei lagunek, pandi pordunaisterahwad teatawasse linnajaku elama. 1637. aastal feelati Parisis ära fergete elukombetega naissterahwastele wäljaspool neid linnajaguid, mis nende jaoks oliwad määratud, korterid wälja üürida. Kes sellest käjust üle astusiwad, need jäeti trahwiks korteriüürist ilma.

1374. aastast on käjufiri järel jäänud, mis pordunaisterahwastele ette kirjutab õhtul kella 6 ajaks nende jaoks määratud linnajaku tagasi tulla. 1347. aastast on kuninglik käjufiri, mille järele Avignoni linna pordunaisterahwaste jaoks teataw linnajagu määrati. Iga naissterahwast, kes otsustanud oli ennast porduelule pühendada, saadeti linna wõtmehoidja wõi wahiwäeülema poolt trummide pörina saatel sinna.

Rekjal pidiwad pordunaisterahwad endid seaduse poolt ettekirjutatud riidemoodide alla heitma. Nad pidiwad iseäralist ülifonda kandma, millejärele neid korralikkudest naissterahwastest wõis ära tunda.

III.

**Prostitutsioon renaissanceajal. Sifilise
ilmumine.**

XV aastajaja lõpul lagunes sifilis, mis Amerikast oli sisse toodud, Europas epidemialiselt laiali.*)

Tema sümptomid olivad väga raskelaadilised: sa-
gedaste ilmus kõige kolme järgu sifilis korruga, nimelt
mädapaisete näol, mis nahka katsivad. Seda haiguse-
wormi loetakse meie ajal täiesti erakorraliseks.

Haiguse kolmandama järgu tagajärjed ilmusivad
aegsaste ja olivad rasked: haigus sõi nina, suulae, näo
ja pealuu puruks, tegi haige kolemaks ja viis ta warakult
hauda.

See haigus sünnitas igalpool koledat hirmu. Võis
arwata, et selle tagajärjena karskeelu ja parem kõlblusejärg
ilmuwad. Nõnda waatawad nüüdki need asja peale, kes sellega
tahawad noortsugu tagasi hoida, et tema peale hirmu ajawad.

See kõik ei mõjunud aga midagi; hädaoht ei pan-
nud porduelule mingid piirised ette, sest et suguline iha
kõiki unustama paneb.

Walitsused, keda haiguse laialilagunemine ära hirmu-
tas, tahtsiwad temale keeluabinõudega piirised panna. Kat-

*) Kas sifilis Amerikast Europasse Christoph Kolumbuse
poolt sisse toodi, wõi oli ta juba ennemalt Europas liikumas? Selle
küsimuse kohta lähewad arwamised lahtu. Paljud sifiliseuurijad
tõendawad, et mõned suguhaigustehaawakaste kirjeldused, mida meile
wanaaja kirjanikud on maha jätnud, sifilise kirjeldused on. Siiski
wõib sellele seletusele väga palju wastu waielda. Kui sifilist ka
wanal ajal ette tuli, siis tuleb imeks panna, et niisugused arstid, nagu
Hippokrates ja Galenus meile tema üle pole kirjeldusi jätnud, kuna
nad ometi palju raskemalt äratuntawaid haigusid kirjeldasiwad.
Wanaaja haudadest kaewatud luute reakt on sifilise jälgesid leitud.
See on aga siiski ainult arwamine, sest raske on seda haigust nende
jälgele järele, mis ta kontide peale maha jätnud, ära tunda. Kuigi
sifilist enne keskaega tunti, siis oli selle haiguse täit igatahes lerge ja
ta ei jätnud suuri jälgesid järele, sest spirocheta — selle haiguse
sünnitaja — oli siis waitfema jõuga. Kui ehk küll sifilist Amerikast
sisse ei toodud, siis tõendab ometi tõrjus epidemia, mis lohe
luuilma ülesleidmise järele lahti läis, et sealt isearanis kihwtine
spirocheta sisse toodi.

seid prostitutsiooni vastu võidelda, mida mitmesaja aasta eest kõlbluselistel eesmärkidel tehti, uuendati nüüd sellejaoks, et sihilise vastu võidelda.

Selleaegsed seadused, mis kõitide kodanikkude vastu waljud olivad, tehti pordunaisterahwaste vastu iseäranis waljaks. Selle otstarbega, et prostitutsiooni ära häwitada, hakati libusid taqa kiusama, nende warandust ära müüma, neid häbiposti külge panema ja neid piitsadega peksuma. Ja seda kõik tehti selles heas lootuses, et beade elukombelega ühtlasi ka häwitaw haigus kaob.

Kuid naisterahwad ei olnud üksinda sihilise laialilogunemises süüdlased: tarwis oli ka n a i s t e k ü t t i d e käest võimalus ära wõtta, et nad mitte ei saaks suguhai- gusid laiali kanda. Sellekohased abinõud wõeti renais- sanceajajärgul, nimelt 1496. aastal tarwitusele.

Kõitidele wõerastele, kes sihilises haiged olivad, anti poomise ähwardusel käsk Parisist lahkuda, kuna oma linna elanikud oma majades pidiwad finni istuma; kellel aga omal forterit polnud, need korjati Saint-Germaini linna- jalku kocku, kuhu nende jaoks ruumid olivad sisse seatud. Wõeraste linnade elanikud pidiwad Saint-Denis'e wõi Saint-Jacques'i wärawate kaudu linnast wälja minema. Wärawate juures kirjutati nende nimed üles, anti nen- dele neli joud raha ja teelati waljuste ära, et nad enne ei tohi Parisi tagasi tulla, kuni nad terweks on saanud.

Kiijamasugused abinõud wõeti ka Lyonis ja teistes suurtes linnades tarwitusele. Kuid neid korraldusi täi- deti wähe.

Haigete äraeraldamiseks ehitati linnades palju selle- kohaseid erahaijemajasid. Parisis, näituseks, Kolmainu, Püha Eustachiuse ja Püha Nikolai haigemajad.

Langenud naisterahwastega käidi mitmesaja aasta jooksul waljult ümber, millejuures need waljused kõitidel maadel ühesugused olivad.

Rõnda pekketi 1574. aastal Kopenhagenis pordu- naisterahwaid piitsadega ja aeti nad linnast wälja; kui nad linna tagasi tuliwad, siis lõigati neil kõrwad ära; kui nad weel keelust üle astusiwad, siis topiti nad kotti ja uputati ära.

Nancy's pekfeti 1615. aastal neid piitsadega, pandi hääbiposti ja aeti siis linnast wälja; 1632. aastal poodi waheltfobitajaid üles.

1635. aastal andis Pariisi peakohtunik käsu, et pordunaisterahwad linnast ära läheksiwad; käsu täitmatajätmise korral ähwardati nendel pead paljaks ajada ja neid eluajaks linnast wälja saata. Karl VIII käskis neid elusalt ära põletada.

Seaduste waljusel polnud sugugi suuremat mõju kui kartusel hirmsa haiguse eest. Kudagi moodi ei suudetud porduelu ära häwitada. Karistused suurendasiwad ennemiini haigeksjäämist arwu ja sihilise hädaohtlikkust, sest et nad haigeid sundisiwad oma haigust warjama.

IV.

Prostitutsion Ludwig XIV ajal.

Ludwig XIV walitsuse ajal tekkisiwad riigile uued ülesanded: tema peale langes nüüd kõigepealt kohus forda alal hoida. Perjajad, hulgused, sandid j. m. j., kes seni ajani wabalt ümber kolasiwad, koguti hoiuamajasse kokku, mis selle jaoks 1656. aastal oli ehitatud.

Selsamal eesmärgil hakati ka langenud naisterahwaste tegevusele piirisiid panema, kes awalikult kombelisi pahameelt äratawat porduelu elasiwad. 1684. aastal wäljaantud käsukiri keelas nendele ära akendele ilmuda ja möödaminejaid sisse kutsuda. 1778. aastal wäljaantud käsukiri läts weel kaugeemale: see keelas pordunaisterahwastele ära uulitsatel meesterahwastele ligi tükida, ja majaperemeeeste kohta oli keeldus, et need tähendatud naisterahwastele ei tohi forterid anda.

Kendest määrustest üleastujate naisterahwastega käidi kui kurjategijatega ümber: politseinikud wiisiwad nad politseikohtusse, kus neid ühest kuni kolme kuuni kinni mõisitati. Metsliku pruugi järele, mis kuni rewolutsioniajani maksaw oli, aeti nendel pead paljaks ja wiidi nad siis hulgustemajasse.

See hoiuamaja oli peaaegu wangikoja taoline: tema määruste järele pidiwad langenud naisterahwad seal jä-

medast riidest ülifonda ja puukingi kandma; toiduks anti nendele leiba, leent ja wett. „Sellapärast, et neid halwaste söödeti“, kõnelewad selleaegsed kirjad, „korjawad nad õue pealt toidujätisid kokku, et nendega oma nälga waigistada. Need, kellel natukene raha on, annawad selle söögikeetja kätte, et see toitu wähekeie paremaks teeks. Magamisaajemed on kuue inimese jaoks määratud, et sinna aga ainult neli mahub — kaks peatsisse ja kaks jalutsisse — siis peawad kaks tütti põrandal magama. Neid karistatakse piitsadega ja pannakse nad häbiposti, kuna kaelas raudwõru on. Neg ajalt kaotawad nad kannatuse ja hakkawad siis kõik korraga kiskendama; nende kisa kostab kaugele.“

Kõiki neid obinõusid tarwitati üksnes jellel otstarbel, et korda alal hoida. Rewolutsion muutis need korraldused ära ja seadis pordunaisterahwad üleüldise seaduse alla. Neid anti ainult siis kohtu alla, kui nad „jeltskonna kõblusetunnet skandaliliste ja awalikkude turgude läbi haawasiwad“ (1791. a. 17. juuli seadus).

Nendel wabameelsetel määrustel polnud mingid tagajärgefid. Kohtud oliwad „heade“ naiskodanikkude wastu armuheitlikud ja porduelu tõusis sel ajal, selleaegsete kirjameeste tõenduste järele, ennekuulmata kõrgusele.

Kui rewolutsionitorm wakis, astus politsei awalitu arwamise mõju all jälle ogaramalt prostitutsioni wastu tegewusesse. Et enam mõjuwamalt prostitutsioni järel walwata, oli 1796. aastal esimene pordunaisterahwaste ülelugemine.

Kuni XIX aastasajani hoolitseti enam karistuse kui arstimise eest. Haigeid naisterahwaid ei wõetud hulgstemajasse wastugi, neid aga, kellel sihilise tundemärgid peale selle, kui nad sinna majasse oliwad wastu wõetud, ilmstis tuliwad, nuheldi piitsadega ja arstiti siis salaja sealsamas ruumides.

1691. aasta seaduse järele hakati haigeid Bisetresse jaatma, kus sihilisehaigete jaoks haigemaja oli.

Haigemajas oliwad pordunaisterahwad, naistööliised, mehenaised, ammed, ülepea kõik haiged üheskoos. Arstimine kestis kaks kuud. Arstimisel wõiswad ainult sada haiget korraga olla: 50 meeste- ja 50 naisterahwast. Haigeid oli

aga üleüldse 200—300 ja nõnda tuli nendel kuus kuud funi aasta enne lorda oodata, funi wiimati arstimisejäre nende kätte jõudis. Selle aja sees läks haigus muidugi raskemaks ja surm murdis paljud haiged enne arstimist maha.

Haigemaja kitsad, räpased ruumid seisivad tugede najal ü'ewal ja ähwardasivad kokku langeda. Aknad olivad kõwaste finni pandud ja ei lastnud jugugi puhast õhku tупpa, paljud aknad olivad sootumaks finni löödud. Põrandat ei olnud paksu kõntšatorra all nähagi; põhku magamiskottides ei wahetatud aastate kaupa; tekid ja linad olivad täieste räbalad ja haigete wäljakeidete ning sihilisepaisete mädaga ära määritud; patjadel põõrisid ei holnud ja haigete pead puhkasivad padjakottide peal, mis ulga nende eelkäijate mustuse ja mädaga olivad ära määritud.

1792. aastal pöörati nende korratuste peale tähelepanekut ja haigemaja wiidi siis kaputsinlaste*) hospidaliisse. Langenud naisterahwaid arstiti aga sealgi esiotša üleüldistes ruumides. Alles hulga hiljemalt, kui terwisehoiulised järewalwused sisse seati, hakati neid naisterahwaid erihaigemajades arstima.

V.

Terwisehoiuliste määruste ilmumine.

Juba ammugi olivad uuendustepüüdjate poolt terwisehoiulised määrused wälja mõeldud. Nendest kõneldakse juba 1765. aastal; on ka ennemalki sellest juttu olnud.

Gaspar Torella, Saint-Justi piiskop Sardinias, kirjutas 400 aasta eest: „Prantsusehaigust wõiks hõlpsaste kõigewägewama Jumala ja Tema Ema, Püha Neitsi Marie abil ära häwitada, kui ametiwõimud, paawst, keiser, kuningad ja teised walitsejad mõnede, iseäranis auwääriliste naisterahwaste hooleks annaksivad haigeid üles wõtma; nad peaksivad kõigepealt awalikka-naisterahwaid järele vaatama, keda nende haiguse korral arstimise jaoks nendesse kohtadesse tuleb ära eraldada, mis walitseja poolt seelks mää-

*) Kaputsinlaste — mungaordu.

ratud on. Niimoodi võiks seda hirmsat haigust tõeste juurtega välja kiskuda“.

Kagu igauks uus sisesead, oli ka arstlik järelwalwus efiotsja koguni korratu. 1797. aastal anti kahe arsti hooleks aeg-ajalt pordunaisterahwaste forterites kääneid naisterahwaid järel waatamas; nelja aasta pärast awati maksuline kliinik, kuhu naisterahwad käiswad, et seal endid arstida ja sealt rohtusid saada. Tohtrid saiwad oma tasu otsekohe haigete käest, maksu juurus oli wiisiti eest 3 franki*) ükshulst elutsewate naisterahwaste pealt ja 12 franki pordumajas asujate käest.

Sellest maksust wabastati rastejalgseid naisterahwaid ja neid, kes alles jünnitanud oliwad wõi oma lapsi imetasiwad; kes kaks nädalat oli haige olnud, see wabastati üheks kuuks maksust.

Kui naisterahwas seda tasumaksu ära ei maksnud, siis pandi ta kolmeks kuuks wangi; igaiugune sanitarjärelwalwusest kõrwalehoidmine langes trahwi alla; nendele, kes süüdlasi üles andsiwad, anti tasu.

Kergem on aga asutusi luua, kui nende jaoks koha-seid täitjaid leida. Tohtrid waatasiwad uute kohuste kui sissetulekuhallika peale: nad jätsiwad kõik hoolitsemised haigete eest oma abiliste hooleks ja mõtlesiwad ainult sellepeale, kuda raha saada ja et politsei neid naisterahwaid paremini üles otseks, kes endid maksimisest kõrwale hoiawad.

Arstide sissetulekud kaswasiwad küll jõudsa, aga ühtlasi ilmuasiwad ka kaebtused. Selle tagajärjel seati 1810. aastal uuendus sisse. Uus seadus määras arsti kohused täielikult ära: ta pidi kaks korda kuus igaiuhe pordunaisterahwa juures käima ja politseiülemusele kõikide läbiwaadatud naisterahwaste terwiseseisukorra üle aruanded sisse andma; arst sai ainult kaks oja nendest maksudest omale, mida ametnikud naisterahwaste käest sisse korjasiwad.

*) 1 frank on umbes 37½ kop.

Teine jagu.

Praeguseaja prostitutsioni ülewaade haritud- maades.

Viies peatükk.

Meid huwitawad kaugete maade kombed, mis meid oma weidrusega imestama panewad. Meie peafime aga eneste ümbruses ringi waatama, sest meie oleme ka sellest kaugel, et paljude meie ümbruses olewate inimeste eluviisidest aru saada.

Praeguseaja seltskonnas pole pordunaisterahwa eluviisid jugugi loomulikud. Paljud uurijad, kes selle aine üle on kirjutanud, pole waewaks wõtnud seda elu lähemalt tundma õppida; nad on oma arutused ainult teoria peale rajanud ja see maksab suurt waewa, et tõeterasid sissejuurdunud eelarwamistest ära lahutada.

Ühiseluteaduses peab nõndasamuti nagu igas teises teaduses põhjalikkudest ja wõimalikult täielikkudest järeleuurimistest ning tähelpanekutest peale hakkama. Mendest teadetest, mis pikkamööda ja waewaga on kätte saadud, wälja minnes, wõib alles enam-wähem õigeid järeldusi teha ning siis wõib loota, et kombete muutmise peale soowitawal sihil wõib mõjuda. Iga katse, prostitutsioni ja juguhaiguste laialilagunemisele tõkkeid teha, peab seda teed kaudu käima.

Nõnda algame siis kõigepealt pordunaisterahwa elu tundmaõppimisega peale. Kõigeesiteks, misjagused põhjusted ajawad naisterahwaid sarnasele tegewusele ja kuida ta seda tegewust edasi ajab?

I.

Miks pärast naisterahwas ennast müüb?

Ennast raha eest müütada! Juba see mõte ajab ausale naisterahvale hirmu peale, kelle silmas pordunais-terahwas oma sugu häbi on. Ja aus naisterahwas ei taha sellest enam mõteldagi. Kui ta oga asja paremini järel mõtleks, siis võiks ta peagi aru saada, et praegusel ajal kõik olud naisterahwa langemiseks kaasa mõjuvad.

Waatame töölisteringkonnast pärit olewa tütarlapse elu lähemalt järele. Sagedaste on ta juba enne sündimist prostitutsioonile pühendatud. Lastele jutustatakse wahel, et neid sündimise ajal head waimud olewat vastu wõtmas. Tööliste seas kiusawad aga tütarlast juba tema idanemisest saadik kaks kurja nõida taga: alkoholismus ja tiiskus, mõlemad alamate seltskonnakihtide pärandused, mille juures linnatööline ülejõu käiwat tööd peab tegema ja räpastes ning wäiksetes korterites, ilma õhu ja walguseta elama.

Tütarlaps sünnib haiglasena; tema kehalik nõrkus teeb temale wõimataks enesele ausal wiisil fiisikalise tööga leiba teenida, tema waimlik nõrkus jätab ta kiimalusehimude ukutuste ees kaitsetaks.

Tähtsad hingeteadlased Lombroso ja prl. Tarnowskaja tõendawad, et peaaegu kõik pordunais-terahwad degeneratid*) on. Nendel on kõik tundemärgid, mis näitawad, et nad keha ja waimu poolest wajumisel on: ühel on muhkline pealuu, teisel — laiad, peast eemalheiswad kõrwad, kolmandal — weibrafujuline kuulagi, mõnedel — üleliigne karwade rohkus keha peal jne.

Muidugi mõista on need seletused liialdatud, nagu nende peale ka omal ajal on tähelepanekut juhitud. Siiski on kahtlemata kindel, et pordunais-terahwaste seas palju degeneratidid on. Siis pole ka tõeste midagi imeks panna, kui niisugused naisterahwad porduelusse sattuwad, sest madalamale langemine teeb elu eest wõitlemist raske-

*) Degeneratid — inimesed, kes põlv põlwelt oma keha- ja waimu-omaduste poolest nõrgemaks jäämas ja langemas (väljasuremisel) on.

maks ja degeneratid peavad hädapärast enestele prostitutsiooniga leiba teenima hakkama.

Ütleme nüüd, et töölisteringkonnast pärit olev naisterahvas täieste termena on sündinud. Siiski on aga peaaegu võimata seal kõlblifust ja kehalisest langemisest puutumata jääda, kus kitsad ruumid korrutat, teiste filmade all sündivat sugulikku ühendust figitavad, kus sagedaste wanemad ise oma lapsi ei suuda toita. Kui tütarlaps uulitsale astub, et seal puhast õhku sisse hingata, siis puutuvad temale hääbemat pordunaisterahwad filma, kes seal oma ümber lipitsejatega wabalt ümber uitawad; ta kuuleb kõlbmata sõnu ja kõnet ning näeb waateakendel halasti naisterahwaste pilti.

Tema wanematel enestel on sagedaste kaunis kõikum kõlblufetunne; wäljaspool abielu olewaid ühendusi ei peeta igakord mitte häbistawateks. Puudus on halb nõuandja: leiwakannika pärast antakse nii mõnigi kord lapsi elukutselistele kerjustele „rendi peale“.

12 wõi 13 aastajelt peab niifugune tüterlaps juba üsna loomulikult, et ennast esimesele wastutulijale ära lubada.*)

Sagedaste pole tal aimugi süütause tähendu sest, mida naiskütid nõnda kõrgelt hindawad.

Ükskord, kõneleb Bercher, kes Saint-Lazare wangikoja juures arstiks oli, wõeti mõned tüdrukud kinni, kes endid alles esimest korda oliwad müütanud. Nende kaaslane, kelle käest nad wiis, kolm ja weel wähemgi frankisid nõudsiwad, oli arwanud, et tal elukutseliste pordunaisterahwastega tegemist on. Meesterahwa toorus pani ta ohwri karjuma, millepeale politsei enese wähele segas ja tüduruku Saint-Lazaresse saatis. Seal leidis tohter, et tütarlaps alles täieste süüta on.

Porduelusse sattunud aga ka naisterahwad, kes niihäste oma perekonna kui ka kaswatusel poolest selleks julgugi määratud pole.

*) Siin peab meeles pidama, et see kirjeldus kirjaniku kodumaa — Prantsusmaa — kohta läib. Meie kodumaa kohta on need wärwid igatahes liig paksud. Tõl. täh.

Nad nägivad alati oma wanemate poolt airult head eeskju. Nendele pole aga midagi wooruse kõrgeft wäär- tuseft kõneldud. Süütaust on nendel raske alles hoida, kes omale ise peawad leiba teenima, ja siis tekkib arma- mine, et nad targaste teewad, kui nad jeda omadust enes- tel mitte liig kõrgele ei hinda.

Kui õpeaeg kätte jõuab, antakse tütarlaps kuhugile töötuppa. Kõlblust tuntakse selles ringkonnas wähe, jutud ja kõned kannawad fergemeelelift laadi ja head sõbrannad ei lasse parajat filmapilku mööda, et uutele juurdetulijatele õpetust anda.

Kui kõik need õpetused tema peale ei mõju, siis on tal jeda rassem ennast meistrite ja sellide pealekäimise eest hoida. Need keeldudwilja armastajad tarwitawad oma wõimu furjaste ja loewad farnast kuritegu kangelasetükiks, mille eest seltskond neid karistamata jätab. Niisugusel korral, kui tütarlaps täie usaldusega ennast wabas abielus enese armufese meelewalla alla annab, tuleb tal lõpuks oodata, et senine lipitseja ta raskejalgsuse korral kõigekül- mema südamega maha jätab.

Prantsusmaal on isa tagaotsimised keelatud; kirjali- kud abielusse astumise lubadused ei tähenda midagi. Siiski on wiimastel aastatel mõned kohtunikud awaliku arwamise järel käinud, mis waljem on kui riigiseadused: mitu noortmeest on kohtu poolt kohustatud oma lastele ülespidamist andma.

Anglo-Sakfi maades on tütarlapse kasud paremini kaitsetud; igasugune abieluseastumise lubaduse rikkumine annab tütarlapselle õiguse enesele taju nõuda.

Jaapanis on koguni ajutised abieludmakswad, mille- juures riigiametniku ees leping kuude (wõib ka ühe kuu peale) wõi aastate peale walmis tehakse. Meile näitab see küll weider olewat, kuid farnasel sissejeadel on wähemalt see hea külg, et ta laste kasusid kaitseb: ajutisest abielust sün- dinud lapsed tunnistatakse seaduslikus abielus sündinu- teks ja saawad enestele kõik sellekohased õigused. See on selge, et kõikide sissejeadete wäärtus wäga weniw on ja niisugused nendest, mida meie kõigerohkem kõlblusewastas- teks peame, kaitsewad mõnikord kõigeparemini nõrkade kasusid.

Kõlbluseta wanemad, halb kasvatus, santide eeskujude mõju, peremeeste elajalised instinktid, ühekülgsed seadused — kõik need põhjused seletavad meile palju naisterahwaste langemise ära. On tõendada katsutud, et tööpalgawaiksus mitte naisterahwaste langemise juures kõigeagedamaks põhjuseks ei olewat. Ometi on raskused, milledega tööneiul oma leiwapalukese juures tegemist on, selleks küllalt suured, et tema langemise põhjuseks saada.

Üleüldiselt on tõeks tunnistatud, et naisterahwa tööpalk liig väike on. Keskest läbi on see Pariisis kaks ja pool franki päewas, millejuures töö ise raske on ja teda ka alati saadagi pole. Paljud töönaisterahwad teeniwad aga weel hoopis vähem, nimelt need, kes noorest peast midagi õppinud ei ole. Professor Fournier tähendab, et paljud pordunaisterahwad seda on kurnnud, et nad midagi teha ei oska.

Heategewates kasvatus-ajutustes, mida waimulikud ülewal peawad, õpetatakse lapsi ainult õmblema ja, peale selle, et neid paremini eksploateerida, antakse nendele alati ühte ja sedasama tööd: nõõpauka teha, nõõpa ette ajada jne. Nende töö müüakse odawa hinna eest Pariisi suurtesse magasinidesse ära. Selleläbi kistakse wabakäsitöö hinnad hirmsaste alla.

Nõnda teeniwad naisterahwaste riiete õmblemise juures tööliised, keda ettemõtjad kangeste eksploateeriwad, ainult 1 frank 25 soud kuni 1 fr. 50 soud päewas, kuna selle juures 14—15 tundi päewa kohta tööd tehakse. Moodiõmblejannad maksawad oma tööliste teele nõndasama palju ja jätawad wiimased nõndanimetatud „jurnud sefoni“ ajal hoobis ilma tasuta. Õmblejannad, kes walmisriiete magasinidesse tööd teewad, teeniwad sagedaste 75 sant. *) — 1 frank 10 sant päewas. Ja nendel õnnetutel seisawad alati toredad kokotted filmade ees, kes enestele kerge waewaga raha teeniwad. See on hirmus kiusatus, kuna nad neid sugugi ei näe, kes jarnasel „õnneteel“ on huffa saanud.

Iga vähema löbu juures, mida naistööline enesele

*) 1 frank on 100 santimi, seega on 1 santim natuke üle $\frac{3}{4}$ kop.

Iubab, seisab ta langemisehädadohu ees: jalutuskäigud sõbrannade seltsis, tants mõnel piduõhtul — need kõik mõivad selleks küllalt põhjust anda, et jäädawalts langeda. Alkoholismus mõjub selleks suurel määdul kaasa. „Kui ma mitte joonud ei oleks, siis ei oleks minuga seda juhtunud,“ räägib suurem osa langenud tütarlastest.

Dr. Le Pileur on kindlaks teinud, et 582 naisterahvast, keda Saint-Lazare wangikotta finni toodi, oma süütause järgmistel põhjustel on ära kaotanud:

Äraeksitamise läbi	313
Lihitsa uudishimu pärast	125
Rahaahnuse pärast	95
Ära wägistatud	19
Mehel olles	30

Nagu igas asjas, on ka siin ainult esimene samm hirmus, mille tagajärjel juba prostitutsioon ilmub. 16 aastastelt süütause kaotanud, 17 aastastelt awaliknaisterahwas, 18 aastastelt jughuigustes põdemas — niisugune on keskelts mõetud pordunaisterahwa esimene elukäik, nagu keda Dr. Le Pileur armistikuteadete najal on wälja rehkendanud.

Suuremalt osalt häbitawad tütarlapsi selleksama seltskonnakähi liikmed, kust häbitataw ise pärit on. Dr. Le Pileur leiab, et 582 juhtumisel tütarlaste häbitajad oliwad:

Tõblised	220	korral
Mitmesugused käsitõblised	97	"
Haritlased	65	"
Beremehed, meistrid ja nende pojad	16	"
Berekonna liikmed	8	"
Mehed	30	"
Teadmata	146	"

Rirjanik Guy de Maupassant ütles: „Kittad ei tiku millalgi esimestena süütausewilja maha, nemad korjawad keda juba maast üles“.

Maatüdruk ei ole ka paljut paremini porduelu eest kaitsetud kui ta linnaõde. Tema kaswatus ei ole mitte ainult halb, waid ta ei saagi teda õieti; õrn häbitund-

miseõis ei halkan ta sigade wõi lehmade farjas käies kudagi lopsakalt õitsema.

Sugulif toimetus näitab temale üsna loomulik olewat; oma esimese romaniga hakkab ta ju warakult peale. Sagedaste lõpeb küll asi häste: külapoiss on vähem rifutud kui linnanoormees, ta peab paremini oma lubamiisi ja wõtab tüdrukute naiseks.

Siiski tuleb külatüdrukute seas ka küllalt neid ette, keda poisid on maha jätnud. Kõlas näidatakse nende peale näpuga ja siis lähewad nad tihti, mõnikord raskejalgselt, linnadesse. Kohakontorite kaudu astuwad nad harilikult teenijateks tüdurukuteks.

See elukutse annab kõigerohkem pordunaisterahwaid ja siifilisehaigeid, wiimaseid Commenge wäljaarwamise järele nimelt 88, 18%. Selles arwus leidub niihäste trahterite ja õllepoodide teenijaid, kes juba nagu saatuse poolest porduelule on pühendatud, kui ka kodanliste perekondade tüdrukuid. Rahjuks ei ole Commenge neid kahte liiki üksteisest ära lahutanud. Siiski wõime meie majateenijate kõlbluseisukorra üle aimu saada, kui Peterburi arsti Sperki arwustikuteateid filmame: 100 naisterahwa peale, kes siifilisehaiged on, tuleb 19 jõukate perekondade teenijat-tüdrukut.

Kuda on see wõimalik, et tüdrukute elu jõukates, wiisakates perekondades, wõrdlemisi kerge töö ja sagedaste launis hea palga juures sarnaseid kurbi tagajärgesid toob?

Waatame seda küsimust lähemalt järele.

Kellegi elu ei seisä nii lähedas ühenduses kui leiwanemate ja majateenijate oma, kuid leiwanemad ei taha harilikult oma teenijatest midagi teada; nendel ei lähe see sugugi korda, kuda teenijad elawad, mida nad mõtlewad, kuda nad endid lõbustawad, peaaft, et nad aga oma kohujed ära täidafiwad.

Misjugune peremees hoolib puhtusest kõõgis wõi muudes urgastes, kus teenija eluforter on? Kusagil, musta siifsekäigu kõrwal, kõõgi juures wõi pööningukambriis on teenija eluruum, mis oma suuruse poolest wäikeft funtrikku

meelde tuletab. Toa seinte äärde on mitmesugused asjad segamini kokku visatud; siin ja seal vedelewad toolilogude peal riided. Woodi jalutsis on räpane pesunõu, selle peal ilma kõrwata kann, milles tilkagi wett sees pole.

Juhtub, et tüdruk haigeks jääb ja arst, kes teda waatama on tulnud, seletab, et haigele puhkust tarwis on, siis lööb majaperenaine ahastades käed kokku ja hüüab: „Mis ma nüüd pean tegema?! Tarwis on teda haige-majasse saata“.

Leiwawanemad on teenijatele wõerad ja teenijad peawad esimesi ka oma waenlasteks. Oõsetel käiwad tüdrukud jalaja kodust ära, mõned selleks, et oma armukestega kokku saada, teised, et oma ihuga kaubelda. Parisis teewad ka ammed sedasama. Kodust ära minnes wõtab ta lapse kaasa ja jätab siis selle kahtlase tantsusaali riietetuppa just kui mõne wihmawarju senikauaks hoida, kuni ta ise pillerkaari peab. Leiwawanemad ja nende perekonnad ei kaitse tudagi teenijaid tüdrukuid langemise eest, waid nende wahetord on niisugune, et see langetamiseks weel kaasa aitab. Sellepärast pole midagi imeks panna, et pordu-elusse langewate teenijate-tüdrukute arw alataja kaswamas on.

Seniajani oleme prostitutsioni kirjeldanud, mis nais-terahwa nõusoleku järele sünnib. Kui palju õnnetu-maid peawad aga w a s t u t a h t m i s t sarnast elu elama!

Mõned naisterahwad fulutawad oma ülespidamiseks kõik, mis nendel on, ära ja ootawad nädalate kaupa kohta; mõned sattuwad kohapakkujatega kokku, kes nendele kahtlastesse joogimajadesse kohad muretsewad; mõned jääwad haigeks ja kui nad haigemajast jälle wälja tulewad, pole nendel krossigi taskus. Kõik niisugused on saagiks wahelt-sobitajale, kes nende järele luurab, nende ligi tungib ja neid walelubaduste läbi ufutab. Niisugune on ülespidamisküsimus: jeda tuleb jagedamini otjustada kui need arwata teawad, kes puudust ei tunne.

Puudus wõib nii suur olla, et wahest tüdruk, teada saades, et pordunaisterahwas omale luba peab wõtma, täitsa putumatalt politseibüroosse ilmub, et ennast pordu-

naisterahwaste nimekirja lasta üles kirjutada. Duchatelet kõneleb ühest niisugusest tütarlapselt, kes enne seda, kui ta politseisse ilmus, kolmel päeval sünnud ei olnud. See õnnetu ei olnud muidugi mitte ainukene niisugune.

Ka see ei ole haruldane asi, et naisterahwas oma armukesse (souteneuri*) käsu järele uulitsale läheb. Ta hakkas armastatud inimesega koos elama, aga leidis kaskija, kes teda terroriseerib ja eksploateerib; et paremini naisterahwa üle walitseda, weab meesterahwas teda oma kelmidefetskonna hulka ja sunnib teda wargusetegudest osa wõtma. Souteneur on sagedaste ühtlasi ka waras ja juhtuwal korral ka rööwel.

Harmemalt leidub niisuguseid souteneurid, kes ka tööd teewad ja raha, mida nendele armukesed kokku kannawad, eneste kõrwalteenistuseks peewad. Kui ta oma sissetulekuhallika ära kaotab, sest et armukene kas wangi wõi haigemajasse sattub, siis otsib ta omale uut ja saadab sellel otstarbel mõne naistöölise hukatusetele.

Leidub ka neid naisterahwaid — neid on aga õige wähe — kes mitte puuduse wõi halwa eeskuju tõttu porduelusse ei sattu, waid loomusunnilise tungi järele endid efimesele wästutulijale lubawad, sest et nad sellest lõbu leiawad. Messalina eeskujul jätawad need täitmata loomud oma abieluwoodi maha, et oma põlewat iha mitmesugustes urgastes täita. Nõndasamuti lähewad kõige wooruslilsemal wiisil kaswatatud ja auwäärilistest perekondadest pärit olewad tütarlapsed uulitsale ning lõwwad endid seal möödaminejatele külge, et oma põlewale suguihale täitmist leida.

Arst tunnistab kõiki niisuguseid naisterahwaid haigeteks ja nimetab seda haigust nymphomanieks.

Sagedaste on selle ärawõitmata fire põhjusel mitmesuguste suguosade, nagu munasarja, emakoti j. t. haigused. Juba suguosade paistetusest on küllalt, et kõige kõwemat kõlblust wanuma panna. Meie hingeelu seisab meie teha seisukorraga täielises rippuwuses.

*) Souteneur (sutenöör) on prantsuskeelne sõna ja tähendab meesterahwast, kes pordunaisterahwa kulu peal elab.

Asjakohase arstimise läbi seatakse ka waimlik tasakaal jalule. Kui aga suguosad terwed on, siis on meil nymphomanie korral waimuhaiguslega tegemist, mis täielise nõdra-meelsuse ettekuulutajaks on.

Ragu näeme, on põhjused, mis naisterahwast porduselusse tõukawad, väga mitmesugused. Kuda aga on nende põhjuste mõju wõrdlemisi?

Selle küsimuse peale on raske wastata ja kindlaid arwusid selle kohta kätte ei saa, sest et jagedaste pordunaisterahwad siis waletawad, kui nende käest statistika jaoks teateid küsitakse.

Siiski on need teated omast kohast huwitawad, mida Le Pileur selle kohta korjanud on. Nende teadete järele on naisterahwad porduelu elama hakkanud:

Laiatuse wõi lõbudepüüdmise pärast	170	korral
Toreduse himustamise	141	"
Häda wõi tööpuuduse	162	"
Waimliku hoolimatuse wõi halwa eeskuju p.	29	"
Himude täitmise	5	"
Meeleheitmise	4	"
Armusele käsu wõi nõusolemise järele	23	"
Mehed	3	"
Mure pärast, et armusesed nad maha on jätnud	60	"
Mure pärast, et mees maha on jätnud	13	"
Wastumeelse abielu pärast	2	"
	582	

II.

Prostitutsioon on seltskonna tarwituste täitmiseks olemas.

Igasugune pakkumine ilmub nõudmise tagajärjena. Prostitutsioon on väga mitmekesiste tarwitajate nõudmiste täitmine.

Pordunaisterahwaste tarwitajad on kõigepealt: tiimalusejäägrid, kes mitmekesidust ihaldawad, iseäranis niisugused nendest, kes jarnaseid kõt-stusi taga ajawad, mida ainult hästeharjunud naisterahwad oskawad täita; arad inimesed ja peaaesjalikult noored algajad, kes naisterahwaste petmi-

Jega weel harjunud ei ole; looduse poolest wigased, kellede arm haritudmaades mitte wäike ei ole; naijemehed, kelle del haiged naised on, kellega nad sugulikka ühendusi ei wõi pidada; kõigesuurem tarwitajatehulk on aga wähesese sissetulekuga meesterahwad, kellel mitte wõimalik pole naist wõtta wõi oma jaoks armukest pidada.

Igatihel seltskonnas olewal asutusel on oma olemasolemisel kindlad põhjused. Wanaaja rahwas saiwad wäga heaste prostitutsiooni tähtsusest aru: see hoidis nende naiste ja tütarde au, nendel oli tarwis harimata masse, nagu w remeeste, soldatite j. t. tooreste tungide jaoks wäljapeafemiseteeid leida. Sel ajal ei olnud haritudinimeste ringkond kuigi suur.

Wanaaja kirjanikud oliwad kõik prostitutsiooni kohta ühesugusel arwamisel.

Cicero kirjutab: „Kui keegi mõtleb, et tarwis oleks nooremeestele ära feelata pordunaisterahwaste juures käia, siis ei wõi mina mitte tunnistamata jätta, et nõnda mõtleja liig wali on. Kui ta meieaja kõlwatust laidab, siis laidab ta sellega ühtlasi ka meie eesijade tombeid. Millal aga paremat karstust leiti? Millal jeda laideti? Millal see mitte lubatud ei olnud?“

„Uskuge mind,“ räägib Terentius, „jelles ei ole midagi halba, kui noor inimene awalikkude-naisterahwaste juures käib.“

Kord tuli keegi tuntud kodanik fiimalusepaigast wälja. „See on ilus,“ ütles Kato oma tarkuses: „waat' kuhu peaksiwad nooredmehed käima, et nendel mitte tarwis poleks wõeraid naisti taga ajada.“

Huwitaw on, et ka kirikuisad jelsamal arwamisel oliwad. „Kaotage seltskonnast pordunaisterahwad ära,“ rääkis püha Augustin, „ja kõlwatu elu hakkab seltskonda mitmejughusel wiisil wapustama; pordunaisterahwas on riigis jedasama, mis solgiauk lossides: kaotage solgiauk sealt ära ja loss muutub kohe räpaseks ning terwisewastaliseks kohaks.“

Sedasama põhjendust toowad ka praegusel ajal kuuljamad venerologid*) ette. Paran-Duchateleti seletuse järele on

*) Suguhaiguste uurijad.

pordunaisterahwad seltskonnas nõndasamuti tarwilikud, kui weetorud, katuserentslid ja pühkmekastid.

Jätame selle küsimuse kõrwale, kas prostitutsion kasulik wõi koguni häwitaw on, kuid seda peab igatahes tunnistama, et praeguste kombete ja ühiselulise korra juures teda wõimata on ära kaotada.

Wõib loota, et asjakohased abinõud teda ainult wähendada suudawad, aga ka seegi oleks juba suur heategu. Majanduseteadlased kaebawad, et haritudmaades poisimehi wäga rohkesti olewat. Kui nende arw wäheneks, siis wäheneks ka prostitutsioni tarwitajate hulk ning sellega ühtlasi julaks pordunaisterahwaste arw koomale.

Sellest järgneb nõudmine, et kõik takistused, mis abielusse astumisel ees on, kõrwale saadetakse, et kirikliku mahakuulutamise aega lühendataks jne. Püütakse Inglismaa siseseseadele lähineda, kus wõimalik on ilma ajawitmata abielusse astuda.

Rõigesuurem takistus ei seis aga sugugi mitte nendes wormitaitmistes, waid alataja kaswawates raskustes tööd ja muid ülespidamishallikaid leida. Igaüks tahaks sellest seltskondlikust seisukorrast, milles ta wiibib, ülemale tõusta ja ta omandab enesele niisugused tarwidused, mida ta ilma suure jõurakendusega mitte ei suuda täita. Kõik püüawad nõndanimetatud wahades elufutsetes edasi jõuda: talumehe poeg tahab kooliõpetajaks saada, kooliõpetaja poeg arstiks wõi adwokatiks, arsti poeg professoriks jne. Selle tagajärjel sünnib, et raskus, enesele seisukohta wõita, abielusse astumise wõimalust ikka rohkem edasi lükkab: abielusse astumise wanadus on keskeltläbi: inglaste juures 26 aastat, prantslastel 28,5 aastat, belglastel 30 aastat. Nõnda käiwad siis need wiimased sellepoolest Europas kõikidest teistest üle.

On weel muid elufutseid, kus kaunis raske on abielusse astuda. Näituseks peawad ohwitserid abielusse astumise korral kaunis suure kautsjoni sisse maksuma. Ka on ametisi, kuhu ainult poisimehi wõetakse.

Siiski on weel hea, et inimene elu eest wõideldes oma jagu tulewiku eest muretseb. Muidu astuks ta noo-

relt abielusse, ilma et tal mingit ametit oleks; see oleks aga veel hoopis halvem küsimuse vastamine, sest see suurendaks prostitutsiooni ja laotaks ühtlasi ka suguhaigusid veel laiemale.

Türgimaa, kus 15—18 aastased poisikesed ja 12—14 aastased plikad abielusse astuvad, pakub sellepoolet head näitust. Mehed astuvad peale selle sõjaväeteenistusesse ja jätavad suuremalt osalt oma naised ja lapsed ilma mingi abita koju maha. Naisterahvastel ei jäägi siis muud üle, kui pordueluga äri ajama hakata; nad jäävad sifilisesse haigeks, mida nad siis linnades laiali laotavad; mis aga meestesse puutub, siis saavad nemad selle haiguse enestele kroonuteenistuse ajal.

Neo-malthuslased finnitavad, et nemad selle küsimuse kohta õige vastuse on leidnud. „Astuge wara abielusse,“ räägivad nemad, „aga ärge enne lapsi muretsege, kuni teil nende ülespidamiseks jõudu on.“*)

Nemad hakkavad rahwale õpetajaks ja soovitawad mitmesugusid abinõusid selleks, kuda käima peale jäämise eest hoida. Üks nendest soovitatud abinõudest on üsna kangelastelaadiline, see on nimelt poolelijäetud kofkuelamine. Sel on aga suur puudus juures: ta nõrgendab ergukawa ja wõib raskeid erguhaigusid jünnitada.

Kõik teised niisugused abinõud on kaunis kahtlased ja nende tarwitamise korral ei wõi kunagi julge olla, et nad soovitawaid tagajärgefid annawad ning ilma hädaohuta on.

Kuigi neo-malthuslased õige abinõu üles leiatsiwad, kas nad siis dieti teeksiwad, kui nad selle abinõu wälja kuulutatsiwad? Suurem osa inimesi waatab warandusekülluse kui tarwilise wajaduse peale ja just kõigerikkamad inimesed on need, kes oma järeltulijate arwu katsuwad piirata.

*) Mõned üliõpilased katsuwad seda küsimust umbes nõndasamuti otsustada. Nad astuwad oma õppimise ajal mõne õmblejanna, müüjannaga jne. kodanlikuse abielusse. Sellel kooselamise ajal katsuwad nad mitmesuguste abinõude waral järeltulijate eest hoida. Kui nad ükskord järje peale saawad, wõtawad nad naised ja hakkawad järeltulijaid soetama.

Kui kõik inimesed neo-malthuslaste*) nõu järele käit-
sivad, siis sureksivad selle tagajärjel rahvad lõpuks wälja
ja seesugune halbtus oleks palju sandim, kui üleliig rohke-
rahwaarw, waesus ja prostitutsion.

III.

Pordunaisterahwa meelitamised suurendawad tema külalistearw.

Kui pordunaisterahas ainult nende inimeste sugu-
ihasid kustutaks, kes oma tungi järele tema juurde tule-
wad, siis jääks ta külalistearw õige wäheks. Aga nagu
iga teine äriinimene, tarwitab ka tema igasuguseid abi-
nõusid, et kiresid äratada, tarwitamist kaswatada ja sellega
eneşe sissetulekuid tõsta.

Ta uitab mööda uulitsaid ringi ja teeb näo ette,
nagu teeks ta jeda ainult ajawiiteks, ilma et tal mingit
ametit oleks; oma filmatorkawa ülikonnaga, oma näo lii-
gutuste ja filmawaatega annab ta aga igapähele mõista,
mis ta amet on.

Seda ei maksaks weel nõnda palju tähele panna;
kuid temal on ka tarwis meesterahwastele tunda anda, et
ta kõigile kättesaadaw on. Igal võimalikul juhtumisel
hakkab ta omale sõbrustajaid püüdma; ta tunneb ligitõmba-
mise abinõusid, milledele nõrga iseloomuga inimesed ei suuda
wastu panna. Häbematade käeliigutuste läbi kutsub ta
möödaminejaid enese järele, peatab neid warrukat pidi.
Ta läheb ka nõndakaugele, et kübara wõi wihmawarju
nende käest ära wõtab ja meesterahwaid sunnib nende as-
jade järele kuhugile lähemasse wõrastemajasse tulema.

Præguseaja kombete auks peab siiski tunnistama,
et enematel aegadel pordunaisterahwad weel palju häbe-

*) Neo-malthuslased (1877. a. jaadik olemas) õpetawad,
et wanemate ja rahwa elu kergenduseks kasulik olewat laste arwule
abielus seeläbi piirised panna, et ihusugu sigimise wastu abinõusid
tarwitataks; sest majanduseteablaste Thomas Robert Malthuse poolt
soowitatud suguhimude-talitsemine (hiline abielusseastumine wõi
täieline üksikpõlw) sünnitab sugulist lõlwatust ja haigusid.

matamad oliwad. XVIII aastajaja ja XIX aastajaja esimehe poole kirjanikud jutustawad, et pordunaisterahwad endid afende peal peaaegu päris halasti olekus näitanud ja sealjuures kõigehäbematamaid liigutusi teinud; nad pole ka siis afnaid finni katnud, kui nad kõigewiisakusemataid toimetusi teinud.

Weel wiiekümne aasta eest saadeti Pariisi pordumajadest tüdrukud, kellel isewärki riided seljas ja juuksed weidralt kammitud oliwad, kõnniteedele wälja; pordunai-sterahwad hulkusiwad seal edasi ja tagasi, jäiwad wahete wahel seisma ja sünnitasiwad rahwa hulgas segadusi. Nende perenaised seisiwad sel ajal oma majade uste peal ja kutsusiwad möödaminejaid sisse.

Sellepoolest sejab Prantsusmaa siiski weel teistest maadest ees. Inglismaal, näituseks, on kombeelu kohta väga waljud nõudmised ja armukene peab ennast nõnda wiisakalt ülewal, et teda pealt näha kudagi ei wõi seaduslikust naijest ära tunda, prostitutsion aga lasseb ennast seal üsna häbematalt wälja paista. Londonis on pordunai-sterahwad päise päewa ajal ja kõigekäidawamates uulitjates awalikult meesterahwaste-püügil. Lühike juhatusetiri, mis politseiametnikkudele administratsioni poolt on antud, soowitab, et politseinikud nende õnnetute nai-sterahwaste wastu mitte waljud ja wiisakuseta ei oleks. See tuleb sellest, et inglased isikulist wabadust kõigeförgemal kraadil austawad. Selleläbi takistawad nad aga teiste inimeste wabat liikumist uulitjatel ja kõnniteedel; iga samm peal on takistused ees, pordunai-sterahwad on wabad, aga kõnniteed ei ole jeda mitte.

Italias on asi weel hirmsam: seal tikub mees, soute-
neur ja wahest ka mõni jugulane möödaminejate ligi ja pakub „kaupa“; Hommikumaa sadamates teewad jeda ka lapjed — nooremad wennad.

Prantsusmaal on ammu gi uulitjatel meesterahwaste-püüdmine keelatud. 1829. aasta 11. märtsi seadus keelas pordunai-sterahwastele uulitjatel uitamise sootumaks ära. 1830. a. 7. septembri seadus keelas nendele ära enne uulitjatele ilmu-
da kui seal laternad on põlema pandud, ja ka õhtul peale kella

11. 1841. a. seadus kirjutas ette, et nad lihtsaid riideid kannakšivad ja keelas nendele ära, meesterahwaste ligi täkkida, kelledel naisterahwad wõi lapsed kaasas on; peale selle oli keelatud ennašt walju healega wõi pealetungiwalt pakkuda, afende juures wahtida, ušte juures seissta ja kõige-
kaidawamatele uulitsatele ilmuda.

See wiimane määrus on weel seniajani maksew, kuid teda ei täideta suuremat. Enamaste pigistab politsei silmad finni ja lasseb pordunaisterahwaid takistamata kõige-
kaidawamates uulitsates igasuguseid wiguriji teha. Piletitega pordunaisterahwad on üeäranis häbemata; nende meelest on wabadus enesega kaubelda sedajama, mis meesterahwaste ligimeelitamine on.

Tehakse skandalisid, tõstetakse kaebusi. Ürimeestel tuleb kõigepealt kaebustega wälja astuda, sest nemad kannawad rahalist kahju: forralitud naisterahwad ei julge nende uulitsatele ilmuda. Njalehed toetawad ärimehi ja kipuwad kärevalt politsei kallale.

Administratsioon annab niisugustele tungiwatele peale-
kaimistele järele, tõmbab ohjad pingule, teeb mõned linna peauulitsad pordunaisterahwastest puhtaks ja kõwendab waljusid. See kestab senifaua, kuni mõni toorus wõi ekšitus niisugust lärmi sünnitab, et see jällegi administratsiooni tegewusetä-olekule ajab. Sarnased kõikumised toowad korrahoidmisele kahju ja ei wõi ütelda, et meie suuremad linnad sellepoolest suudaks tarwilisel mõedul korda alal hoida.

Prantsusmaal ei ole aga ka neid sugugi wähe, kes selle mõtte poole hoiawad, et pordunaisterahwastele täieline tegewuswabadus tuleks kätte anda.

Abolitsionistid *) nõuawad aga suuremalt osalt pordunaisterahwaste wastu weel waljumaid abinõusid. Nemad nõuawad, et meesterahwaste ligimeelitamine ja juurdekutsumised süütegudeks tunnistataks ning et naisterahwastele ära keelataks pikemat aega uulitsatel wiibida. Et seadusest ülelastumise fakti kindlaks teha, selleks arwawad nemad küllalt olewat, kui politsei-agent tunnistajaks on, ilma et kannatanudinimeje kaebust tarwis oleks.

*) Porduelu wastasjed.

Abolitsionistid finnitavad, et pordunaisterahwaste üleskirjutamine (registreerimine) ja uulitsapolitse'i faks hoopis isejuguft asja olewat. Wõimat registreerimist ära kaotada, ilma et tarwis oleks uulitsatel korrarikkumist lubada. Korra alalhoidmine olewat siis weel jeda kergem, sest et politseil siis tarwis ei olewat registreeritud pordunaisterahwaste wiisakujeta ülesastumist taltjutada, kuna just wiimased kõigewähem häbenewat.

Sel ajal kui Genjis abolitsionistide ühisus asutati, tegiwad seal naisterahwad kõnniteedel kõigehullemaid skandalisid. Ugar wõitlus selle halbtuse wastu kaotas registreerimise ära, aga ühtlasi korraldati ka uutisapolitse'id paremini. Meesterahwaste-püüdmine keelati ära ja see on ka tõeste sel mõedul ära kadunud, et wäljamaalane uulitsal kudagi wiisi pordunaisterahwast aujate naisterahwaste hulgaft ära ei tunne.

Porduelu toetamine awal dab ennaft ka mitmejuguft reklame kujul. Paljud ärimehed aitawad selleks kaudsel wiisil kaasa, et oma kaupadele ojtjaid leida. Nõnda saadawad mõned ärimehed oma hinnakirjad kondomide ja muude sellejarnaste asjade üle mööda majasid laiali. Riisjamuti pakutakse ka wiisakujeta piltisid.

Raamatukaupmehed, kes oma raamatute peale joowiwad iseäralist tähelpanekut tõmmata, kuulutawad harilikult: *) „See uus kirjatoõ on üks kõigewiisakujemateft“. Wõi jälle: „Proua X. kirjeldab oma mälestustes oma eraelu; seal pole ühte ridagi, mis mitte tundmusid ei ärritaks ja üles ei ärataks.“

Weel näitus: „Seniajani pole weel nõnda tugewat ihade täitmise ja liiderlikkuse äratajat olnud.“ Pornografiast kirjandust laotawad ta wäljaandjad päris awalikult laiali. Riiski aknate peal silmitsewad naistöblised ja gümnaſistid julgeste meeste ning halasti ja wabade kombetega naisterahwaste piltisid ning loewad luguftid, mida kaugelki kahemõttelisteks ei saa pidada. Noor mõistus koguneb täis

*) Peab meeles pidama, et see, mis siin öeldud, ainult Prantsusmaa kohta käib.

kombewastalisi kujukusi: läbipaistwad särgid, wäljakutsuwad kehaseisud j. m. jellesarnased nähtused jääwad kauaks meelde.

PordunaiSTERAHWAD saawad niisugusest reklamest en-
dile kasu. Peale selle aga tarwitawad nad oma isikuliseks
kasuks ka otsekohest reklamet. Nad awaldawad ajalehtedes
kuulutusi, millede otstarbe õige kergeste mõistetaw on:
„Meiu soowib jõuka isandaga ühendusesse astuda“. „Kais-
terahwas näitab oma kodus, soowijatele, haruldasi asju“, jne.

Ka awalikud-majadki tarwitawad sedasorti reklamet:
ma ise olen Operi pallipidudel näinud, kudas pordunais-
terahwad oma adresšidega märgitud kullatud plakatiisi
wälja jagawad.

On isegi adresškalender olemas, kus kõikide, Prantsus-
maal leiduwate pordumajade adresšid üles on antud.

Päris wõimata on kõiki kujukusi kirjeldada, milledes
reklame ennast awaldab.

Kas on ta wastu mõjuwaid abinõusid?

Senator Berange asutas omal ajal „Ululitsa porduelu
wastu wõitlemise seltsi“, mis laialise kuulsuse on wõitnud,
kuid siiski jeda jõudu ei awalda, mis tal arwatakse olewat.

Prantsusmaal ei wõi ükski, ka seltskonna kasu eest
wõitlew selts kedagi kohtu alla anda. Seda peab tarwi-
duse korral mõni ta liikmetest oma käe peal teha julgema.

Sellepärast jätakse niisugused asjad enamal jaol
juhtumisel administratsiooni hooleks, kellel sundimiswõim
on. Rahjuks aga awaldab wiimane just selles oma tege-
wuseosas kõigewähem waljust.

K u n e s p e a t ü k k .

I.

Kokkusaamisemajad. — Maskeeritud porduelu.
— Sannad. — Ollepoodide naisteeniad.

Peale selle, kui ära oleme näinud, misjugused p õ h-
ju sed naisterahwast liiderliku elu sisse tõukawad, peame
tähele panema, k u d a s ta jeda elu elab.

Mõne kirjaniku sulejepiisustes sünnib see õige lihtla-
baselt. Nende romanikangelane läheb puhta neiuna, pä-
ris wabatahtlikult pordumajasse. Kui niisugused juhtumi-
sed ülepea wõimalikud on, siis tulewad nad igatahes wäga
harwa ette.

Enamal jaol juhtumistel on pordumajasse astuw
naisterahwas waremalt töbline olnud. Ta algab sellega,
et ühel õhtul töökojast wälja minnes uulitsjal kellegiga kokku
saab, sellele uulitsja peale kaasa läheb ja ennaft purju joota
lasneb. Mõga mööda hakkab ta asjaga harjuma; kas juh-
tub töö puudus olema wõi jattub ta mõne souteneuri kuufti
— mõlemil juhtumistel lõpeb lugu sellega, et ta endine lija-
teenistus talle ainjaks eluülespidamise abinõuks saab.

Kokkutulekumajad.

Uulitsja pordunaisterahwas ei wii oma tarwitajaid
kunagi oma korterisse. Elagu ta üfti wõi omakste juures,
olgu ta algaja wõi wilunud äriajaja, ifka kardab ta oma
naabrite arwamist.

Takäib kokkutulekumajades — wõerastemajades
— ja wiib sinna ka oma tarwitajad. Niisuguste asutuste
peremehed lasewad igaihe sisse, kes aga maksta jõuab,
olgu ta wõi alaealine.

Niisuguste wõerastemajapidajate wastu on politsei
haruldajelt kannatlik; on nad ju mõjuwad walijad ja sellep-
wäljaspool seadust.

Neilt ei nõua ta ka sedagi, et nad oma üürnikkude
nimed üles annakstiwad, mis muidu harilikult wõeraste-
majapidajate kohta ifka kohustaw on. Muidugi wõikstiwad
ju tarwitajad küll wäljamõeldud nimed ja adressid üles
anda; ometi aga hoiaks juba see liht wormitaitminegi
enam pelglikka tagasi, ja wiimaste arw ei ole mitte wäike.

Igatahes aga oleks hädapärast tarwis, et neis wõe-
rastemajades, ifääraniis alamajärgulistes, rohkem puhtuse
järele walwataks. Oma mustusega mõjuwad nad päris
jalkustäratawalt: polster on määritud, wett pejemiseks ei
ole saada jne.

On joowi avaldatud, et wõerastemajapidajatele, nende ajutusi kinni panna ähwardades, pärijelt ära keelataks pordunaisterahwastele ulualust anda. Niimoodi foguneks porduelu teatud linnajagudesse ja sellekohastesse majadesse, kus pordunaisterahwad asupaika leida wõiksid. Siis ei wõiks naistööliised nii tähele panemataalt porduelu elama hakata; neil oleks rohkem wõimalust tubliste järele mõelda, enne kui seda jammu astuda.

Kahjuks on aga see plaan liig raske läbi wiia. Pealegi on põhjust karta, et niisuguse korralduse juures jala-kokkutulekumajade arv weel suuremaks kasvaks.

Maskeeritud porduelu.

Kokkutulekumajad kohutawad paljusid oma mustuse ja halwa kuulsusega tagasi. Paljud kardawad seda, et neid sinna sisse minekul näha wõidak.

Niisuguste isikute jaoks tõmbab porduelu endale wiijaka kätte peale. Ta peidab ennast haruldaste asjade, lõhnakaupade, kaelasi demete, päewapiltide jne. kauplustesse. Kaupa on nende kaupluste afendel wähe. Kaup on leti taga. Jääb möödamineja akna ette mõneks filmapilguks peatama, siis annawad filmapilgutamine ja tähendusrikkad liigutused talle warsti mõista, kellega tal tegemist on.

Ta astub sisse ja leiab kaupluses wäikese muhamedi-paradiisi; ta tutwustab ennast kõigepealt kaupluse-taguse toakesega, kus alati midagi huwitawat leidub; ilma et midagi ostaks, läheb ta sealt ära ja wiib siiski midagi kaasa. Meis mõnustates, siidi ja sametiga ülelöödud toakesetes peitub ettewaatamata uurija jaoks wäga halbu ootamatusi: seal on sihilis omale kindla pesa ehitanud.

Muudel juhtumistel asub porduelu wiisipäralistes majades pealkirja all: „terwiseline soonetajumine“, „soonetajumine wanade meeste jaoks“ jne. Tarwitajaid otsitakse enamaste ajalehe-kuulutuste läbi.

Leidub ka n. n. „teatri- ja kirjanduse-büroosid“ ja fooliõpetajannade ning toatüdrukute „kohamuretsemise kontori“, mis sedasama otstarbet täidawad.

Porduelu wõib igasugustes ametites ennast awalbada, isegi niisugustes, kust teda waewalt keegi reaks otsida.

Teatawaste on Marseilles uulitsja-peldikute pidamine wäga kasulik äri: neis on toredad marmoriga kaunistatud ja ilutaimedega ehitatud ruumid. Alles mõne aja eest peeti mõnedes neist teenijate nime all naisterahwaid, kes oma kohmetanud wõeraid endi pärisotstarbe kohta kunagi kauaks kahewahele ei jätnud.

Porduelu liigid.

Nagu igas muus ametis, nii on ka porduelul oma liigid. Oma ihuga kauplew naisterahwas algab oma äriajamist harilikult uulitsjal.

Kui tal tarwiline osa auahnuist ja osawuist ei puudu, siis muretseb ta mõne wanariide-kaupleja käest endale ülikonna, mis ta hinda tõstab.

Kui asi hästi edeneb, kui ta praktilik on, siis wõtab ta omale iseseiswa korteri ja saab enam wõi vähem tähtsaks „pooleilma daameks“. Need ongi need osawad edwistajad, kes salajates mängukoobastes käiwab ja seal mängijate kirgesid õhutawad. Teie leiate neid suwituspaikades, teatrites, moodsates kohwimajades, üleüldse igalpool, kus ennaft teistele näidata saab.

Nad tungiwad statistidena näitepõrandale, laulawad kohwimajades. Nad julgewad oma kähisevate healtega ijegi sentimentalseid kupleesid ette kanda; mõni lollakas naistekütt, kes nendega lillekauplejate kaudu tutwust on jöbitanud, arwab enesel päris wõltsimata kunstnikkudega tegemist olewat.

Pordunaisterahwale, kes endale laialist tutwuseringkonda muretseja tahab, on kõik osad head. Ka ilmsüütusegi oja tuleb tal mõnikord edendada. Päris wõi wõetud ema muretseb ta jaoks tarwitajaid ja teeb näo, nagu annaks ta oma puutumata lapse ära, keda libe puudus nii kaugele ajanud.

Saunad.

Kui porduelu ise nii wana on, nagu terve inimesefugu, siis on ometi ta wiimase aastajaja jooksul muutus

nud; mõned neist wormidest on kadunud, teised, mida wanast wähe tunti, on kaugemale edenenu.

Saunad on wanast ajast jaadik porduelu pesapaikadeks olnud: see kombe walitses keskajal igalpool ja kadus, wähemalt Europas, alles XVIII aastajal. Saunad oliwad kokkutulekumajadeks; teenijatele anti käsk wäljaspoolt naisterahwaid otsida, kui neid saunas ei olnud; mõnikord leibus ka saunasid, mis sõna tõsises mõttes pordumajad oliwad — teatud arwu naisterahwastega ja kõigi mõnustustega.

Mõnes linnas jäiwad seesugused „saunad“ kauaks alale. Bernis ei olnud saunad kuni XIX aastajaja keskpaigani muud midagi, kui awalikudmajad.

Kuumikad ja toredad saunad Budapestis, millede ehtimise juures ei porfiri ega marmoriga kitsi ei olnud, millede wihtlemiseruumid ja ujumisetiigid kuni 1000 inimest wastu wõisiwad wõtta, mängisiwad kaua aega porduelu templite osa.

Neile muretseti naisterahwaid kuni 1880. aastani, alles siis tegi politsei oma määrustega sellele ärile otja peale.

Suuremas jaos linnades asus endise lõdemuse ajamele üleliigne waljus. Pariisis ei tohi kusagil awalikus saunas meeste- ja naisterahwaid ühel ajal ühte ruumi lasta. Ainult mõnes lõunapoolses linnas on sellepoolest pijut pehmem kord.

Kõrtsid ja õllepoed.

Kuna saunad ajajooksul päris wiisipäralisteks asustusteks jäiwad, muutusiwad kõrtsid ja õllepoed ifka enam a enam porduelu asupaikadeks. Ei maksa kahelda, et alamajärgu kõrtsides naisteeniijate ülesanne kunagi ainult jelles ei seisnud, et nad wõeraid jooma kihutasiwad, ei, neil oli ka muidki ülesandeid ja neid täitsiwad nad kõrtsi tagumistes tubades. Seda lisateenistust nõudis peremees naisterahwastelt, keda ta omale teenijateks oli kaubelnud.

Naisteeniijatega trahterid on wõrdlemisi uus nähtus. Pariisis ükfi on neid juba tükki 115, kus 600 naisterahwast

wõeraste jootwisid täidawad. Rõigejagedamad külalised neis kohtades on üliõpilased ja gümnaasistid. Nad on harilikkuude café-de laadilised, kuhu sisse astutakse, et klaas õlut juua.

Sämedat pakkumist ja pealekäimist seal ei ole. Teenija neiukene istub lihtsalt, ilma kutsumata, külalise laua juurde, lasseb ennaft joota, ajab lõbusat juttu ja lõpetab sellega, et teisele teatud mõttes ettepaneku teeb.

Wõetakse ettepanek vastu, siis kutsub ta külalise lähemasse wõerastemajasse. Õllepoodides enestest leidub väga harwa selleks otstarbeks määratud ruumid.

Sellest hoolimata on õllepoodide peremehed päris waheltjohitajad: nad joodawad oma tüdrukuid, teewad neist joomatõbised ja nõuawad neilt weel 1—3 franki päewas juurdemaksu.

II.

Rudas pordunaisterahwas jälle wõib aujat elu elama hakata.

Kas wõib pordunaisterahwas uueste aujat elu elama hakata? Publikum wastab selle küsimuse peale eitawalt. Sellekohased eriarstid jälle waatawad porduelu kui möödaminewa kõlbluselise haiguse peale, millest poolosa pordunaisterahwaid kui mitte täieste, siis ometi niikaugele terweks saawad, et nad seltskonnale enam hädaohtlikud ei ole.

Kuigi kollane pileet pordunaisterahwale ausa tee peale tagasiöörmisel juureks tatistuseks on, siiski tuleb ka piletiga pordunaisterahwaste seas neid ette, kes wanemate juurde tagasi lähewad, teenistusesse astuwad wõi koguni mehele lähewad.

Parisi kustutati 1895. aastal 5000 piletiga pordunaisterahwa hulgaft 15, kes mehele läksiwad, ja 31, kes tööd tegema hakkasiwad, nimekirjast maha.

Weel suurem on nende arw, kes aujat elu elama hakkawad, mõnel teisel maal. Nii, näituseks, tuleb Kopenhagenis 100 registreeritud pordunaisterahwa peale 13 nii-

juguist, kes wanemate juurde tagasi pöörawad, 10, kes ütsifute isifute armukesteks saawad, ja 10, kes abielusheidawad.

Wõimata on kindlaste ütelda, mille peal see lahkuminef Pariisi ja Kopenhageni pordunaisterahwaste wahel põhjeneb; wõib olla, et nad wiimases linnas juba oma „äri“ ajamise algusel politsei nimekirjadesse üles wõetaks.

Mõne aasta jooksul harjub pordunaisterahwas oma ametiga nii ära, et ta enam ümber pöördä ei wõigi.

Juhtumised, kus pordunaisterahwas, kes oma ametiga juba harjunud on, eneses niipalju mehifust leiab, et aua elutee peale tagasi pöördä, on, wähemalt Prantsusmaal, erakorralisteks nähtusteks.

Ragu igalpool, nii muutub ja paendub ka fiingi inimeje iseloom ameti järele.

Pordunaisterahwad ei wõi ilma alkoholita elada; tema mõju all muutuwad nad jutufaks, erutatuks, ägedaks ja äfilifeks.

Ilma kahtlemata on nende amet rasfem kui harilikult arwatakse; peawad nad ju wõd läbi ja igafugufe ilmaga ümber hulkuma ja tarwitajate kõigemitmekesifemaid nõudmisi täitma. Muidugi on neil õigus oma ameti kui töö peale waadata, kuid see on ka ainus töö, mida nad teha tahawad. Alalõpmata oma aega mängimise ja tururomanide lugemifega wiites, jääwad nad wiimati nii laisaks, et enam mingit muud tööd teha ei wiitfigi.

Nende suguline tung läheb sagedaste päris liiale. Nad püüawad teda armufesega wõi sõbrannoga loomuwastases armastufes waigistada. Asetatakse nad mõnikord haigemajasse parandamise peale, siis on neid sealgi raske waol hoida: nende tung awaldab ennast seal wiisakufeta sõnades ja liigutustes. :

Tõsi ju on, et neile ka mõned headki omadufed külge kaswawad, mis sagedaste just kõigewastifumatele ametitele omased on. On nad küllalt kaua juba niifugust elu elanud, siis hakkawad nad wiimati puhtust armastama. Mitte alati ei ole see nii olnud. Alles möödaläinud aastajaja esimesel poolel oliwad pordunaisterahwad harilikult

päris uskumata räpased ega hoolinud mingisugustest ette-
vaatuse-abinõudest. Nagu näha, on nende eluviisid nüüd
ka jellepoolest paranenud.

Bordunaisterahwad nõuavad austamist; inimesed ot-
sivad ikka seda, mida neil enestel ei ole. See soov aval-
dab ennast isegi kõnewiisil. Lõbuneiu juus on sõnad: „tema
ei olnud minu vastu mitte küllalt aupakkil“ — kõigekibe-
dam etteheide arstile.

Usulisi tundeid ei häwita häbielu neis mitte. Meile
näib, et nad mitte veel kõiki kaotanud ei ole, kui nad lapse-
põlwe-usku alal hoida ei suutnud.

Töötaolek kaswatab neis kanget poolehoidmise-tunnet:
nad awaldavad seda lapse wõi, kui seda ei ole, siis ar-
muse wõi armastatud sõbranna vastu. Nad näitavad
wiimaste vastu haruldast truudust üles, mis neid nende
enestegi silmas tõstab. „Kes oleksime meie ilma oma ar-
musesteta? Ei muud midagi kui elajaloomad!“ — ütles
ford üks lõbuneiu.

Kuid mitte ainult oma lähemate sõprade ja armu-
feste peale ei ulata nende paremad tundmused: terwe oma
ringkonna ja ümbruse vastu on nad seltsimehelikud ja ühis-
tundlikud; waestele on nende heldus tuttav; raha, mis
nad kergeste saanud, lasewad nad ka kergeste lennata.
Tulewiku peale ei mõtle nad nii palju kunagi, et musta-
päewa jaoks midagi paigale panna.

Bordunaisterahwas, kellel wanul päiwil weel nii-
palju kapitali on, et lahedalt elada wõib, on haruldane
nähtus.

Kudas lõpeb bordunaisterahwa elukäik?

Bordunaisterahwas kaotab tööhimu aegamööda soo-
tumaks ära. Sõuab wanadus ja kaob selle lähinemisega
noorepõlwe ilu, siis hakkab ka teenistus wähenema. Mõni-
ford tekitab ka hingeelus kriisid ja läheb harilik eluviis
endalegi wastikuks. Rahjaks aga peab ta niihästi ühel
kui teisel juhtumisel ilma aegu õiget peafeteed otsima: iga
ukse tagant, mille peale ta koputab, fihutatakse ta minema.

Rahetsejate-asutused.

Rahetsejate pordunaisterahwaste ülesotfimiseks ja toetamiseks on mõnel pool sellekohased seltsid asutatud. Juba XIII. aastajaja algul leiame meie „Sumala tütarde“ maja, mille üks Brantsuse piiskop selleks otstarbeks oli asutanud. Ludwig II. toetas seda asutust helde käega.

Braegusel ajal on sellesuguste majade hulgas n. n. „Hea karjase majad“ kõigeparema kuulsuse wõitnud. Rahjuks aga aetakse neis majades asja niisama ühekülgselt nagu muudestki usulik-heatetegewat laadi asutustes. Rahetsejaid sunnitakse õmblema, mis juures neile aga mingisugust mitmekesidust töö juures ei lubata. Roguriste ei kanta selle eest hoolt, et neile kindlat ametit kätte õpetada wõi neile tööd ja teenistust otsida, kes asutusest soowivad wälja astuda.

Kui weel süia juurde lisada, et rahetsejatel juuksed ära lõigati, et ihunuhtlus alati täies lugupidamises seisis ja et kõigewiimase ajani nende peaaegus Pariji kesklinnas oli, kuna selle koht maal külas peaks olema, siis on meile küllalt selge, kui kaugel sarnane heategew asutus oma täielikust otstarbest on.

Ütleme, et kõik need puudused ära on kaotatud, kuid sellegipärast jääwad rahetsejad pordunaisterahwad nunnade ees põlgtuse ja jälkuse asjadeks; patusteks, seda wiimased ei peasta ega õigeks ei wõi mõista.

Langenud naisterahwaste jaoks on asutusi tarwis, kus nad ametisi wõiksid ära õppida, aga mitte floostrid, kus neid patukahetsemisele pühendatakse.

Siiski, Brantsusmaal on ka teistsuguseid seltsisid; nad on rohkearwulised ja ligi 88 warjupaika on nende hoolde all. Naisterahwad, kes neis seltsides tegewad on, awaldawad palju enesetalgawat tööd; nad lähewad spetsiaal-haigemajadesse, et seal pordunaisterahwaid kahetsemisele pöörata; nad otsiwad neile teenistust ja tööd, hädakorral õpetatakse neile käsitöösid.

Meie ei hakka kõiki neid asutusi üles lugema; jee wõtaks terwe raamatu enese alla.

Olgu eesmärgid, mida need asutused enestele üles seadnud, nii head kui tahes, aga neil ei ole edu, seda ar-

wawad ijegi nende poolehoidjad; jellegi pärast on ühiselulijest küljest kasulik, kui need asutused hästi edenefiwad.

Mõned pessimistid finnitawad, et kõigepealt tuleks noort tütarlast langemise eest hoida, aga kui ta juba kord langenud on, siis jäetagu teda sinna pori sisse, muidu lähed sounteneur, kellelt tema teenistus on ära wõetud, omale uut ohwrit otsima. See asemik on siifilise saamise ja selle laialelaotamise peale määratud.

Kuid kõlbluse waatepunktilt otsustades on kasulik, kui naisterahwal, kes auja elu tee peale astuda tahab, täieline wõimalus antakse jeda täide saata.

Mis ootab pordunaisterahwast tulewikus, kui ta kahtsejatemajasse pole sisse sattunud?

Suur osa pordunaisterahwaid ei saa wanaks. Siifilis, mis neid peaaegu kõiki tabab, ei ole nende ainukene halastamata waenlane, sest et kolmandama järgu hirmsjad ilmumised harilikult õige hilja nähtawale tulewad.

Alkoholi läbi fihwtitunud, liiderliku elu ja ümberkäimise läbi ära kurnatud, sattunud nad wäga kergeste tiisfufe piijelukate küüsi ja üksteisjega lähidase läbikäimise tõttu jureb suur osa neist tiiskufesse.

Need aga, kes tiiskufest puutumata jääwad, wananewad enneaegselt, mis liiderliku elu harilik tagajärg on. Ei leia nad enam oma kauba tarwitajaid, siis peawad nad mõnda muud teenistust otsima. Djawamad hakkawad pesunaisteks, puuwiljaga kauplejateks, wanade riiete müüjateks ja, kui hea juhtumine abiks tuleb, siis ijegi pordumaja perenaisteks.

Neid, kes enestele eespool nimetatud teenistufe on jaanud, wõib õnnelasteks nimetada, teised peawad kas pordumaja teenijateks wõi sinna sissemeelitajateks hakkama.

Weel raskem on nende elu, kes teenijatena wiina- ja kalapoodides, lillekauplustes ja uulitsa flosettides enestele ülespidamist peawad teenima.

Mõned nende seast hakkawad kalfjukorjajatega, uulitsapühkijatega ja teiste nende jarnastega kokku elama. Need, kellel wiimane häda käes, hakkawad soldatitele himutaitjateks.

Rääkimata kurb on nende elu: nad elavad haijewa-
tes urgastes. „Mina nägin“, räägib Paran-Douchatele,
„1826. aastal hurtsiku, kuhu walguš üheainuma õhuangu
kaudu sisse peasis, sejt hurtsik oli meetrit 5 maa all. Siia
fogus sagedaste kuni 30 naisterahwast. Tagumise poole
peale oli hurtsiku peremees laudadejt fakskümmend nari tei-
nud, faks meetrit pikad ja poolteist laiad; ja niisugustes
puurides leidfiwad pordunaiſterahwad paarikaupa ulualuſt,
et õõd igasuguse mustuse ja putukate seas üle ſaata.“

See kirjeldus maksab ka meie päiwil.

Wangimaja läib ſarnajeſt eluruumiſt ette. Nagu
paljud hulguſed teewad, kui nad wangiſt lahti laſtaſje,
nii ſaadawad ka pordunaiſterahwad mõne kuritõõ korda, et
neid uueſte wangi pandaks.

Juulikuu rewolutsioni ajal 1830. a. läſfiwad ſoute-
neurid Saint-Lazariſſe oma ſõbrannafiſid wabaſtama; wa-
nemad nendest ei läinud muidu kaſja, kui et nende wa-
baſtajad nad wäewõimuga kongideſt wälja ajaſiwad. Mõne
päewa jooſful oliwad nad wangimajas täiel arwul jälle koos.

Seitsmes peatükk.

I.

Naisterahwa ſeiſuford pordumajas.

Õſejuſt porduelu wormi pakub meile pordumaja,
mida weel awalikumaja nime all tuntakſe.

Naisterahwas, keš ſinna ſiſſe aſtub, peab oma wa-
baduſega jumalaga jätma ja ennast majaperemehe woli
alla andma.

Mis ſunnib pordunaiſterahwaſt niisuguseſje majasſe
minema? Misjuſt kaſu ſaab ta ſelleſt?

Mõned kirjanikud kujutawad awalikumaja wäikeſtes
maakonnalinnades meeldiwates wärwides. Tellieti maja
Moupaſſanti jutuſtufes on oma kuulſuſe läbi igalpool

teatud. Tema kirjelduse järele on maja noorte inimestele fookusaamisepaigaks; temasse käivad ärimehed ja seltskonnas lugupidamises seiswad isikud. Astuvad sisse nagu café'sse, et pruukosti wõttes ja sealsete naiselanikkudega lobijedes õhtut lõbusaste ära wiita.

Kirjelduse järele on majaperenaine austamijewääriline isik, kes oma kohusid auga täidab; ta mõistab kõikide lugupidamist ja paljude kadedust wõita. Tihtilugu wõtab ta oma kaswandikkudega rohelijesse jalutuskäikusi ette. Ta ei leia mingisugust hukkamõistmist selles, kui neid oma õetütre leeripühal sinna perekonnapidule kaasa wõtab.

Nõnda kirjeldab kunstnik. Kuid tõde ei ole kaugeltki nõnda meelitaw.

Ilma kahtlemata on õige, et vähemates linnades pordumajas tööd vähem ja seega elu enam rahulisem on. Naisterahwad on oma kaubatarwitajatega enam tuttavamad, kes ka siis nende wastu vähem jämedust ja nõudmist üles näitawad. Mõned nendest saawad vähema warandusega noortemeestele alalisteks armukesteks.

Roguni teine lugu on juurtes linnades, kus pordunaisterahwas alalise juure hulga käijate tagajärjel, kes igasuguste nõudmistega ja maitsetega peale käiwad, nüriks ja jõuetumaks jääb.

Õgatahes on see küll täieline wangimaja elu, kujutagu teda misjugustes tahes ilusates wärwides. Naisterahwad tohiwad ainult ühe korra kahe nädala jookjul wabas õhus käia ja sedagi sagedaste kellegi saatja filma all.

Raste on ette kujutada, misjuguist piina niisugune elu ilma õhuta ja walgujeta walmistab, sest et ukked ja afnalruugid alati riiris on.

Niisugune pordunaisterahwas ei ole enam liht wang, ta on walge naisori, kellega sagedaste hawaste ümber käiakse.

Ta on majaperenaise käes sõnakuulelik tööriist; tal ei ole õiguist ühelegi ära hõlda, waid peab tingitud tasu eest igapähe himusid täitma: niipalju waatamasõaimise eest, niipalju tunni pealt, niipalju terwe öö pealt. Teda sunnitakse kõigeloomuwas talisematele tegewustele ja tingimistele.

Uwalikmaja saab hukatusse ja loomalise elu fooliks, sest et temas käijad on suuremalt jaolt liiderliku elu elajad.

Prostitutsiooniamet, mis juba iseenesest kardetaw on, käib pealegi kõige terwisewastalisemate tingimiste alla. Tuba peab muidugi hästi küetud olema, seda nõuawad sealkäijad; söögilaud peab hea olema, sest pordunaisterahwa jõõnud keha peetakse ligitõmbawaks. Pordunaisterahwa kohus on sealkäijaid joomisele meelitada ja ise juua; wastu tahtmist saab ta alkoholikuks.

Alamates pordumajades on liiderlik elu weel jämedam ja madalam; seal on iga inimese wäärtus kadunud.

Naiisterahwas ei leia pordumajas mitte kusagil rahu; ka haiguse puhul ei anta talle armu.

Majaperenaine peab oma alamaid iga hinnaga finni, sest nende paenutamise on raske ja maksab raha; enese juurde uut kostilist wõtta nõuab wiimase wõlgade maksmist sinna pordumajasse, kust ta tuli, wõi jälle sinna muretsejatele wahetalituse eest.

Perenaiist kohutab mõte, et tohter wõib ta käest tüdrukku ära wõtta, kui selle haigeks tunnistab. Unnaks on ülewaatuse päew ja tund enne teada.

Ta annab oma abilise hooleks, kes jelles ametis wõlnud on, tüdrukuid enne tohtri tulekut läbi waadata; see peseb mädarakufesed ära ja määrib haawadele kanapoja wõi kodujänese werd peale ning annab niimoodi haigusele kuupuhastuse laadi.

Unnetu peab oma ametit edasi pidama ja seda jeni, funi haigus nii laialdaseks läheb, et igasugune pettus asjata on; siis seadetakse sarnane haige läbiwaatuse puhul esimesesse ritta, et tohter ta kõhe kätte leiab ja siis, oma töö tagajärjega rahul olles, järgmisi tüdrukuid wäheha hoolega läbi waatab.

II.

Kauplemine walgete naisorjadega.

Niiugune elamisewiis ei wõi wabasid pordunaisterahwaid pordumajadesse kofku tõmmata. Kui majade pidajad ainult nendega lepiwad, kes wabatahtlikult sinna

fiisje astuvad, siis oleks nende kostilaste arv üsna väikene.

Sellepärast peavad nad „elawa kauba“ muretsejatega ühendusesse astuma.

Alles hiljuti, kõigest mõni aasta tagasi, oli see fakt õige vähe tuntud. Üks Inglise selts — „Rahvuslike heakäekäigu ühisus“ — tegi enesele ülesandeks jeda nähtust selgitada. Selgitamine tõi sügawa pahameele kõikides seltskonnakihtides nähtawale. Üks seltsiliige reisis ja wiibis mitu aastat Europa linnades ning korjas enesele tarwilist materjali. Ta püüdis seltskonna tähelepanemist ettelugemiste abil jelle peale juhtida; tal läks see korda ja mitte üksi laialdase rahwakihi, waid ka kõrgema seltskonna, isegi kroonitud peade tähelepanemine pöörati jelle peale.

Walgete naisorjadega kauplemine on laialdase rahwuswahelise organisatsiooni töö. Organisatsioonil on oma agendid, oma pangapidajad ja isegi oma wastastikku abiandmise kassa. See wiimane, nagu ilmsiks tehti, algab oma tegewust ainult neis juhtumistes, kui mõnel organisatsiooni liikmel politseiga wõi kohtuga tuleb tegemist teha.

Kaubatarwitaja ise wõtab harwa naisterahwaste püüdmisest osa. Väljaspidise oleku järele on raske teda wiisipäralisest inimesest ära tunda. Glamisepaigaks walib ta enesele uulitsa ja maja, kus ainult lugupeetud isikud elawad. Üles astub ta ifka mõne ärimehena wõi ametiga isikuna. Oma ameti pidamise üle on tal kõigeparemad kiidufirjad ette näidata.

Kaup muretsetakse temale hulga alamate agentide poolt kätte. Wiimaste liiki kuuldub wäga mitmesuguse elukutsega inimesi: siin on wiinapoodide poisja ja habemeajajate jellised, ihutriikijaid ja wõerastemaja teenrid jne.

Suurdemeelitajad ja kaubaotsijad ajawad oma äri enamaste raudteewaktsalites, kus nad maalt linna tulejate tööd-otsijate naisterahwastega tutvust jobitawad. Juba wiimaste abita olek ja kahtleja ülesastumine annab neile meesjalistele märki, kuhu poole oma wõrku wälja heita. Kohakuulamise-kontorite esised on neile hea jõddamaa. Teie leiate neid ka haigemaja uste taga, neid luuramas,

kes terweks jaanud ja wälja tulles kufagilt ulualust ei leia, kus hõd mööda jaata. Meile kõigele lubawad nad head teenistust ja tulewikku; nad on alati head kõnelejad ja ei ole ime, kui nad siis oma ohwri ära petawad.

Weel suurem ohwri hulk jattub ajalehtedes kuulutamise läbi nende wõrku. Wõtke mis tahes ajaleht kätte: tagumise külje peal leiate häid teenistusekohti wäljamaal, kus kodukooliõpetajannasid, näitlejannasid, magasinides wäljamüüjaid, üksikteenijaid ja kaaselanikkusid tarwitatakse.

Wiimaks, kui kõigi nende abinõude waral tarwiline partii naisterahwaid koos on, siis jaadetakse nad kas maad mööda wõi mõne sadama kaudu wäljamaale.

Kõigetähtsam waheltjobitajale on: ohwer oma kodumaalt ära. Riipea kui naisterahwas maale on jõudnud, kus tema keelt ei mõisteta, temast aru ei jaada, wiiwad agendid teda otseteel pordumajasse, kus teda purju joodeatakse ja, kui ta heaga alla ei anna, siis wägiwallaga ära häbiistatakse.

Kui põhjust arwata on, et teiselt poolt jüidilt wastu pannakse, siis seletatakse noorele tütarlapsel, et koht, mis tale pidi jaama, juba ära on wõetud; warsti saab aga teise, tarwis natuke kannatada. Teda asendatakse wõeraste-majasse. Neg wenib edasi, aga kohta ei saa ega jaa; lõpuks antakse tale ääriweeri mööda teada, missuguse töö jaoks teda on toodud. Tüdruk lükkab ettepaneku pahameelega tagasi. Siis pannakse tale ülespidamise arwe ette ja ähwardatakse politseid kaela tuua. Wõi tale beldatakse äkiste, et uulitsale minemiseks enne luba ei saa, kui wõlg täieste tasa on. Meeleäraheitmisega peab õnnetu wiimaks alla heitma, sest teised ei saa tema kaebtusest aru.

Iseenesest tõuseb küsimine: kudas on seesugune kauplus niisuguste kohustawate seadustega maades wõimalik, nagu Prantsusmaa, Hispania, Stalia ja teised? Meis maades on politsei kohustatud iga uut elanikku registreerima, aga selleks on tema paberisi tarwis näha, tema isiku üle järel uurida. Niisugune wabaduse kaitseamine ei wõi ju ilma politsei nõusolemiseta mitte sündida.

Politsei on alati niisugused juhtumisi kangekaelselt maha jalganud. Suured skandalid Barcelonas, Marseilles ja mujal linnades on jeda tõeasja küllalt ilmsiks teinud.

Noorte tütarlaste toetamiseks, kes esimest korda linna sõidavad, on palju spetsiaalseltsiidid asutatud. Nimetame näituseks Brantsusmaalt „Noore tütarlapse sõprade rahwuwaheliist jeltsi“ ja „Noorte tütarlaste kaitsmise rahwuwaheliist katolikujeltsi“.

Need ajutused on waksjalitesse juured kuulutused üles löönud, milledees maatüdrukuid ja wäljamaalasi kaubamuretsejate petlikkude lubamiste eest hoiatatakse. Nad juhatawad noortele tütarlastele majad, kus need üsna wäikese maksu eest korterit ja ülespidamist wõiwad leida.

Siis on veel „waksjaliteselts“. Seltsiliikmete=naisterahwaste kohus on waksjalitse noortele tütarlastele wastu minna, nad saadavad tütarlapse ühest waksjalist teise wõi kui temal tarwis on mõned päewad linnas wiibida, annawad siis temale igasuguseid tarwilisi teateid ja muretsewad igatemoodi nooreinimese eest.

Ka on niisuguste ulualuseta naisterahwaste jaoks ijeäraline büroo siisse seatud, kus ilma hinnata kõiksuguseid tarwilisi teateid antakse.

Rõigewiimastena hakkasiwad ka riigiwaliitused elumärkisiid awalda. Nagu ikka ja alati, ajanõudmistest kaugele taha jäädes, lähewad nad aeglaselt ja waewaga mööda era=algatuste jälgesiid.

Londoni kongressil 1899. a. tuli tungiw tarwidus lepingu järele imsiiks, mille järele kõik riigid rahwuwaheliise walgeorjadega kauplemise maha juruks. Awaldati soowi, et kõik riigid sellekohase seaduse maksiwaks tunnistaks, mille järele süüdlasi hõlbus kinni wõtta ja karistada on.

Brantsusmaa tegi sellega algust, et 15. juuliks 1902. a. konferentsi Pariisi linna kokku kutsus. Kõik haritud riigid saatsiwad oma poolt saadikud. Selle konferentsi tagajärg oli see, et iga riigi seaduses süütegu kahte wiisi kindlaks määrati:

1. Mlaealiste awateleminne sugulisele kokkupuutumisele ka nende waba nõusolemisega.

2. Niisamajugune täieealiste awatelemine pettuse wõitwägivalda teel.

Braegusel ajal on igal riigil oma rahwusline komitee, kes niisuguste süütegude järele walwab ja nende wastu wõitleb. Iga kahe aasta takka kutsutakse rahwuswaheline kongrejs kokku, kus sellekohaseid tekkimaid küsimusi läbi arutatakse.

Brantsusmaal wäheneb nüüd iga aastaga nende arv, keda niisuguse kauplemise eest seaduslikule wastutusele wõetakse.

Wõib olla, ehk oli see nähtus uue seaduse tagajärg.

Enam tõenäolikum on, et selleks kõwa keeld kaasa mõjus, et pordumajas alaealisi ei tohi pidada, mis awatelemise raskemaks tegi, sest et täieealised sellest juba enamwähem teawad ja ennaft nii kergeste paenutada ei lae.

Teisest küljest aitas politseilise järeawaatuse parandamine pordumajade tegewusele piirised panna. Niipea, kui walgete naisorjadega kauplemise wastu waljemate abinõudega üles astuti, hakkas see ka wähenema. Kui kordajaadetud süüteoist wähem kasu jaadakse, — waat' see on aga kõige radikalilisem abinõu. Meie teame, et neegritega kauplemisega jeesama lugu oli ja asi enne täielikult ei paranenud, kui orjus ära kaotati. Niikaua kui kauba järele nõudmine oli, ei lõppenud kauplemine mitte.

III.

Politsei ergutas kawa pordumajade tegewust.

Kuni kõigewiimase ajani oliwad pordumajad politsei iseäralise kaitse all.

Wiimane püüab seda tõendamist tagasi ajada. Tema harutab asja nõnda: Walitsus püüab seda kaupluscharu ignoreerida; seaduses ei ole seda nime olemaski. Meie seda foguniste ei luba, seda kirjutab meile maksew arwamine ette, meie jallime ainult seda ja selleks ainukeseks otstarbeks heidame pordumajasid rahwa terwisehoidmise ja jeltsfondliku korra kasjude pärast mõnesuguste eeskirjade alla.

Meie püüame porduelu teatud, wähekäidawates uulitsates lõpaliiseerida; mõnedes linnades tohiwad pordumajadki teatud linnajaos asuda; sunnitakse pordumajade perenaisi mehele minema, sest et ainult meestele pordumajade awamise luba antakse jne.

Sõna „lubamise“ asemele „jallimine“ panna, on filmatirjateenistus. Mõnede wahetamine ei ole senini siin weel mingisugust parandust toonud. Ükski pordumaja ei tohi ilma sellekohase politseilubata olla; ükski nendest ei tohi ilma politsei nõusolemiseta oma äri ajada.

Sellel politsei ühtemängimisel pordumajadega on omad juured, mis kaugele minewikusse ulatawad: Athenas oli pordumaja riiklikuks ajutuseks; temast saadud kasud läksiwad otseteel riigi kasuks; sedasama näeme ka mõnedes keskaja linnades. Ka meie päiwil wõtab politsei liiderliku elu pealt matti, ehk ta ka küll otsekohest osawõtmist üles ei näita.*)

Muidugi mõista, politsei sellest ettewõttest rahaliit kasu ei saa.

Politsei kaitseb awalikkusid-majasid muidugi rahwa terwise nimel, misjuures see salaarmastuse riik temale kasulikuks jüüdlaste tabamise paigaks on.

Seaduse täitmine on nüüd kerge asi: politseil on alati pordumajade elanikud käepärast, kui arstlikult ülewaatust toime panna tahetakse, kuna uulitsal nende järel walwamine ja kohuse täitmine raskem on.

„Häwitage pordumajad ära ja igasugune seaduse täitmine on oma aja ära iganud“ tõendawad seadusemehed.

Üigem oleks aga ütelda: seaduse täitmine muutub siis raskemaks.

Selle tõenduse põhjal kiideti kõigeülekohusamad abinõud heaks, millede abil porduelule paendumine awalikkudes-majades hõlpsamaks saab.

Sel põhjusel andis Manche prefekt 1830. aastal

*) Urwan tarwiliseks tähendada, et see, mis siin politsei kohta on öeldud, Prantsusmaa politsei kohta täib. Tõik.

määruse wälja, milles pordunaisterahwastele ära keelatakse uulitsatel hulkuda, liiderlikku elu wäljaspool pordumaja ajada ja et ühel õhtul ühest majast teisi minna ei tohita.

Siiä lisame Marseilles 1882. a. wäljaantud määruse juurde: iga pordunaisterahwas, kes pordumajast oma käe peal olejate sekka läks, heideti kolmepäewase aresti alla.

Niisugused määrused on tegelikus elus läbiwiimatad, ehk küll 1778 aastal politsei poolt wäljaantud määrus alles meiepäiwil maksew on; selle täitmise kohustus lasub kõikide wõerastemajade ja mööblitegatubade pidajate õladel, kes oma ruumid kuu wiisil wälja üürivad, niisama ka nädalate ja päewade kaupa, ja seisab nimelt selles, et nad neis ruumides hulguwad ega pordunaisterahwaid ei tohi pidada.

Kunagi pole määrust läbi wiidud. Häda pärast pidi mööblitegatubades pordunaisterahwaid jasslitama, sest et awalikkusid-majapid nõnda palju ei ole, kuhu neid kõiki fiske mahutada, kellel jõudu pole oma ette korterit wõtta, aga niisuguseid on määratu hulk*).

Ja politsei muudab oma wõimul tähendatud määruse ära ja lubab pordunaisterahwaid ka mööblitegatubades elada.

Rahe registreerimise-poolehoidja aruandes leiame meie sellele kinnitust:

„Igaühele naisterahwale linnas wabaks porduelu ajamiseks meie luba anda ei wõi,“ räägib Jeannel. „See on armuandmine, mida kõlblusebüroo ülem ükshilutele oma äranägemise järele lubab.“

Sedasama räägib ka Decour:

*) Pariisis 1878. a. kuni 1877 aastani kinni wõetud 5136 alaealise suguhaigust põdenud pordunaisterahwa hulgast elasid 4513 is. mööblitegatubades, 202 oma wanemate juures, 283 olid ilma kindla elukorterita, 99 olid mööblitegatubades kasti peal ja kõigest 39 oli oma korter. Sedasama näeme ka täieliste pordunaisterahwaste seas, kes 1886. aastal ilma politsei järelewaatufeta elasid: 308 täiskaswanud haige hulgast elasid 263 mööblitegatubades. Kui nüüd pordunaisterahwastele mööblitegatubades elamine ära keelatakse, siis ei jää neil muud üle, kui awalikkudesse-majadesse fiske astuda.

„Mõnedele pordunaisterahwastele on luba antud, nende eluaastate ja iseäralikkude põhjuste peale toetades wõi ka haiguse puhul, mööblitegatubades elada, kuid sellega keelatakse ka nende äriajamine seniks ära“.

Oli eestiri, mille järele kaks iseiseiswat pordunaisterahwast ühes majas elada ei tohtinud. Esialgul oli sellel eestirjal otstarbekas, pordunaisterahwaid pordumajadesse sisseastumisele sundida. Praegu tahetakse selleläbi korratuste ja tülide eest hoida. Politsei pigistab selle eestirja täitmisel teise filma kinni, et pordunaisterahwal hõlbjam korterit leida oleks, muidu sattuvad nad korteriperemeeste alatu eksploateerimise alla.

Igal juhtumisel, kui peaks ühes majas kahe pordunaisterahwa ühes elamisel mõnejuukseid segadusi ette tulema, siis peab see, kes hiljem sisse kolinud, majast lahkuma.

Politsei ei aita mitte üksi pordunaisterahwaid pordumajadesse paenutada, waid ta kindlustab ka neid asutusi. Nende majade afnad peawad kinni olema, klaasid — tumedad. Kõik, mis sees sünnib, peab kõrwaliste isikute silma eest warjul olema. Et üks kinni on ja ainult wäljaspoolt antud signali peale uksehoidja poolt awatakse, kes alati wahi peal on, siis on niijugustest wangimajadest wäljapeajemine wõimata.

Niijuguse korra puhul põlesiwad Marjeilles ühe tulekahju puhul kõik seesolijad tüdrukud ära.

Et wiimast abinõu majast wäljapeajemiseks ära wõtta, kui tohtri juurde ülewaatusete minnakse, selleks kutjutakse tohter pordumajasse ja ta waatab tüdrukud seal üle. Iseiseiswad pordunaisterahwad käiwad ülewaatusetohhtades.

Tõsi küll, seesolija käib nädalaks kaks korda wäljas; aga kui perenaine teda ei usalda, siis käib tema ise kaajas, jaadab mõne teise wõi keelab mõnejuukse ettekäände najal wäljaskäimise täielikult ära.

Ütleme nüüd, et finniolijal kudagi ootamata juhtumisel forda läks majast lahkuda wõi oma kaubatarwitaja kannul wälja peajeda, kuid seAegipäraist ei saa ta kuigi kaugele: tema tore, aga ühtlasi ka lihtjaks tehtud „tõb-

ülifond" äratab tähelpanemist, sünnitab skandali ja teda võetakse politsei poolt kinni.

Pordunaiisterahwas ei wõi pordumajast ära põgeneda (ma räägin finniseft ja hästi hoitud majast) ilma jouteneuri abita, kes ukse eest lahti murrab, uksehoidja kõrwale tõukab, oma palitu toob, sellega naiisterahwa palja ihu kinni katab ja siis kaowad mõlemad, sõiduriista peale istudes, ära.

Peale selle on weel üks abinõu — armastaja heldus: kullawihm peseb kõik takistused teelt ära. Selle unistusega elawad kõik naiisterahwad, kuid see ei lähe kunagi täide.

Kõigi nende, majast väljapeafemise takistuste juurde ühendab majaperenaine weel ühe takistuse. Tema sunnib pordunaiisterahwaid enese käest kuulmata kõrgete hindadega*) riidid, saapaid, pesu, ehteasju, tubakat, maiustusi j. m. wõlgu wõtma. See wõlasumma ulatab harilikult 700—800 frangini (250—350 rubl.) ja jääb ka siis tema kanda, kui ta sellest majast teise majasje elama läheb.

Sellest wõlast on õige raske lahti saada; pordunaiisterahwad ei tea, et seadus niisuguseid wõlgasid maksetawateks ei tunnista. Zürichis linna walitsus wõttis selle halbtuse wastu wõitlemiseks väga hea abinõu tarwitusele. Ta tegi otsuseks, et kord kahe nädala sees walitsuse spetsiaalagent kõik pordumajad ükssteise järele läbi käis, igaühes naiisterahwad kokku kutsus ja neile teatas, et sarnastel wõlgadel seaduslikku maksmust ei ole; iga naiisterahwas wõib kohe ühes agendiga pordumajast ära tulla.

Belgias tarwitawad Ostende ja St. Nikolai linna omawalitsused ka sarnaseid abinõusid. Politseiametnik käib kõigewähemalt kord kuus pordumajad läbi; ta kärib kõik naiisterahwad nendes kokku kutsuda ja annab neile wõimaluse ära minna, keda wastu tema tahtmist seal kinni peetakse.

*) Digu mõned hinnad nimetada: siidist särki eest wõtab majaperenaine 190 franki (75 rubla), tuna selle õige hind, heast magasinist ostes, 30 franki (12 rubl.) on; saapapaar maksab 35 franki, müüakse 48 fr. eest; paar sukapaelu 35 franki; wäljastkõimise riided 800 franki (umbes 320 rubl.) jne.

Legis on linnawalitsuse hoolitsusel pordumajades kas-
tifejed üles pandud, kuhu pordunaisterahwad mitmesugused
kaebtused ja teated wõiwad sisse panna, mis nad ülemu-
jele soowivad anda.

Kõigefagedamini tuleb aga seda ette, et pordunaiсте-
rahwad, kui nad ka oma õigused teawad, neid ei tarwita.
Ta lahkuks hea meelega wangikojast, kus teda eksploateeri-
tasse ja tema jõud ära kurnatakse, aga autundmus sunnib
teda wõlga ära maksma, mida ta oma arwates täieste
wabatahtlikult on teinud.

Ninult wähesed nendest julgewad seda, nende arwa-
tes püha kohustust, täitmata jätta.

Raheljas peatükk.

Kõik, kes pordumajasid tundma on õppinud ja nende
üle kirjutanud, imestawad selle üle, et nende majade arw
wäheneb, nimelt igal maal ja alataja. Doome selle
tõenduselks mõned arwud:

Pordumajasid oli:

Parisis	1857. a.	199	ja	1904. a.	45.
Lyonis	1840. "	75	"	1895. "	17.
Marseilles	1873. "	125	"	1899. "	12.
Nantes'is	1855. "	31	"	1896. "	12.
Bordeaux's	1869. "	60	"	1896. "	16.
Brüsselis	1856. "	42	"	1901. "	6.
Strasburis	1855. "	25	"	1888. "	7.
Peterburis	1870. "	210	"	1891. "	64.

Peab tähendama, et kõigis nendes linnades rahwa-
arw kiireste on kaswanud: nõnda on Parisis pordumajade
arw neli korda wähenenud, rahwaarw on aga kolm korda
juuremaks kaswanud.

Selle arwu wähenemise põhjuste seletamise juures on
uurijad kahte leeri jagunenud. Ühed arwawad, et pordu-
elu peenenenud on, et ta awalikkudes asutustes oma rop-
puse läbi eemale tõukab; sellepärast peawad meesterahwad

jala-pordunaiisterahwastest rohkem lugu; kõigeenam tarmitatuse kokkusaamisekohtasid wõi naisteenijatega joogimajasid.

Teised tõendawad, et pordunaiisterahwaste iseloomus muutus on tulnud. Nendes on wabadusearmastus kindlaks kaswanud ja nad oma kasjudest paremine hakanud arusaama. Nüüd ei anna nad endid enam kolewaljude seaduste alla, mis pordumajapidajate juures makswad on.

Ülemalnimetatud põhjustel wõib teatud mõedul tähtsust olla, aga kõigesuuremat mõju on, minu arwates, awalik arwamine awaldanud, ja selle tagajärjel muutunud poliitilise järelewaatus; ikka raskesti sai alaealistele wõimalus pordumajasse minna ja wiimaks keelati see koguni ära; alaealised oliwad aga perenaistele kõigesõnakuulelikumateks orjadeks.

Pordumajapidajad, kes ainult täiskaswanuid wõisid eneste juurde wõtta, pidid oma nõudmise wähenema. Pariis annawad nad mõnedes majades poole külaliste käest wõetawast maksust tüdrukutele. Teistes kohtades on külaline kohustatud pordunaiisterahwale jootraha andma, mis kõigewähemalt sisseastumise maksuga peab ühesugune olema.

Sarnane heldus pordumajapidajade poolt paneb nende kaitsjad waimustustujusse ja nad kirjeldawad nende wangide elu, kuida see külluses ja toreduses mööda läheb. Tohter Le Pileur tõendab, et pordumajade naisterahwad 60—80 franki päewas teeniwat.

Niisuguse sissetuleku juures ei olewat neil raske oma ülifondade eest kolmekordset hinda maksta. Nad jätwat raha järelegi ja üüriwat enestele pankades tulekindlad rahakapid.

See arst on siiski wististe väga wähe niisuguseid osawaid ja kokkuhoidlikka pordunaiisterahwaid näinud. Ta leidis neid wähest mõnest kõigerikkamast Pariisi pordumajast, kus hinnad kõige kõrgemad on.

Ei wõi aga arwata, et sarnane teenistus kõikidel pordumaja-naisterahwastel on. Veel harwemini tuleb nende juures kokkuhoidmist ette. Enamaste nõbrib aga pordumajapidaja kõik enesele.

Igatahes on jarnane „ärilikkudest“ kasudest osajamine Pariisi pordumajad ümber muutnud. Hea teenistuse läbi meelitatud, pakuvad naisterahwad endid hulgana pordumajasse, millede pidajad siis ka walida wõiwad. Neil ei pruugi enam naisterahwaid waheltkauplejate käest osta wõi wägise eneste majades finni pidada.

I.

Kokkusaamiskohdade sisseseadmine pordumajade asemele.

Needsamad põhjused on pordumajasid eemale tõrjuma hakanud ja nende asemele kokkusaamiskohad elule kutjunud. Asjata on naisterahwaid finni pidada wõi araminemise eest hoida, kes wabatahtlikult niisugustesse kohtadesse on astunud; nende asemele wõib kergeste teisi leida.

Asjata oli nende ees raudasid ja luffus uste juures wahtisid pidada. Ei ole ka enam tarwis pordunaisterahwaid öösel majas finni pidada; nad tulewad mõne tunni peale kespäewaft kespööni, muul ajal elawad aga linnas.

Pordumajade poolehoidjad tõendawad, et nende majade kadumine weel midagi ei tähenda, sest nende asemele tekiwad kokkutulemiskohad.

Ei tohi aga neid üksksteisest lahkuminewaid asutusi ära segada; ühes nendes on naisterahwas ori, teises on tema aga waba. Pordumajade poolehoidjad salgawad jeda filmaganähtawat tõde, et oma armsaks saanud teooriat faitsta.

Belgias on kokkusaamiskohad juba enam kui 25 a. awaliku ülewaatuse all. Seal on ära keelatud, kokkusaamiskohdadesse naisterahwaid lasta, kes pordunaisterahwaste nimekirjasse üles ei ole wõetud.

Pariisis tunnistas politsei alles 1900. a. niisuguste kohtade pidamise seaduslikuks ja wõttis nad ametliku walwuse alla.

1900. a. registreeris politsei 64 kokkusaamiskohta 235 naisterahwaga, 1903. a. 76 niisugust kohta 313 naisterahwaga.

Kuid politsei jätab niisugused majad registreerimata, kus hind üle 40 frangi on, arvates, et niisugustes kohtades terwishoidlised ettevaatuseabinõud muidugi täitmist leiavad. Nõnda võivad aga ainult need mõelda, kes väga vähe teavad, kui laiale Pariisi kõrgemas seltskonnas suguhaigused on lagunenud.

Politsei ei anna niisuguste majade ajutamiseks mitte wormilikult luba. Ta tunnistab isegi, et selle peale läbi sõrmede waatab. Aga jarnane sallitus on ka lubaandmine.

Politsei paneb järgmised nõudmised ette:

Kokkusaamiskohta tohib ainult registreeritud pordunaisterahwaid lasta; kui nendest puudus on, võib ka niisuguseid naisterahwaid lasta, kellede järele politsei poolt määratud arstid waatawad.

Nende arstide nimekirja seab arstiteaduse-ajakonna dekan kokku ja annab selle politsei kaudu kokkusaamiskohtade perenaistele edasi (need võivad siis ise nimekirjast arsti välja walida).

Politseil on kõikide niisuguste naisterahwaste nimekiri, kus wiimaste ristinimi, perekonnanimi, wanadus ja aadress ülewal ning päewapilt juures on.

Arst teeb sellesse nimekirjasse oma ülewaatuste tagajärgedest tähendused; ülewaatust toimetatakse kõigewähemalt üks kord nädalas.

Naisterahwad, kes haiged on, jaadetakse II büroosse. Kui nad sellega nõus ei ole, antakse nende nimed politseile teada, kes siis oma heaksarwamise järele abinõusid tarwitab. Antakse ka naisterahwastele luba endid kodus arstida. Muud tingimised on needsamad, mis pordumajadeski: ei tohi kära ega skandali teha; ei tohi läbi ukse fisse kutsuda, ei tohi kuulutada ega teada anda, ei tohi alaealisi, kooliõpilasi ega noorimehi, kes alla 18 a. wanad, fisse lasta.

Niisuguste kohtade teenijad peawad nende määruste täitmiste järel walmama.

Waieldi ägedaste päewapiltide nõudmise wastu, mis pärast nimekirja kokkuseadmist politsei-prefekturi II büroosse

hoiu alla antakse. Henri Dureau tõendab, et kõikide klasside naisterahwad, arstide, advokatide ja kunstnikkude abikaasad väikeste maksu eest kokkusaamiskohtades käivad. Arsti Dnori tõenduse järele on aga need pordunaisterahwaste tühjad jutud, kes eneste hinda selle läbi joowivad tõsta.

Kui ka tõepoolest niisuguseid naisi on, kes sel kombel riiete ostmiseks raha teenimist ära ei põlga*), siis on arusaamata, miks politseiliku ülewaatuse sisseseadmine nende wastu kaastundmust äratav. Nad seisawad kõlbluseliselt palju madalamal kui waesed pordunaisterahwad, kes häda pärast oma ihuga kauplewad. Kui keegi kaastundmust ära on teeninud, siis on seda mehed, kes neid usaldawad.

Rudas ka lugu on, politseiprefekt on lubanud tema käes olevad albumid ära häwitada ja edaspidi mitte enam näopiltisid nõuda.

Kui pordumajad iseäralistes uulitsates on, siis läheb nende äri palju paremine.

Et keskajal iseäralised uulitsad pordumajadega väga kaua alal oliwad, see näitab tolleaaja toorete kombete juurust. Et pordumajasid palju üheskoos oli, see inetu pilt ei olnud linnawalitsusele sugugi wastif.

Braegugi on see mood lõunamaadel, iseäranis mereäärjetes linnades alles.

Marseille linn on sellepoolest tüüpikalif. Guy de Maupassant ja teised kirjaniidud on nende linnajagude elu kirjeldanud.

Siin aitab kõik kaasa, et pordumajad õitseda wõiks; kõikide maade madrused käiwad siit alati läbi; naisteeni-

*) Abielus naisterahwad, kes niisuguseid majasid tarwitawad, lepivad nende perenaistega kokku ja pakuwad endid esimesele meesterahwale, kes sinna ilmub, kuida aga hinnaga kokku lepitakse; hind jagatakse pärast perenaistega pooleks. Juhtub, et meesterahwale teatris wõi jalutuskäigul mõni daame meeldib, siis katsub ta tema nime ja elukoha teada saada, läheb siis kokkusaamisekohta perenaiste juurde ja teeb talle kohuseks järele kuulata, kas see naisterahwas ennast müüb. Perenaine kuulab järele ja teeb tarwilisel korral naisterahwale otskohese ettepaneku.

jatega trahterite wõistlus ei ole suur; walitus on aga alati pordumajade poolt.

Nimelt siin, iseäralistes uulitsates, sadama lähedal, kus alati suur hulk külalisi on — ühe sõnaga: kõigeparemate tingimiste juures — kaowad finnišed pordumajad kõitide rõemuks, kellesse see asi puutub, kuna peremehed iie seda ka paluwadki. Nende asemele tekkivad teistjugused asutused. Meid wiimaseid õppisin ma kõigeesitaks „awalikude pordumajade“ nime all tundma, kui ma Marjeilles 1892. aastal wanemaks arstiks olin.

1873. a. oli finnišeid pordumajaid Marjeilles 125. 1897. a. langes nende arv 12 wõrra. Nende asemele tekkis 120 „awalikku maja“, nende seas oli 65 magasini. Waneme seda huwitawat edu tähele.

Raske on enesele paremat kohta porduelu tarwis ette kujutada, kui eraidatud uulitsat wõi linnajagu. Iga wõeral on siin kõigemitmekesijem wäljawalik. Mitte ainult suurte laternate järele, waid ka suure liikumise järele saab wõeras aru, kus ta on. Mitte ilmaaegu ei nimeta rahwasjuu neid uulitsaid „tulisteks“. Kui teie seda ei usu, minge neid uulitsaid waatama ja rutake — nad kaowad päew-päewalt.

Teid ootab seal huwitaw, haruldane pilt.

Teie lähete läbi kitsaste, pimedate uulitsate, milledest mõnikord keskelt kraaw läbi käib. Iga ukse kohal on latern ilmatu suure numbriga ja perenaise nimega. Iga ukse juures seisab wanamoori kaitse all noor naisterahwas ahwatelewas ülikonnas. Teile hakatakse külge, korratakse tuntud sõnu. Peab kindel tahtejõud olema, kui mööda minna jõuad.

Siis algawad odawamad kohad. Pilt, mis nad pakuwad, on wäga iseäralik; tunned, nagu oleks teise aja-järku sattunud, nagu oleks see pordunaisterahwaste linnajagu XIV aastasajast.

Uulitsad fihawad madrusteist. Pordunaisterahwad on juwel ainult järtides ja paljastes tuhwlides ning hakkawad sel wiisil meesterahwastele külge, tõmbawad neid käiksetest, meelitawad ja kaisutawad lausa uulitsal.

Et kahtlejaid eneste järele wiia, wõtawad pordunai-sterahwad neilt firmid ja kübarad ära ning sunniwad sel kombel eneste järele tulema.

Muistemate uulitsate magasinid on kõrtsideks muutunud. Wäljastpoolt on nad inimeselõrguse wõrega ümber piiratud, mittel ülewal ääres terawate otsadega naelad on. Niisugune ettewaatus ei ole siin ülearu, sest et sagedaste riidu ja kallaletungimisi ette tuleb. Kõrtsis on näitelawa sisse seatud. Aga sisse ei maksa tullagi, kaupa wõib wäljastki näha. Sinna paistawad pordunai-sterahwad pool-paljaste rindadega ja nad sirutawad teile käed wastu.

Kõrtsijaali ostudes leiata teie jelle wõeraid täis olewat. Siin joodakse ilma ruttamata, aga maksetakse ette. Pordunai-sterahwad ei sunni joojaid ruttama, ka perenaine ei aja neid minema, kui näeb, et nad nai-sterahwaste wastu külmad on.

Lükk aega niisuguse uulitsa tundma õppimisele pühendades märkate teie seal kahe-uguseid majasid. Üheded on alati ukse juures wanaldane nai-sterahwas. Siin tehakse sulle kohe sisse minnes ettepanekuid ja perenaine hakkab kohe kauplema: „Olge heaks, walige wälja, austatud herra!“ Siit katsutakse teid wõimalikult ruttu wälja jaata.

Teistes majades on ukse juures pordunai-sterahwad ise. Majas wiibimisel ei ole nõnda waljusid tingimisi; pruugib enesele ainult puhwetist midagi küsida, siis on sul õigus sinna hulgaks ajaks jääda. Nai-sterahwad näitawad enam rahul olewat. Wiimasel juhtumisel on meil „awaliku majaga“ tegemist.

Mis peab „awaliku maja“ all mõistma? Walitjuse filmis on iga möbleeritud tuba, milles pordunai-sterahwad ööd on, „awalik maja“. Kui pordunai-sterahwastele lubatakse ainult teatud uulitsatel möbleeritud tubadesse asuda — sellest järgneb siis awaliku maja aine: möbleeritud tubasid selle jaoks määratud uulitsatel nimetatakse „awalikuks majaks“.

Pordunai-sterahwad teawad wäga hästi nende kahe-uguste majade wahet; nemad ise ongi „awalikudele majadele“ nende õige nime annud. Ma ise käisin „Saamise“

hospidalis ja küsijin juguhaigetelt järele — wastused olivad väga selged.

„Avalikkude majade“ põhjusmõte on wabadus. Naisterahwas tuleb ja läheb ära, kunas ja kuhu ta tahab; lihtsalt, ta elab möbleeritud toas. Tal on see wabadus, mida, naga Paran-Duchatele ütleb, pordunaisterahwad kalliks peawad, wõi kes teda kalliks ei pea!

Koguni ümberpöördukt on asi finnistes majades, kus naisterahwasst kahe nädala kohta kord wälja minna lubatakse ja siiski harilikult perenaise ülewaatuse all. Kallimates majades lubatakse naisterahwastel ka üksi wäljas käia. Hilise kojutuleku pärast peawad nad aga kümme franki trahwi maksma.

„Avalikkudes majades“ maksawad pordunaisterahwad perenaisele kindlat maksu; harilikult on see maks 5 franki päewas; ilma jõögita maksetakse 3 franki; tuba hooti sees ei maksa üle 2¹/₂ frangi.

Külaliste käest saadud rahast jääb puhaskasu pordunaisterahwale; temale maksab ka külaline oma maksu otsekohe kätte.

Siin ei ole enne kindlaks määratud hindasid. Hind ripub ära naisterahwa pordumas wiibimise ajast, „külalise lahtusest“, tema nõudmiste suuruselt; wiimasel juhtumisel lepatakse hinnaga enne kokku. Alla frangi ei makseta kusagil.

Kui äri hästi läheb, siis on naisterahwal wõimalik raha järele jätta. Ta wõib 15—20 franki päewas teenida, pühapäewadel koguni 30—35 franki. Käägatakse, et mõned neist mitu sada franki kuus järele jätawad.

Kui aga äri halwaste läheb, ei ole midagi teha. Perenaine midagi wõlgu ei anna. See on kõigerohkem, kui ta mõnedele naisterahwastele, kes iseäranis usaldusewäärilised, natukeseks ajaks wõlga usaldab. Kui aga paari nädala jooksul wõlg maksetad ei ole, kihutatakse nad halasamataalt minema.

Pordunaisterahwal on aga peale ülespidamise veel teised kulud. Ta peab iseenejele riided muretsema. Sellepärast on ka „awalikkudes majades“ ülikonnad väga mitmesugused. Kudas keegi jõuab külalisi külge tõmmata, seda

wõib tema ülikonna toreduse järele ära tunda. Mõned neist käiwad siidis, teised sealsamas on punastes willastes ülikondades ja lihtjates, kõrgete kontsadega saabastes.

Peale selle peawad naisterahwad weel arstile järelewaatamise eest maksma, sest Marjeilles ei tee seda arstid ilma hinnata. Harilikult maksetakse arstile 1—3 franki, selle järele, misjugukses järku kõlbluse-inspektor, kellel selles asjas kõigejuurem wõim on, pordunaisterahwa on nimetanud. Nad peawad ise määratud päewal haigemajasse ilmuma.

Wähema wabadusega elu finnistes majades on ka lihtsam ja hooletum. Maksta ei pruugi millegi eest; kuid sellepärast ei ole ka sissetulekut. Kõlaline maksab perenaisele; pordunaisterahwas peab sellega leppima, mis harwa jootrahaks antakse. Siin peab perenaine iga naisterahwa tarwis isejuguise arwe, misjuures aga õiglusetundmusel wähe lastakse kaasa rääkida. Perenaine peab iga naisterahwa juures käinud kõlaliste arwu teadma, et siis naisterahwast, kes wähe sisse toob, kuhugile teise majasse ära müüa. Iga kõlalise eest antakse naisterahwale plekist mark, need hoiab ta alles ja loeb kase nädala tagant kokku. Siis tehakse arwe, muidugi perenaise kasuks, nõnda et lõpul tasuks rohkem sõimata kui raha saab.

Meie ütlejime juba, et pordunaisterahwastel midagi oma ei ole, isegi mitte need toredad ülikonnad, mis nad seljas kannawad, et hinda tõsta. Neid ei lubata wabalt wäljas käia, isegi arst käib neid kodus läbi vaatamas.

Siis ei ole juugi imestamisewäärt, kui naisterahwad „awalikka majasid“ paremateks peawad. Nad on ju kõigepealt inimesed, neile on wabadus nõndaajama kalliks kui teistele.

Mõned ütlewad wahest, et „awalik maja“ muud midagi ei ole kui lihtsad möbleeritudtoad, mida igas linnas wõib leida. Jah, need on möbleeritudtoad, aga iseäralistes uulitsjates.

Kõlaline on nendes oma julgeoleku pärast kindel, nagu üleüldse awalikus kohas. Perenaine on wastutatav isik. Mlati usaldatakse neid pordunaisterahwaid enam, kes ülewaatuse all on.

Perenaisel on ka fajuulikum: Ta ei ole mitte pordumajade tarwis antud määruste, waid iseäraliste, möbleeritud tubade kohta käiwate ferge te määruste all. Sellepärast on tal ka wähem kofkupõrkamisi politseiga. Iseäralistes uulitsates ajudes wõib ta tubasid registreeritud pordunais-terahwastele üürida.

Peale selle on perenaise asjaajamine lihtsam; ta ei pruugi nais-terahwaid otsida ega neid waheltshobitajate käest osta. Need tulewad ise tubasid üürima. Igaüks neist peab päewa eest kindla summa maksma. Riiete muretsemine ja arstlik läbiwaatus ei ole perenaise asi. Kui ka suuri sisse-
tulekuid ei ole, on nad ometi kindlad. Et sissejead tore ei ole, siis ei ole ka suurt kapitali tarwis. Harilikult on niisuguse asutuse juures kohwimaja, mis perenaisele rohkestes kasu toob.

Perenaisel ei ole ka midagi karta: tema maja on iseäralises uulitsas, seaduse kaitse all. Kui maksa ei taheta wõi kui kakelus juhtub, wõib kohe politseid appi kutsuda.

Need head küljed on nõnda suured, et suurem jagu pordumajade perenaistest oma asutused „awalikkudeks majadeks“ muudawad. See on ferge, ei ole suuri wormitaitmisi tarwis; on ainult waja möbleeritud tubade pidamisest politseile teatada.

Kinnisteks pordumajadeks jääwad ainult kõrgema järgu majad, mille asutamiseks suurt kapitali tarwis läheb.

Paljud finni-
ste pordumajade poolehoidjad arwawad, et nende arw mitte-kohaste seadluste tõttu väheneb. Nad seletawad niisuguste majade kadumist sellega, et neid lubatakse mitmesse paika laiale asutada, kuid mitte ühte eraldatud uulitsasse; et sissekulumine ära on keeldud, et nais-teenijatega trahteritel wõistelda lubatakse. Need pordumajade sõbrad soowitawad abinõusid, mis neid asutusi endisele seisukorrale tagasi wiiks.

Kuid Marseille pordumajade tundma õppimine, kus wanad kumbed alles on, näitab, et finni-
sed pordumajad ka kõigeparematel tingimistel ära kaowad.

Nende asemele tekkiwad uutmoodi wabad pordumajad, mida „awalikkudeks“ nimetatakse. Niisugusel muutu-

fel on iugawad põhjujed, mis jeltskonnas eneses ettetulewatest muutustest wälja kaswawad.

III.

Kokkuvõte.

Baljud ühiseluteadlased kahjatsewad, et finniſed pordumajad kaowad.

Nad peawad nende alalhoidmiſt jeltskonna nõudmiſte täitmiſeks ja porduelule piiripanemiſeks tarwiliſeks, iſeäranis ſadama- ja tööstuſelinnades, kus toored ja firglikud elanikud on.

Kui iſeäraliſi uulitjaid ſelle jaoks ei ole, ſiis laguneb porduelu üle terve linna laiade, toob igale poole ſegadusi ja ſkandaliiſid kaaja. Seda on mitme linna elu Saksamaal näitanud, muu ſeas Leipzigi. Selle linna walitſus pidi pärast kahe-aastaſt pordumajade keeldu neid 1894. aastal jälle aſutada lubama.

Kas ei wõi ſiin ütelda, nagu ka mujal, et rahwal need aſutused on, millede wäärt ta iſe on?

Kui iſeäraliſtes uulitjates finniſed pordumajad awalikkudeks muutuwad, ſiis hoiawad nad, kõlbluſe ſeiſukohalt waadates, porduelu laialilagunemiſe nõndaſama häſti ära ja kord hoitakse ka nõndaſama häſti alal.

Nendes linnades, kus finniſed pordumajad mitmetes uulitjates on, hoitakse kõlblus kokkuſaamiſe-kohtade läbi ülewal, kui nendel aſutustel üleüldiſe niijugune tähtſus on.

Peab aga tunniſtama, et need pordumajad uuel fujul küll naiſerahwastele ſuurema wabaduſe annawad, kuid poliſtei järelnaatuſe raſteks teewad.

Sellepärast ütlewad pordunaiſterahwaste järelnaatuſe poolehoidjad, et juguhaiguſte arm kaswawat. Et neid tagajärgeſid ära hoida, joowitawad nad ühes Dr. Paranducha-telega ja Leon Defortega, et finniſed pordumajad iſeäraliſe kaitſe all oleks; nad lähewad koguni nõnda kaugele, et joowitawad pordunaiſterahwaid wägiſe ſinna elama panna; mõned joowitawad nendele aſutuſtele riigi poolt

abiraha andmist, ei puudu palju, siis muudetakse need majad riigiasutusteks, nagu Greeka dikterionid.

Selle raamatu III jaos näitame meie, et finniste pordumajade „awalikkudeks“ muutmise rahwa terwise peale mitte halba mõju ei ole awaldanud, waid foguni head.

Nüüd aga ütleme, et pordumajade sellest wõi teisest hindamisest hoolimata, nad pikkamisi kaowad. Seaduste faitse all ja politsei poolehoidmise juures kaowad nad fiiski kui minewitu warjud.

Tulewikus ei wõi neid enam pordu-elu korraldamise aluseks panna; nagu jõe tagurpibi woolama ei saa sunnida, nõnda ei saa ajaloolise edukäigu nähtuse wastu wõidelda.

Porduelu korraldamine peab ilma nende majadeta läbi saama; korraldamine peab muutuma wõi kaduma.

Awalik arwamine on pordumajade wastu. Sellest ei ole weel küllalt, et nad pikkamisi kaowad. Nõutakse nende täielist ärafaotamist.

Brantsusmaal wõib jeda linnapea teha, kui politseimeister sellega nõus on. Nõnda kaotati Courbevois (Seine departemangus) ja Salenes (Jura departemangus) finnijed pordumaiad ära.*)

Amienis pandi pordumajad mõneks aastaks finni.

Seaduseandjad tulewad pordumajade ärafaotamisele wastu. Väljaspool-parlamentline komisjon oli väga seaduseprojekti poolt, milles kõikide pordumajade finnipanemist nõuti.

Eljais-Lothringis, Mülhausenis ja Kolmaris on pordumajad juba finni pandud.

Schweitsis andis jaadikutefogu selle küsimuse oma walijatele otjustamiseks. Wõeti üleüldine healetamine ette.

*) Salene linnapea määrus 1897. a. selle linna pordumaja finnipanemise kohta on väga huwitaw ja annab nende majade kohta wäikestes linnades selge pildi. Seal peeti pordunaisterahwaid, kes registreeritud ei olnud, pordumajades finni, toodi sinna tütarlapsi pettuseteel ja peeti seal „wõla“ pärast finni; mõnele külalistele lubati naisterahwaid wäljawiimiseks kaasa wõtta; kaawatati lapsi, wõeti mõlemast sugust alaealisi wastu; warastati külalisi paljaks, wõeti mõne käest 500 rubla öö eest. Politsei teadis sellest, aga waatas asja peale läbi sõrmede.

Mõned linnad olivad pordumajade finnipanemise poolt, kuid Genji elanikud healetasivad 1899. a. suure enamusega nende alalejäämise poolt.

Saksamaal, kus võim walitsuse käes on, anti 1871. aastal käsk pordumajasid finni panna. Kuid mõned linnad, kelledel iseiseiswust oli, nimelt sadama- ja tööstuslinnad, kus kombes tooremad on, otsustasivad pordumajasid uueste awada. Nad tegiwad seda pärast pordumajade täielist finnipanemist, kui nad arwamisele tuliwad, et finnipaneku läbi suguhaigete arm ja korratused uulitsatel kasvawad. Sellepärast on niisugustes linnades, nagu Bremen, Hamburg, Chemnitz, Leipzig Krefeld, Straßburg ja teised, pordumajad praegu alal.

Üleüldine edu wiib aga igalpool pordumajad kadumise poole. Seda võib kõikides maades märgata, olgu walitsusewiis misugune ta ka on; meie võime seda poolisewalitsuslikul Saksamaal, wabariiklikul Prantsusmaal ja demokratlikul Schweitsis näha.

Muidugi oleks pordumajade finnipanemiseks nende õitseajal rohkem põhjusid olnud, sest et neil siis suured eesõigused olivad ja nendes mitmesuguseid seadusewastalisi tegusid korda jaadeti.

Sel ajal oleks aga seltskond nende finnipanemise wastu olnud. Siis kiitsivad politsei ja arstid ühel healel neid ajutusi ja rahwas oli ka nendega ühel arwamisel.

Ideed ei walitse seltskonna üle sugugi wähem kui ükfitu ifiku üle.

Kolmas jagu.

Suguhaigused ja porduelu korraldamine.

Ühesjas peatükk.

On arwamine walitsemas, et porduelul kasulik ühiseluline tähtsus on, sest et tema läbi wallalised inimesed oma himusid wõiwad täita.

Utleme, et see nõnda oleks. Kuid porduelu kasu on wäga wäike selle ka hju kõrwal, mis pordunaisterahwas, juguhaigusid laiale laotades, sünnitab. Ma ei räägi teisest külgehakkawatest haigustest ega ka nimelt tiiskusest, mille laialelaotamises pordunaisterahwas kõigelaie ma mõjuga on.

Suguhaigused on pordueluga tingimata ühenduses. Sjegi neil juhtumistel, kui sifilis abielus naisterahwastele külge hakkab, kui selle põhjuseks sifilishaigetega üheskoos töötamine on, on algus jellel ikkagi porduelust tulnud. Ei ole raske juguhaiguste algahallikat üles otsida. Kui porduelu ära kaob, kaowad ka juguhaigused.

Senikaua aga katsume pordunaisterahwaste arwu vähendada ja hoolitseme nende parandamise eest — selle läbi vähendame juguhaiguste laialilagunemist. Need haigused on seda kardetawamad, mida vähem rahwas nendest teab, wõi neist ainult umbkaudu kuulnud on, ja seda küsimust puudutada ei julge. Arstid ei ole aga kuni wiimase ajani seletusi nende haiguste kohta rahwa seas laiale laotada katjunud.

Toome siin lühikese kirjelduse nende üle.

Ei ole mitte üks, waid mitu juguhaigust ja nende kardetawuse astmed on wäga mitmesugused.

I.

Sadajalgjed. — Sägelijed. — Behme schanker.

Mõned haigusjed ei ole kardetawad. Üts niisugustest on *sadajalgne*, kõwatehaga pisite elukas, kelle jalgade otjas kõwad pidemed on. Lihtjast elawhõbedasalwiga õerumiseft on tema ärafaotamiseks küllalt.

Ka *sägelijed* ei ole kardetawad. Selle haiguse põhjuseks on pisielukas, mis naha kangeste sügelema paneb. Ta hakkab sägelisehaige ihu wõi pesu küljest külge. Wääwli-salwiga õerumiseft on selle haiguse ärafaotamiseks küllalt. Peale selle on tarwis ihu- ja woodipesu keewa weega ära puhastada, et haigusjest täieste lahti saada.

Behme schanker on liht haawake, mis Dülwei batsilluse läbi tekkib. See haigus ei ole kardetaw ja teda wõib mõne nädala jooksul ära arstida. Minult nõrkade isikute juures wõib alatine mädanew ja suuremaks minew haaw tekkida.

II.

Tripper.

Balju kardetawam on *tripper*, mille tekkimise põhjuseks batsillus honogoff on, mis kusjetorus mädanemist ja kusmise juures põletawat walu sünnitab.

See haigus on wäga laiale lagunenud. Minult wähesed meesterahwad, kes hilja abielusse astuwad, on temast puutumata jäänud; harilikult põewad meesterahwad teda mitu korda läbi, sest et ta jälle uueste külge wõib hakata.

Rõigesagedamini kaob ta mõne nädala jooksul. Sel-lepärast ei peeta teda ka tähtsaks. Mõned peawad teda ka „küpsujetunnistus“.

Kurb „tunnistus“, sest kui organismus nõrk on ja õigel wiisil ei arstita, wõib haigus kardetawaks minna. Batsillused lähewad wiimaks põie ja munade sisse ja sealt mõnikord koguni kontide üdise jne.

Mõnedel hakkawad liikmed kokku kiskuma wõi jääwad jätkude kohalt kangeks; teised jääwad sugutaks; hooletuse korral wõib tripperi mäda filmahaigust sünnitada wõi koguni nägemise ära wõtta.

Paranemine ei ole igaford täielik; haigus muutub kroonikaliseks (alaliseks) kusjatoru katarriks, mis ennaft jelles awaldad, et igal hommikul kusjatoru otja till mäda ilmub.

Waadake jeda tilka suurestegewa klaasi all: seal näete honogokfiid — tripperi batsillusiid. Mõnikord näitab haigus koguni kadunud olewat ja awaldad ennaft alkoholi tarwitamise ja ülearu suguhimu-täitmise järele uueste.

Ja üht tilgakest tripperimäda on küllalt, et haigust edasi anda.

Naisterahwal ei ole kusjatoru põletik tripperi puhul mitte nõnda walus, wälimiste suguosade põletik on ka wõrdlemisi ferge. Haige peab mädajooksmist mõnikord kuupuhastuseks.

Kui naisterahwas kohe pärast haiguse ilmutumist arstima hakkab, läheb tal see palju fergemini mööda kui meesterahwal. Kui aga wiimane arstimisest midagi ei hooli, siis wõib see, nagu eespool öeldud, kardetawaks minna ja paljudele naisterahwastele, kellega suguliselt läbi käiakse, külge hakata. Kui emal käima peal olemise ajal tripper on, siis hakkab see lapse filmadesse ja teeb ta pimedaiks. Wimedalt sünninud laste seas on üks kolmandik tripperi tagajärjel nägemise kaotanud.

Kui tripperi batsillused ematupesesse sattuwad, siis algab seal põletik (metrit) wõi Falopi torukeste, kõhu wahenaha wõi munasarja põletik, mis naisterahwa eluajaks wooidisse panewad, ehk kardetawat lõikust sunniwad ette wõtma.

Ka meesterahwa juures wõib haigus kardetawaks minna. Mõne aasta pärast ei ilmu enam kusjatoru otja mädatilk, aga selle aja sees on kusjatoru kitsaks jäänud. Haige on alati rõhutud meeleslus ja peab torutamist tarwitama.

III.

Sifilis.

Sifilis on juguhaigustest kõigeraskem. Praegusel ajal on juba teada, et selle haiguse põhjuseks ka batsillus, pallida on. Sifilise algust on waewalt märgata. Esiteks ilmub wäljaspool sugulihme küljes wäike haaw, mis walugi ei tee. Kuid arst saab haiguse kardetawusest juba jelleläbi aru, et haaw kõwa põhjaga on. Kubemerahud paistetawad ka harilikult üles. Haaw on mõni nädal ja

kaob siis ära. Umbes kuue nädala pärast tuleb haiguse teine järk nähtavale: ihu peale ilmuwad punased plekid ja ilanaha peale väikesed mädanewad haawad. Need on nõndanimetatud sifilidid.

Uga haiget ei hirmuta need. Ta ei tunne nendest tühistest haawakestest valu, ja inimene otsustab haiguse kardetawuse üle valu suuruse järele. Oõjetel on ka peawalu, aga seda peetakse ka tühiseks asjaks, millel pealegi mingijugust ühendust haawadega ei arwata olewat. Ei arwatagi, et nendest haawakestest haigus teistele inimestele wõib külge hakata, et ühest anumast joomine, ühe luskaga söömine jne. haigust wõiwad edasi anda.

Kui haige wiimaks arsti poole pöörab ja see elawhõbedaga arstimise ette wõtab, wõiwad haawakesed ja üldse wälimised haiguse tundemärgid kaduda, ja sagedaste peab haige ennast juba täieste terweks.

Wähe haigeid teawad, kui pikaldane see haigus on ja kui hõlpsaste ta wõib külge hakata. Tseäranis kardetaw on wiimane, kolmas haigusejärk.

Minult haritud ja nerwilikud inimesed, ja neid on wähe, wõiwad jälle liialdusesse sattuda ja, teada saades, et neil sifilis on, kõik kadunuks pidada ning kõigehullemaid abinõusid tarwitusele wõtta wõi ennast ära tappa.

Suurem jagu sifilisehaigetest, kordame weel, on liigoptimistlikud. Nad kuulawad tähele panemata arsti nõuandmised ära ega hakkagi neid hoolega täitma. Sifilis nõuab aga mitmeaastaist hoolast arstimist ka siis, kui haiguse wälimised märgid juba ammu kadunud on, ega tohi enne täielist paranemist sugulist läbikäimist tarwitada.

Sellest hoolimata peawad endid paljud sifilisehaiged nagu terwed ülewal, wõtawad naise ja muretsjewad lapsi.

Äkitselt wõiwad aga jälle sifilisehaawad ihu küljes ilmuda ja teatada, et hirmus haigus alles on ja ka naine ning lapsi oma ohwriks wõtab.

Professor Journieri statistika järele on 19% nais-terahwastest, kes sifilisehaiged on, selle haiguse oma meeste käest saanud. Tagajärjeks niisuguses perekonnas on muidugi kõdunemine. Sest sifilis hakkab wanematelt laste külge. Sagedaste sünniwad lapsed enneaegu. Kui ema

ära arstitakse, siis võib ta küll jälle lapsi sünnitada, kuid need on põdurad või idiotid.

Et lapsel on sünnimisel saadik sifilis küljes ja selle tundemärgid tulevad oma kord nähtavale, või ta jääb põduruse tõttu tiiskusesse või muusse haigusesse.

Seltskonnale ei ole niisugusest liikmest kasu, ta on kaasinimestele koguni koormaks.

Sifilise kolmanda järgu märgid võivad aastate pärast nähtavale tulla; need on: jookswahaigus, fontide paistetused, maks- või neerude haigus, vähjatõbi, peaaegu pehme sõminemine j. m. Arst, kellele haige oma eesmärgilist haigust ei ütle, võib niisugustel kordadel arstides eeskiteele sattuda ja elavhõbeda ning joodi andmata jätta, kuna just need sifilise vastu väga mõjuvad on ja raskemad tundemärgid varsti ära kaotavad. Sagedaste ei tarvitata neid aga mitte õigel ajal, ja haige jääb jõuetuks, saab halvatuse või kaotab mõistuse.

Rahel juhtumisel võib sifilis nõnda raskeks minna, et teda võimata on arstida või tema edenemist takistada: sifilise haiget tabab ataktsia (kangestus); jalad tõmbuvad endid kokku, misjuures haige koledat valu tunneb.

Mõnikord saab peaaegu haigusest rikutud: mõtted lähevad segi, arusaamine puudub, või ilmub üleüldine halvamine, mida parandada ei saa ja mille tagajärg surm on.

Berekonna isa, kes hiljuti veel terve oli ja enese peale lootis, langeb järsku salajase haiguse ohvriks ja saadab oma perekonna kerjama.

Igakord ei ole see karistuseks ropu elu eest, nagu harilikult arvatakse, mõnikord võib haigus esimese armastuseloos juures, kus raske on külmavereline olla, külge hakata ja terve elu ära rikkuda.

Arstid ei tunne veel täieste nende kahe nähtuse algpõhjusid. Mõned peavad neid sifiliseks eneseks; teised arvavad, et sifilis ainult igasugustele haigustsünnitajatele piisielukatele organismuses teed valmistab.

Et sifilise kolmanda järgu nähtuste laialelagunemise üle õiget pilti saada, toome professor Journieri arvuistikust väljavõtte, mis ta oma all arstimisel olnud 5749 sifilisehaige kohta on kokku seadinud.

Mädanewad haawad	1451
Maha-alused paistetused	204
Suguorganide haigeks jäämine	271
Keele	262
Suulae	215
Kurgu	94
Huulte	42
Rahude	12
Rõige juunaha	11
Sülesoonestest	5
Kontide mädanemine	519
Mina ja suulae mädanemine	229
Kontide wahelülide haigeks jäämine	22
Paistetused kuissoontes	3
" lihastetes	16
Toidutoru haigeks jäämine	8
Pärasoolika	13
Kurgu ja hingekõri haigeks jäämine	32
Kopsu	23
Südame	6
Tuiksoone	13
Matja	9
Neerude	31
Silmade	110
Kõrwade	24
Weresoonte	3
Peaaju siifilis	758
Selgroo-üdi siifilis	29
Peawalu	6
Kondi-üdi siifilis	135
Kuivtõbi	631
Selgroo-üdi kuivamine	45
Lihastete halvatus	24
Üleüldine	83
Mägemise kadumine	110
Ühepoolne halvatus	23
Mitmesugused nerwihaigused	13
Kohalikud haigused	19
Mitmesugused muud haigused	242

Kas sifilise-haigusesse palju inimesi ära jureb?

Seda ei ole võimalik kindlaste teada saada, nõnda-
sama kui võimalik ei ole teada saada, palju ohwrid alko-
holismuse ja tiiskuse nõuavad, sest statistika nimetab ainult
haigusid, aga mitte nende eesalgseid põhjusid, ja nagu
eespool öeldud, on sifilis paljudele haigustele teerajajaks.
Meie teame, näituseks, et üks või teine isik selle või teise
haiguse kätte ära juri, aga jeda meie ei tea, et nende
haiguste põhjuseks alkoholismuse oli; statistika ei ütle meile
jeda. Meie teame, et inimesed halwatuje, lõhu-haiguse,
joolika-põletiku või muu sarnase haiguse kätte surewad;
wõib olla, et nende haiguste põhjuseks enamaste sifilis on
olnud.

Surnu perekond tunneks ennast haawatud olemat,
kui arst ütles, et kadunu haiguse põhjuseks sifilis olnud;
arst oleks jelleläbi nagu oma ametialadust rikkunud.

Mõnel maal, näituseks Daanis ja Norras, peab iga
suguhaige oma haigusest arstile teatama, kes aga asja
jaladuses hoiab. Arwatawaste jätawad siiski paljud oma
haigusest teatamata.

Praktikalised arstid näewad sagedaste, et sifilis sure-
mise põhjuseks on olnud. Siiski on wistisre niisuguseid
juhtumisi palju rohkem, kus ka arst ära ei tunne, et sifilis
surma on toonud.

Sifilisehaigete juurt arwu tähele pannes on juba
seegi trööstiw, et nendest mitte paljud ei sure. Sellest ei
järgne sugugi, et kahelümne aasta eest doktor Depré poolt
üteldud sõnadega, nagu oleks sifilis tühine asi, nõus võib
olla. Ka praegusel ajal tõendawad mõned arstid ja
spetsialistid, et sifilis neile kardetaw ei ole, kes teda algu-
sest peale arstima on hakanud ja siis wahet pidamata edasi
arstinud. Peale selle tõendawad üliõpilased, et parem on
ford noores põlwees sifilisehaige olla, siis ei hakka ta enam
pärastpoole külge. Neile on see tõeste trööstiks, kes juba
korra haiged olnud. Ma tean juhtumisi, kus sifilist kaua
aega arstiti ja ta ometi wiimaks surma tõi. Sääranis
kardetaw on see haigus neile, kes wanematelt nõrgad ner-
wid pärinud või kes oma nerwidele tööga, joomisega
või sugulise kõlwatusega on liiga teinud.

Madalal kultura-ajtmel seiswad rahwad, näitujeks arablased ja annamitlased, ei tea atakfiast ja halwatusest midagi, ehk siifilis nende seas küll on laiale lagunened. Europas aga wõtawad need siifilise tagajärjel tekkinud haigused laialt maad ja on haritudklassidele päris nuhtlujeks.

K ü m m e s p e a t ü k k .

Porduelu politseilik korraldamine on Prantsusmaalt pärit ja sealt ka teistesje kultura-riikidesje laiale lagunened.

Et juguhaiguste laialelagunemise piiri panna, jeadis Prantsuse walitus 1798. aastal porduelu politseiliku korraldamise alla, mis wäikeste muudatustega weel praegugi maksew on. Hakati pordunaisterahwaste järele waatama, kirjutati nad üles ja pandi arstliku ülewaatuse alla, kuna haiged terwetest ära lahutati. Prantsuse walitus püüdis ainult terwetele naiserahwastele porduelu elamiseks luba anda.

Wagu mitmed muud inimliku asutused, nii ka on porduelu korraldamine oma õitseaja ära elanud.

Huwitaw on see, et esialgul korraldamine rahwa hulgas poolehoidmist leidis, ehk küll asi sel korral õige wiletsalt organiseeritud oli: arstliku läbiwaatuse juures ei mõistetud weel sellekohast peeglit tarwitada, siifilise teise järgu tundemärksid ei pandud tähele, haigemajade järelewaatus oli hooletu jne.

Pea kõik riigid: Hispania, Portugal, Italia, Lõuna-Amerika wabariigid, Saksamaa, Austria-Ungria, Belgia ja Jaapan jeadsiwad enestele Prantsuse siisteemi siise ja nõnda on see senini jäänud.

Teistel maadel ei wõetud jeda siisteemi tarwitusele, wõi kui wõeti, siis ainult ajutiselt.

Hollandimaa tarwitas teda paarkümmend aastat kahesjas linnas, kus sõjawägi oli. Rotterdamis on ta

praegu maksmas, teised linnad tarwitawad korraldamist aiuult pordumajade kohta.

Schweitsis on mõned linnad — Bern, Genf ja Lun — porduelu kohta iseäralised määrused annud, aga naisterahwaste registreerimist ei tarwitata.

Norramaal kaotati 1888. aastal porduelu poliitseiulik korraldamine ära, maha arwatud linnad Trokshheim ja Bergen; jelleasemele seati wali arstlik järelewaatus sisse.

Niijama kootas Daanimaa 1860. a. atud seaduse läbi, mis rahwa terwishoiu ja iseäranis suguhaiguste kohta käis, enamas jaos prowintssides porduelu poliitseiuliku korraldamise ära.

Ka Inglismaal anti 1864. aastal külgehakkawate haiguste kohta seadus, mis neljateistküme sadamalinna pordunaisterahwaste kohta käib. Kes pordunaisterahwastest ennaft läbi waadata ei lastnud, pandi kolmeks kuuks wangi ja sunnikombel tööle. Need määrused kaotati 1886. a. Inglismaal kui ka Indias ära.

Ainuult Amerika Ühisriigid ei ole porduelu poliitseiulikult korraldanud, kui ara katse, mis 1874. a. Saint-Louisis tehti, millel aga mingijuguseid tagajärgesid ei olnud, maha arwame.

I.

Registreerimine.

Ütleme, et porduelu poliitseiulik korraldamisel see tähtsus on, et ta haiguste laialilagunemist takistab. Niijugusel korral peaks aga kõik pordunaisterahwad selle korralduse alla käima. Suurem jagu ei ole neist aga mitte poliitsei nimekirjas ülewal. 1903. a. oli Pariisis poliitsei nimekirjas 6418 pordunaisterahwast, kuna nende üleüldine arw kõigeettewaatliskuma arwustiku järele üheksa korda suurem oli.

Suurem jagu pordunaisterahwastest kardab numbri alla panemist ja katseb jellest kõrwale hoida. Nende arw on wäga wäikene, kes endid wabatahtlikult lasewad üles kirjutada. Porduelu korraldamise poolehoidjad kaebawad selle üle. Mõned neist paniwad ette igale pordunaisterahwale

taju maksta, kes ije ennast politseile üles annab. Dide määras tasuta kümme franki. Kuid kahtlane on, et selle abinõu läbi, pealegi et summa väga väikene on, asi muutub.

Politsei, kes maanitsuse läbi pordunaisterahwaste peale mõjuda ei suuda, kirjutab salapordunaisterahwad wägise üles.

Selle otstarbega paneb politsei haigeksjäänud mees-terahwaste kaebused tähele; wiimased ei kaeba harilikult mitte ükfinda-elutsewate pordunaisterahwaste peale, kellede elukohta nad ka igaford ei tea, waid annawad peaaesjalikult jala-pordumajasid üles.

Mitme riigi sõjawäes taheti haigust edasiandjate naisterahwaste ülesandmise siskeemi maksuma panna.

See wiis on Saksamaal häid tagajärgefid näitanud.

Uga Prantsus- ja Inglismaal ei olnud sarnaste määruste makspanemisel suuremaid tagajärgefid: naisterahwad, kellede peale kaebati, oliwad enamasti terwed, Schaweli tõenduse järele kümne seast kaheksa.

Wäga wõimalik on, et haiged aust waleste aru saawad ja jellepärast mitte jeda naisterahwast üles ei anna, kelle käest haiguse saiwad, waid selleasemel mõne tütarlapse üles annawad, kellega nendel mingit kokkupuutumist pole olnud.

Et meesterahwad käiwad paljude pordunaisterahwaste juures senikaua, kuni neil sifilis warjatud olekus on; kust wõiwadki nad siis jeda teada, kelle käest haigus saadud?

Wõib ka wõimalik olla, et nende tunnistused õiged on, sest mõned naisterahwad, kellele sifilis külge ei hakka, annawad sifilise idusid ainult meesterahwastele edasi, kes nendega sugulisesse ühendusesse astuwad*).

*) Pierson tõendab, et Hardewitis, kus Hollandi-India tarwis soldatid kogutakse, kaheks selle linna pordumajas naisterahwad harwa suguhaiguses oliwad, kuna haigete soldatite arv kuni 87 $\frac{1}{2}$ % ulatas.

Sedasama pandi Saksa-Prantsuse sõja ajal Balancienis tähele, kui hospitalid suguhaigeid soldatid täis oliwad, kuna arst numbri all olewate pordunaisterahwaste juures kõigewähemaid sifilise tunnemärka ei leidnud.

Sõjawäe arst Tangeris, Borter, jutustab, et tema 1865. a. haigeksjäänud soldatite arwu üle ära kohkunud; ta waatanud kõik kasarmu ümber hulkumad naisterahwad läbi ja leidnud nende hulgast ainult mõne haige. Piersoni arwamise järele on niisugusel korral meesterahwad naisterahwaste kaudu haiguse edasi andnud.

Igatahes ei anna jarnane pealekaebamiste-süsteem soovitavaid tagajärgesid.

Nii jääb siis ainukene tee üle — politsei peab ise salapordunaisterahwad üles otsima.

Ta leiab neid hõlpjaste kahtlastes wõerastemajades, nõndanimetatud kofkusaamiskohdades, mis suurtes linnades nii rohkearwulised on.

Selleks paneb politsei õõsised läbiotsimised toime, mis muidugi ilma müra ja skandalita ei sünni.

Rõik numbrikambriid waadatakse järele. Kui kusagilt paarikene kätte saadakse, siis pannakse naisterahwas finni, kui tema kaaslane — meesterahwas — kindlaks ei tee, et ta naisterahwast tunneb ja see tema armukene on.

Niijugune tegewusewiis näikse seadusewastaline olema. Ta on õieti wana, 1778. aastal wäljaantud seaduse peale põhjendatud, mille wiies punkt järgmiselt käib:

Punkt 5. „Rõikidele wõerastemajade, mööblitegatubade, fuu, nädala ja õöpäewa peale wäljaüüritawate majade pidajatele tehakse kohuseks igal päewal, ilma erandideta, politseiwaliitjuse kantseleides kõikide nende inimeste liignimed, nimesid, sündimise- ja elamiskohad sisse kirjutada, kes nende ruumides elutsewad. Wastasel korral langewad süüdlased 200 liire suuruse trahwi alla. Sissekirjutuse-raamatud peawad alati käepärast olema ja sellekohase jaoskonnakomisjari märkustega. Wõerastemajadesse ja niijugustesse üüritubadesse ei lubata ühtegi ilma passita inimest ega ka liiderlikku naisterahwast ega tüdrukut, kes pordueluga ennast toidab; nendesse ei tohi meesterahwaid ja naisterahwaid, kes endid abielupaariks nimetawad, mitte muidu lubada, kui et nad sellekohase abielutunnistuse ette näitawad, mis ametikohas wõi wõerastemajapidajale tuntud usaldusewäärilise isiku poolt on ära finnitatud.“

Niijugust piinlikku määrust ei peetud, muidugi mõista, mitte karwapealt; esimene pool sellest punktist oli sagedaste ettekäändeks, et wõerastemajade-pidajaid taga kiusata, nii et nad Pariisis selle üle linnawolinikkudele kaebasiwad.

Selle tagajärg oli, et õõseid läbiotsimisi suure ette-
waatuslega ja taktiga hakati toime panema.

Juba pikemat aega tarwitati klapperjahti. Politseiagendid pidasivad kõnniteedel hulkujate naisterahwaste peale jahti, piirasivad nad sisse ja wõisivad nad wangi. Niisugune inimesesooft linnujacht sünnitas politseile meelepäralist lõbu ja reisu peal olejad elumehed pidasivad oma juuremaks lõbuks niisuguste jahtide pealtwaatajateks olla. Suurtjugu wäljamaalased, kes läbisõidul Pariisis peatasivad, armastasivad neid jahtisid kaasa teha ja politsei pani selleks spetsiaal-klapperjahid toime.

Tuli aga ka fordasid ette, mil politseiagent effis ja aus naisterahwas finni wõeti. Need sissekukkumised sünnitasivad palju lärmi. Wiimane sarnane juhtumine, 1903. aastal, sünnitas ajakirjanduses suurt kära, sest et kaebajaks ajaleha „Lanterne“ toimetaja oli. Politseiprejekt oli sunnitud klapperjahtisid kolikambriisse heitma.

Sellest ajast peale wõetakse juure ettewaatusjega üksi enamfilmapiiswate isikute püükiisid ette. Igas jaoskonnas on neli politseinikku, kes oma jaoskonna elanikkusid näo-pidi tunnewad ja neil ei ole muud ülesandeks, kui hulkujaid koeri, hulguisid ja pordunaisterahwaid püüda.

1878. aasta jeaduses on ettewaatusje otstarbel politseiagentidele ette kirjutatud kahekesi koos luurata, ja enne kui naisterahwas wangi wõtta, peab mitu forda temale jalutuskaikudel peale passima.

Et üleliigjet waewanagemist luuramise peal ära hoida, kaotati auhinnad ära, mille järele agentidele ennemalt anti: 3 franki — kui arstlikest ülewaatusjest kõrwalehoidja pordunaisterahwas finni püüti, 15 franki — kui jalapordumaja üles leiti ja 20 franki sellele agendile, kes alaealise pordutüdrukku finni tabas.

Kõlbluselise eluorra jarel walwamiseks pandi politseiagendid erariidesse, sest kui nad wormis käisivad, hoidisivad kõik awalikud naisterahwad nende eest kõrwale. Politseinikkude erariiete kandmisel oli see warjufül, et paljud kelmid lõbumajades agendi-digusid tarwitasiwad. Teiseks sunnib wormi kandmine publikumi enam käsutäit-misele. Prowintsilinnades ei leidnud eelpool tähendatud kõlblusewahi pidamine tarwilist lugupidamist. Kes selle ameti peale hakkas, pidi õieti korralik ja kõlbliku loomuga

olema. Ilma ülewaatuseta (kontrollita) agentide hulgas leidus üsna sagedaste wäheje ustamusega inimesi.

Suured skandalid näitawad, et agendid sagedaste neid naisterahwaid, kellede järele walwama pidiwad, oma armufesteks tegiwad, nende sounteneurideks saiwad, lõbuma-jade-pidajatelt altkäe-maksu wõtsiwad ja juurte kuritegude puhul filmad finni pigistawad.

Registreerimist toimetatakse Parisis niisuguse hool-susega, et pettused jelle juures peaaegu wõimatad on.

Rinniwõetud naisterahwas wiiakse politseisse; niimoodi püütakse igal aastal läbistikku 2800 pordunaisterahwast finni. Järgmisel päewal wiiakse naisterahwas jaoskonna politseikomissjari ette, kes ta siis kas wabaks lasseb wõi arstimisepunktiisse jaadab.

Seal waadatakse naisterahwas arstlikult järele ja büroo-ülem muretseb tarwilikud teated; kui läbiwaadataw leitakse haige olewat, siis jaadetakse ta sealt Saint-Lazaresse, on ta aga terve, siis lastakse lahti.

Peab ta aga oma ametit edasi ja wõetakse ta uueste finni, siis wiiakse ta kõlbluse-kohtu ette. Kohtuliikmeteks on kaks politseikomissjari ja üks politseiülemuse jaadik.

Kui ta ennast kaitseada mõistab ja seletab, et ta tööd tahab teha, abi palub ja soowib oma perekonda tagasi minna, siis lastakse teda jällegi lahti.

Kui ta aga oma ülespidamist ja kõlwatust maha sal-gab, siis antakse sellest tema omaksetele teada ja pannakse temale ette perekonda tagasi minna.

Kui aga tal perekonda ei ole wõi ei soowi see teda tagasi wõtta, wõi jälle, mida kõige sagedamine juhtub, on perekond sedawõrt waene, et kõigile ülespidamist ei jätku ja nad oma tütre wõi õe saatusest ei hooli, ja kui naisterahwas ije milgil tingimisel oma elukutset maha ei jäta, siis wõetakse teda kohtu poolt pordunaisterahwaste-nime-firja üles.

Paljude õigusseteadlaste filmis on pordunaisterahwaks registreerimine seadusewastaline. See on Parisi politsei-ülemale poolt oma ametiwõimust üleastumine ja need ameti-kojad toetawad endid ilmaagu 1789. a. 14. detsembril

wäljaantud seaduse peale wõi jälle tarwitawad 16.—24. augustini 1790. aastal wäljaantud seadusid omale juhtnõu- riks, kus seltskondlisejt korrajt ja üleüldisejt heast käekäigujt räägitakse.

Ilmaaegu püüawad nad ka prostitutsioni hulgu- seluga ühe pulga peale seadida ja tarwitawad siis kolme ülema-kassatsioonikohtu seadusepunkti, kus linnawalitjustele hulguelu wastu wõitlemiseks abinõud kätte antakse.

Kuid ei ükski nendejt seadusepunktidejt ei käi pordu- naissterahwaste kohta selgel sõnal ja kui ka seaduses selle kohta midagi oieks öeldud, siis sünnitaks see tingimata wastuwaielust, sest et sel puhul terwe liik isikuid wäl- jaspoole seadujt jääwad.

Sellepärast hakati nõudma, et registreerimine kohtu- nikkude hooleks antaks.

Wõitlus prostitutsioni wastu oleks palju rohkem ede- nenud, kui sellekohaseid määrusid wälja andes kahte näh- tujt karistuse alla heidetakse, mis senini ilma nuhilemata on jäetud, need on: külgelöömine uulitsal, mida peale ehtalge hoiatuse 3 päewase kuni ühe kuulise arestiga nuheldakse, ja külgehakkawate haiguste, iseäranis sifilise edasiandmine teisele isikule. Ja teiseks, kas ei näita wan- gistamine, mis poliisegaagendi ühefordje näpunäite peale sünnib, üleliigne olemat? Meie peame kartma, et kohtuni- kud sel puhul oma otjusid niisama rutates wõiwad teha, nagu seda praegu hulguuste-elu kohta ette tuleb. „Kui ja juba ford nimekirjas oled“, räägiwad pordunaissterahwad, „sündis see mistahes teel, siis juba sinu seletusi enam ei usta,“ ja „seaduslik“ asjataik wõib kõige pahemat sünni- tada. Kohtus tehtaks otjus agendi, s. o. üheainsama isiku tunnistuse põhjal.

Ka jagedad kõlblusekomisjonis näitamisel-käimised wõiwad selles asjas rohkem kasu saata. Wäljaspoolset registreerimist peetakse paremaks, kui jarnast waljut seaduse täitmist.

Kõlbluse-komisjon sattub iseäranis raskesti seisukorda, kui tal asi alaealiste pordutüdrukutega ees on.

Kas peab neid nimekirja üles wõtma? Miihästi sea- dusewastaline kui ka ülekohtune on porduelu lubamine tüdru-

tule, kes seaduse järele teiste eeskoostmiste alla käib ja kellel õigust ei ole oma lubaga mehele minna. Ja politsei prefektid hakkasid üksteise järele 1821. aastast kuni 1830. aastani alaealiste nimekirjasse ülesvõtmist ära keelama. Aga need alaealised pordunaiSTERahwad on enam külgehaakawate haigustega ja hooletud. Spetsiaal-arstid nõudsid alati terwehoidlikult seisukohalt alaealiste registreerimist. Peale pikema wastuseisumise määrati aastal 1831. nimekirja ülesvõtmise ajaks 16 aastane wanadus. Alles 1893. aastal seadis Lepin selle arwu 18 peale.

Ühes kõlbluse edenemisega läheneb alaealiste registreerimine ikka enam ametiwõimu kurjaste tarwitamisele. Sellest hakati kordkorralt eemale hoidma. 1903. aastal oli Pariisi kohta kõigest 303 registreeritud alaealised pordunaiSTERahwad, kuna aga wabalt porduelus elutsejaid alaealisi tüdrukuid linna kohta 5—6000 hinge oli.

Nuhtlusejeaduse 66. punkt annab kohtunikkudele õiguse alla 16-ne aastaseid pordutüdrukuid parandusemajasse jaata. Sagedaste ei tarwita kohtunikud jeda punkti mitte. Üle 16 aasta pordunaiSTERahwid, kui nad haiged on, parandatakse Saint-Lazares ja lastakse siis wabaks, kusjuures neid kas nimekirja üles wõetakse wõi firikawalitjuse hoole alla antakse, kus teda selleks sisse seatud majasse ajendatakse. Wiimasel juhtumisel peab aga pordutüdruk ise nõus olema.

Mõnes riigis on alaealiste pordunaiSTERahwaste kooli ja paranduse asi kaunis hea järjel.

Saksamaal 1903. aastal wäljaantud walitjuse eeskiri ütleb: kui alla 18 aastane pordunaiSTERahwas liiderlikku elu elab ja ta politsei ülewaatuse alla käib wõi sinna alla käimise küsimus päewakorrale tekkib, siis peawad sellekohased walitjuseasutused 1900. aasta 2. juuni seaduse põhjal nõudma, et niijugune naiSTERahwas spetsiaalajutusesse paranduse peale antaks.

Politsei ülewaatus käib tulewikus ainult nende kohta, keda kohus parandusemajasse mitte ei määra.

Inglismaal annab 1886. aasta seadus igaihele õiguse kohtule sellest teatada, kui ta alla 14 aastase lapse hulguelus, kerjamises ja wargate seltskonnas näeb, ja ko-

hus peab lapsi parandusmajasse kasvatada andma. Täiendus, mis 1880. a. vastu võeti, tähendab selle all ka lapsi, kes pordunaisterahvastega ühes elavad.

Norramaal on eestkohtjate-nõukogu finnitatud, kellel alaealiste eest hoolitsemine enne 16. eluaastat ülesandeks on. Väga õieti on selles asjas eesmärgi poole jõutud, sest et wanemad, kes oma lapsi parandada soovivad, palju parema meelega nende kui kohtu poole pöörduvad.

Prantsusmaal käib Rousseille seadusprojekt, mis senati poolt 1883. aastal vastu võeti, järgmiselt: „Igat alaealist, kes üle 16 aasta wana on, kes porduelu elab ja sellega äri ajab, peab rahukohtuniku juurde viidama, kes siis asja seisju järele otsustab, kas teda wabaks lasta või peab administratsiooni ta asutusse saatma, kus teda kõlblikult parandatakse, või kui tema terwiline seisukord seda tarvitab, siis tuleb nende määruste alla heita, mis seltskondliku terwise pärast tarwilikuks peetakse“.

Alaealiste kasvatusemajadesse, warjupaikadesse ja paranduseasutustesse paigutamisel on see hea tagajärg, et sellega külgehaakawate haigustega naisterahwad hulgaks ajaks teistest ära eraldatakse. Kui neid kahekümne esimesel eluaastal wälja lastakse, on paljudel kurjatõbe külgehaakamise-ajajärg möödas. Mina kardan ainult, et paljudes warjupaikades neid küllalt hästi ei arstita ja nimelt ei võeta kaitse-sisepritsimisi ette, kui esimesed haiguse tunnused märgid kaduma hakkawad.

Nüüd kerfib teine küsimus: kas jõutakse eraldamise teel neid naisterahwaid parandada?

Nõndanimetatud parandusmajades sellele eesmärgile muidugi ei jõuta. Nendes wanades keikwangimajades, mis oma uue ülesande kõrgusel ei seisa, on kaswatus wangimaja ülemuse käes. Tööd annab keegi ettevõtja; laste järeelwaatajateks on wangiwahid. Et need ainult oma kasu peale waatawad ja wõimalikult rohkem teenida püüawad, siis ei õpetata lapsi mingisuguse ameti peale, waid lastakse neid masinataolist ja üksluiset tööd teha: üks peab üksi nõõpijid mõistma külge ajada, teine alati ühe ja sellejama eeskirja järele wälja lõikama jne.

Ei ole siis ime, et meie parandusmajad kuritegude ja porduelu taimelamadeks jäävad. Sugugi parem lugu ei ole nõndanimetatud „Hea karjase kloostrites“. Ka siin ei õpetata lastele iseiseisvat käsitööd, vaid lastakse ühte ja sedajama asja teha. Nad peavad siin endid walju kloostritorra alla paenutama ja usuasjus õpetatakse neile ainult kombelist külge. Nii saab jeltskond nõrga ja jalaliku olewuse tagasi.

Politikamehed, kes selle poole hoiawad, et riigivalitsus ennast asjasse segaks, soowitawad *s p e t s i a l = w a r = j u p a i k a i d*, kus walitsus noorte kurjategijate kaswatuse oma kätte wõtab. 1904. aastal tegi Pariisi linnawolikogu otsuseks sarnast warjupaika awada.

Loodan, et nendes majades ajakohane koduford tarwitusele wõetakse ja parematest kaswatusejõududest warjupaiga walitsus kofku seatakse, kui parandusmajades. Kas aga ijeloomude ümberloomine jõudjaste edeneb?

Walitsuseametnikkude hooleks niisugust tähtsat ülesannet, nagu lapse kõlbluse tõstmine, anda, näitab küll natuke luuleline olewat, sest et ametnikkude oskamatus juba wähemtähtsamates asjades ilmsiks tuleb.

Inglased käiswad selles tükis teist rada: riik pööras eraalgatuste poole. 1866. aasta seaduse kaitse all asutati eraalgatusel palju warjupaikaid, käsitöökoolisid ja uue tüüpuslega koolisid. Tuli ilmsiks, et kõigeparemad järeldused nendes asutustes oliwad, kus lapsi wäikesel arwul wastu wõeti ja jissejead koduse perekondliku elu järele forda seati.

Seda eestuju hakatakse ka Prantsusmaal tarwitama. Glamari warjupaik, mis märtsikuul 1903. a. asutati, wõtab ja kaswatab noorukesi tütarlapsi, kellede kõlbline seisuford hädaohus on. Nad astuwad sinna jisse kas oma loodud tungil, wõi jälle wanemate soowi peale. See asutus tarwitab mõnikord ka lohut, kui tarwis on alaealisi parandusmajast ära peasta. Tagajärjed oliwad trööstiwad: ühed kaswandikud läksiwad teenijateks ja nende perenaised oliwad nende ülespidamisega rahul, teised pöörasiwad oma perekondadesse tagasi.

II.

Arstlik järeldaatus.

Igati ülewaatuse all olew pordunaisterahwas on kohustatud kindlaksmääratud tähtpäewadel ennaft arstile näitamas käima. See on temale muidugi wastumeelne kohustus, aga meie ei wõi sellest ometigi järelda, et ta järeldaatust häbeneks. Riijugune tundmus oleks oma ihuga kauplejate naisterahwaste juures imelik.

On küll õigus, et mõned ülewaatuse all olewad pordunaisterahwad ei luba kõrwaliste isikute juuresolekul endid järele waadata ja ära punastawad, kui neid selleks sunnitakse, kuid see on ka lihtne tõendus sellest, et ka madalale langenud inimesed teiste arwamisest lugu peawad.

Arstipunktide korraldustes juhitate tähelepanemist mõnede puuduste peale, mida kerge on kõrwale jaata.

Terwes Parisis on selle määratu elanikkude hulga kohta kõigest üksainus sarnane asutus. Dige küll, see maja seisab kohtuhoonest iseäraldi, jõe kalda peal, nõnda et pordunaisterahwad tähele panemara sinna peajewad. Selle eest on aga neil, kes linna serwades elawad, wäga kaugel sinna käia; selleks kulub palju aega ära wõi nad peawad haiguse korral woorimehe palkama.

Tuleks uusi ülewaatuspunktisid awada, sealjuures aga filmas pidada, et neid mitte üleliia ei saaks. Paljud pordunaisterahwad kardawad, et neid, kui nad oma jaoks konnas järeldaatusel käiwad, ära tuntakse; oma naabrite arwamist kardawad nad sedawõrt, et koguni teises linna serwas käiwad äri ajamas.

Kui XIX aastasaja algul arstipunktisid hakati awama, oliwad need õige wiletsalt sisse seatud; hirurgiapeegel, mis alles 1841. aastal tarwitusele tuli, oli sel ajal koguni tundmata; pehme schanker ja sifilis oliwad eraldamata haigused, alles 1854. a. hakati nende wahel wahet tegema; ja lõpuks jättis puhtus neis ruumides nii palju soowida, et isegi arstliku järeldaatuse poolehoidjate arwamise järele need arstipunktid enam kahjulikud kui kasulikud oliwad.

Sellest ajast peale, iseäranis aga viimasel ajal, hakati uuendusi tarwitusele wõtma. Üheks paremaks arstiliku-järelwaatuse kohaks on Pariisi punkt; peale igakordset tarwitamist pannakse arstiriistad keewa wee sisse, mida gaasilamp alataja keemas hoiab.

Paranduste maksmapanemine walitjuseasutustes on märksa rassem.

Enne oliwad järelwaatused maksulised. Niisugune furd jünnitas üleüldist huttamõistmist ja kaotati lõpuks paljudes kohtades ära; siiski peeti sellest paljudes wäljamaaja ka mõnedes prowintsi-linnades kinni.

Prowintsis peawad pordumaja elanikud järelwaatuse eest maksma

Rõik niisugused maksud on ülekohtused.

Järelwaatus peaks igal pool ja alati hinnata olema.

Hoolda järelwaatuse jaoks on tohtrid väga wähe; tihutilugu ei waata nad kõiki teha üle.

Järelwaatuse tunnis tuleb ühe tohtri jaoks 120 nais-terahwast ja sagedaste ka enam. Niisuguse hulga juures wõib järelwaatus ainult pealiskaudne olla.

Et tohtrid oma tööd täielikult wõiksid teha, tuleb läbiwaadatawate arwu vähendada.

Wene tohtrid arwawad, et see arw mitte üle 40—50 ei tohiks ulatada.

Selle arwu järele on Moskwas järelwaatuspunktis tohtrid ja nad toimetawad oma asja väga hästi.

Doktor Janès läheb weel kaugemale: et mikroskopi abil haiguselbatillust üles otsida, nagu seda Neuzser nõuab, kulub järelwaatuseks $\frac{1}{4}$ tundi ära, nagu seda Dr. Janès oma erahaigete juures tarwitab. Sarnasel korral lähaks terwe wägi arstisid tarwis, kes igal päewal hulga tundisid selleks peawad ohwerdama, kuna haiguse käigu selgetegemine nõnda tähtis ei ole kui selle arstimine.

Sellepärast ei wõeta läbiwaatamiskohas wäikeste fihwti-mädartilga uurimist mitte ette, mis kusetorust tuleb. Arstil on tripperi, schankeri ja siifilise teise järgu tüüpusliku ilmumise kindlakstegemine ülesandeks.

Niisuguse järelwaatuse-piiride äramääramise juures

ei jõua tohter 80 minuti sees üle 25—30 haige järel waadata, kui ta seda asjalikult tahab teha, kui ta kurku, pärafoolikat ja kubemeterahusid tahab uurida ning seal juures hirurgiapeeglit peab tarwitama.

Sellegipärast on ülewaadatawate haigete hulk suurem. Pariisis tuli 1902. aastal 130.000 järelwaatust ette. Sagedaste peab tohter 1½ tunni jooksul enam kui 100 naisterahwast järel waatama.

Kui sagedaste peab ülewaatuse all olejaid naisterahwaid järel waatama, et nad kardetawaks ei saaks? Teoorialiselt otsustades: mida sagedam, seda parem, mida rohkem läbi katsutakse, seda enam saadakse tõbekäiku tundma. Mõned spetsialistid nõudsiwad koguni, et pordumajade elanikka iga päew järele waadataks. Järelwaatusel käimise arw ulatab linnades 2 korrast kuni 30 ühe kuu kohta.

Tegelikus elus saawad sagedad järelwaatused pordunaisterahwastele wäljakannatamatets ja nad hakkawad selle eest kõrwale hoidma.

Nagu wiimajel ajal selgusele on jõutud, tuleb selles asjas teine seisukoht wõtta: järelwaatuste arw tuleb selle järele muuta, kudas pordunaisterahwad järkude kaupa seisawad — algaja wõib igal ajal sifilisehaigeks jääda, haiguse teise järgu tundemärgid wõiwad alati nähtawale tulla; sellepärast tuleb algajaid sagedama järelwaatuse alla heita. Wana pordunaisterahwas selle wastu ei jää mitte sifilisehaigeks; külgehakkamise ajajärk on temal juba möödas; peale selle mõistab ta tarwilisi ettewaatuse-abinõusid pruukida ja enamaste ei jää need ka pehmesse schankrisse ja tripperisise haigeks. Sagedane näitamiselkäimine wiidab ka tohtritelt palju aega ära.

Berlini järelwaatusetohas käiwad alla 23 aastased pordunaisterahwad nädalas 2 korda näitamas; alla 30 aastased — 1 kord nädalas ja üle 30 aastased — kahe nädala kohta üks kord.

Nende wiimaste järelwaatus on küll liig sage, sest et Berlini tohtrid 1000 seast kõigest 11 haiget leiawad; ülewaatusjeta pordunaisterahwaste seas ulatab see arw 167 peale.

III.

Pordunaisterahwaste finniipanemine.

Seaduse loogiklit lõpp piletiga-pordunaisterahwa kohta on haigemaja-wangihooone, kuhu naisterahwad haiguse korral saadetakse. Pariisis wiiaakse kohe peale järelewaatust teda kui kurjategijat politseitõllas Saint-Lazare wangimajasse.

Temale ei anta mahti koduseid asju korda seada. Ükskord koju tagasi jõudes leiab ta, et tema mööbel üüriwõla eest on ära müüdud. Mitte üksi tema armastatud koerakene, waid ka tema laps on saatuse hoolde jäetud. Ta võib ennast õnnelapseks pidada, kui politseikomissar tale luba annab ülewaataja saatel kodust läbi sõita.

Ja seda tuleb komisjari iseäralikuks armuawalduseks pidada, aga ei mitte tema kohustuseks.

Rohkewartulised seltsid, kellede ülesanne langenud naisterahwaste peastmine on, wõiksiwad niisugusel juhtumisel rohkem kasulikumad olla. Seltsiliige wõiks pordunaisterahwale tema asjade korraldamises abiks olla ja seega tema piina wähenendada.

Sarnane abiksolemine lepitaks teda Saint-Lazares olemisega enam ära.

Teorialiselt armustates on politsei seadused õige hästi kokku seatud, wõi õigemini öeldud, nad oleksiwad head, kui see kõik masinate kohta käiks, sest et niisugused mõtted kusa-gil kabinetiwaikuses figinewad.

Dlgu pordunaisterahwas kui alla langenud ja seltskonna põlgtuse all — kuid ta on ja jääb inimeseks.

Seda teawad kurjatõbe arstid ja mõistawad siis, õrnalt ümber käies, pordunaisterahwastele küsimusi ette panna.

Neil on teada, et pordunaisterahwas kõigerohkem kardab wabadusest ilma jääda; ta hoiab arstlikust järelewaatusest kõrwale, kui aru saab, et haigus kallal on.

Mõnikord annab pordunaisterahwas oma pileti terwele sõbrannale, kes siis tema asemel ennast näitama lä-

heb. Muidugi võib seda pettust jellega taktistada, et pileтите külge omaniku päewapilt kleebitakse. Kuid haiged wõiwa endid alati kõrwale hoida. Mitmed nendest lähewad erahaigemajadesse, kui aga tohtrid heaks arwawad neid sinna wastu wõtta. Suurem hulk aga peab oma ametit edasi ja ei mõtlegi endid arstida; nad jaawad seega haiguste pea-laiailaotajateks. Rinniwõtmise korral leiwad tohtrid nende küljes kõigekardetawamaid ja hirmjamaid haawu.

Kõrwalehoidjate pordunaisterahwaste hulk on õige suur. Pariisis on nende arm registreeritutega ühejuurune, mõnikord aga märksa suurem.

Et kõrwalehoidjate arwu vähendada, pandi mõnel pool waljuse-abinõusid tarwitamiseks ette, millejärele üleastujaid kohtu kätte karistamiseks antakse; aga waljuse-abinõud ei ole nüüdseaja kohased. Et jellega eesmärgile ei jõutud, siis heideti see abinõu kõrwale.

Pordunaisterahwaid pannakse nuhtluse pärast jagedamine wangi kui arstimise pärast. Kõigesagedamine nuheldakse neid nende kohta wäljaantud määrustest üleastumise pärast.

Teise jaoks onna ülem mõistab piletiga pordunaisterahwa ilma kohtuta, uurimiseta ja kaitseta jellepärast finni, kui teda wara hommikul Pariisi bulwaril nähtakse, kui nad salgakaupa keelatud kohas wiibiwad, kui tal filmatorkaw ülikond on wõi kui nad waljuste waidlewad, kui uulitsa peal faklewad wõi ühe korra järelnaatus eest on kõrwale hoidnud. Trahwid, mis alla 4 päewa on, istub trahwitaw politseiwalitsuses ära. Pikem finniistumise-aeg wältab 2 nädalast kuni 3 kuuni. Sel korral saadetakse teda politseitõllas Saint-Lazare wangimajasse.*)

Ka kõigekäredamad riikliku porduelu-korraldamise (reglamenteerimise) poolehoidjad nõuawad politsei käest,

*) Berlinis ei tohi politsei iseseiswalt nuhtlusid määrata. Wangiwõetud pordunaisterahwas antakse kohtu kätte, kelle alla nende asjade harutamine läib, mis terwisehoiu, kombiluse-õpetuse ja seltskondliku korra wastu läiwad. Sinna jekka arwatakse ka pordunaisterahwast, kes politsei järelnaatus eest kõrwale goiab.

et see ülewaatusse all olewate pordunaisterahwaste wastu neid waljuse-abinõusid ei tarwitaks. Ühes Dr. Le Pileuriga soowivad nad, et pordunaisterahwad wõiksid igale poole ilmuda, kuid wiisakalt üles pidades; ja et kõrwalehoidmist üksi sel korral nuheldaks, kui haigus küljes on, ning et trahwiaega lühendataks.

Ragu sellest näha, jaawad seaduse poolehoidjad sellest kahjust aru, mida niisugused waljuseabinõud arstlikule järelewaatussele toowad.

Haiged ülewaatussealused pordunaisterahwad asendatakse haigemajadesse; need ruumid, mis selle jaoks on, kannawad ennemine wangikodade nime. Prowintsilinnades walitakse selleks otstarbeks ruumid, mis kuigi sündjad ei ole. Neile antakse katussealused toad, mis pidalitõbiste ja muude parandamata haigustega haigete tubade ja furnufambrite kõrwal on; uksed keeratakse lukku, afnatele tehakse luugid ja trellid ette.

Dma õpetlikel teekonnal 1887. aastal leidis Dr. Bourneville Remirmonti linna haigemajas kartseri, kus sees elati. Belsauri haigemajas puudus pesukaus. Paljudes linnades trahwiti haigeid söömatajätmisega; ei ole siis ime, kui haigemajades jagedaste rahutusel tõusewad.

Ülewaatussealuste naisterahwaste arstimine oli enne-malt Seltskondliku Hoolekandmise Asutuse käes. Aga see tuli wiimaks otsusele, et kui juba pordunaisterahwad politsei peos on, see siis ka teda arstima peab. Alles 1836. aastal tegi politseiwaliitus otsuseks Saint-Lazare wangimaja juurde wastuwõtmise-haigemaja awada. Ja sellest ajast peale on haigemajal wangihoonege üks sissekäik, ainult wahesein lahutab neid. Selle maja endisest otstarbest annawad tema wägewad uksed ja raudwärawad ning kitsaid ja pimedaid hooiwid ümbritseja kõrge müür tunnistust. Sellest ajast algades on seal mõnesuguseid parandusi ette wõetud: ei ole enam niisugust mustust; sunduslikud tööd on ära kaotatud; finniistujatega käiakse lahkemalt ümber ja kuigi neid veel kartserisse pannakse, siis kaunis harwa. Alles mõne aasta eest saiwad haiged ainult hommikul ja lõunal kella kahe ajal süüa; arsti nõusolemisel anti neile veel kotlet-

tisid, mune ja piima. Müüd on jõök paranenud. Need waljused on küll juba kadunud, kuid see ei teeks liiga, kui weel mõned parandused maksma panna.

Saint-Lazare haigemaja tohtri Bartelemy teate järele ei ole seal weel praegugi weega-arstimise wiisi tarwitusele wõetud, ei ole elukutselisi haigemaja-talitajaid; haawasidumist toimetawad terweksaajad haiged. Haiged kannawad wangi-kuube, nende firjad loetakse ülemuse poolt läbi, waatamas-käimine on keelatud, niisama ka toidu ja maiustuste toomine. Haiged peawad jeda kõik wangimaja kaupmehe käest wõtma, kes neid oskab kõrgendatud hindadega koorida.

Haigemaja wiletsat seisukorda wabandatakse sellega, et lähemas tulewikus Pariisi lähedale haigete pordunais-terahwaste jaoks mõeldakse warjupaika ehitada, mis kõigite ajakohane ja tarwilise sissejeadega on. 1904. a. tegi ka linnawolikogu sellekohase asutuse ehitamise otsuseks. Riigijugune juure ettewõtte lähets palju maksma ja walmisjaamijeks fuluks mõnigi hea aasta ära. Wõib olla, et tuleb warsti mõnda teist weel täielikuma arstimise sitemilist maja ehitada. Kõikide nende paranduste peale waatamata on haigemajade-wangihoonete aeg ära igatud. Siin tuleb nende, kui oma aja ära iganud asutustega rehkendada; Saint-Lazares on juba mitmed ruumid finni pandud ja eraasutustes on paljud woodid tühjad. Haigemajas on praegu 300—400 haiget sees, kuna sinna harilikult pool rohkem wõib mahutada. Riigivalitsus ise aitab wähenemisele kaasa, sest et pordumaja elanikkudele luba antakse endid oma erakorterites arstida. Need wiimased ei tõsta oma jalga milgil tingimisel Saint-Lazaresse. See wangimaja ei juuda oma arstimise-ülesande juurde jääda.

Sifilis tarwitab kauawältawat arstimist. Tema awaldused on 3—4 aasta jooksul külgehakkawad. Plaaniitati iseäralisi warjupaikafid nende pordunais-terahwaste jaoks ehitada, kes sifilisehaiged on, ja kus nad siis täielise terweksaamiseni wõiwad olla. Aga see plaan jäi juurte fulude kartusel täide saatmata. Seni aga lepatakse sellega, et sifilisehaige haigemajast wälja firjutatakse, niipea kui tõbe külgehakkawad ilmutused — wistrikud — ära kaowad.

Muidugi mõista, ei saa haigemajast lahkunud pordunaisterahwas sifilist ühe korra pealt edasi anda. Mõned arstid finnitawad, et sifilis alles teise järgu ajal külgehaftaw on.

Kui ka sifilisehaiged kohe peale haigemajast wäljatulemist kardetawad ei ole, wõiwad nad seda aga igal paras-tisel kokkupuutumisel olla. Nad wõiwad paljudele tõbe edasi anda, enne kui arstlikul järelnaatusel tõbe märgid nähtawale tulewad. *)

Kui wõimalik ei ole sifilisehaiget haigemajas kaue-mat aega arstida, siis wõib külgehaftamise hädasohtu sellega wähen-dada, kui teda peale haigemajast lahkumist abipakku-malt arstitakse.

Teadagi, et spetsiaal = arstimine — elawhõbeda sissepriitumised — tõbe igasuguste tundemärkide ilmumised ära kaotab. Selle tarwituselewõtmine pordumajades sünnitaks raskust. Kliinikutel ja haigemajadel on täieste ühteminew seijukohta-wõtmine: nende ainukene eesmärk on tõbe awalikustegemine, aga mitte selle terweksarstimine. Säherdune seijukoht arstide poolt ei ole rahuloldaw. Tingimata on tarwilik, et arst, kes haigemajas pordunaisterahwas arstib, ka wäljaspool haigemaja müürijid teda rawitseks; teisets peaks see sees ja wäljas ühe ja sellesama arsti hoo-leks olema. Et selle soowi täidesaاتمine oma jagu raskust sünnitab, siis ajutasiwad Saint-Lazare haigemaja arstid eraarstide nõukogu. Kuni wiimase ajani ei ole neil wäljaspoolne arstimine korda läinud. Sagedaste ihaldasiwad pordunaisterahwad neilt nõu ja abi küsida, kuid juba kord wäljafirjutatud haiged ei pease wabalt haigemajasse. See, mis teistes haigemajades lubatud, on siin keelatud. Dmeti

*) Mis aga tripperihaigetesse puutub, siis arwab Cremaire, et niisuguste haigustega naisterahwaste pidamine haigemajades ka-suta on, sest et nendel pärast ilka honokolkid alles jääwad. Neusser protesteerib selle arwamise wastu: algusel wõib seda tõbe naisterah-waste juures kergemine ära arstida kui meesterahwaste juures. Mõnede, iseäranis abielus elawate naisterahwaste juures läheb see töbi kaunis tõsijets, kui esialgul abi ei ole muretsetud.

viimaks jaiwad nad 15 aasta nõudmiste järele administratsjionilt sellekohase luba *).

Nowembri kuu sees 1905. aastal awati Saint-Lazare haigemaja juurde iseäraline ambulatoriumipunkt (kliinik), kuhu bordunaisterahwad wõiwad nõu küsima minna. Need naisterahwad, kelledest räägiti, et neil iseseiswalt orstimine wõimata on, tulewad igal hommikul suurel hulgal arstide nõukogusse. See on uus siht.

Awalikud-naisterahwad on Pariisis kohustatud kahe nädala sees kord järelewaatusele ilmuma. Nad peawad oma pileti politseiagendi igakordse nõudmise peale ette näitama.

Meesterahwaste kutsumine päewal on keelatud. Uulitsal „õngeheitmine“ on pool tundi peale uulitsate walgustamist lubatud, igatahes aga mitte enne kella 7 ega pärast 11. tundi õhtul.

Bordunaisterahwad peawad lihtsalt ja wiisipäraliselt riides käima ega tohi ei toreduse ega filmapaistwate wärwidega üliriiteta filmatorkawad olla.

Wewärki ilustatud juukstekammimised on keelatud.

Sieäranis kõwaste keelatud on jututegemine mees-terahwastega, kellel mõni naisterahwas wõi lapsed kaasas on, ja walju healega ettepanekute tegemine.

Nad ei tohi milgil tingimisel ega mistahes ettekäändega nende afende alla ilmuda, mis finni on wõi milledel eesriided ees.

Uulitsatel seisumine on keelatud, niijama ka jalkadesse kogumine kitsastes uulitsates ja mees-terahwa kaasas „õngeheitmine“.

Peale selle ei tohi nad alla 20 meetrini kirikutele läheneda; kinnistesse läbikäitusesse ja mõnesse aedadesse ilmumine ei ole ka lubatud.

Niijama on Esplanade platsil, jõekallastel, ja sildade peal käimine keelatud; ka ei tohita sinna majasse elama

*) Saint-Lazare arstid plaanitsesiwad oma kulul ambulatoriumi ehitada ja paniwad selleks 6000 franti kokku. Aga sarnane eraalgatus ei käinud seadusega kokku. Walitsus lükkas 14.000 frangilise abiraha palwe tagasi.

ajuda, kus õpeasutus sees on, ja keelatud on ka „äriajamine“ väljaspool seda linnajagu, kus elukoht on.

Keelatud on teise inimejega ühte korterit wõtta wõiteist naisterahwast kaasüürilijena pidada; mööblitega-tubades tohib üksi sellekohase lubaga elada.

Ja kui nad sellekohase luba saawad, siis ei tohi nad oma juures korteris porduelu elada.

Lõbunaisterahwad peawad kodus kõigest sellest eemale hoidma, mis nende naabritele ja majaelanikkudele kaebamiseks põhjust annaks.

Need aga, kes eespool tähendatud ettekirjutustest üle astuwad ja politseile waleteateid annawad, langewad nuhtluse alla oma süüteo suuruse järele.

Piletiga pordunaisterahwast wõib tema oma palwe peale politsei ülewaatuse alt wabastada, kui ta tõeks on teinud, et enam porduelu ei ela. Need tunnistused kuulatakse ja kaalutakse enne hoolega läbi, kui sellekohane wabastamine sünnib.

Üksteistkümmes peatükk.

Pordunaisterahwaste jughaiгуsed.

Enne kui otsust teeme, kas jeaduseandlik kord jughaiгуste käigu peale on oma mõju awaldanud, peame endid sellega tutvustama, kuna külgehaakawad haigused pordunaisterahwaste juures ilmuvad.

Iga weneroloog (jughaiгуste teadlane), kes seda küsimust uurib, tuleb sellele otsusele, et suur osa pordunaisterahwaid juba oma ärialgul on endid sifilise haigusele pühendanud, tripperile aga — kõik. See juure tähtsusega tõenäsi peab kõikidele kaitseabinõudele aluspõhjuseks olema.

Neusser on kindlaks teinud, et 67% naisterahwaid, kes sifilist põewad, on seda esimese wiie aasta sees saanud.

Saint-Lazare haigemaja arst Juillene toob järgmised huwitavad ja kindlad arwud:

15,44 %	jääwad	sifilisehaigeks	17. eluaastal.
19	"	"	18. "
13	"	"	19. "
11,38	"	"	20. "
8,94	"	"	21. "
8,13	"	"	22. "

Sellest näeme, et 73,80% pordunaiisterahwaid enne 22. eluaastat furjatõbesse haigeks jääwad; see näitab meile ühest poolt, et naiisterahwad juba noorelt porduelu hakka-
wad elama ja teiselt poolt, et nad juba algusel jelle tõbe külge jaamad.

Tema amet on just niisugune, mis teiste jündida ei lubagi. Mõned püüawad tõendada, et jellest hädaohust mööda jaadakse, kui kõigesuuremat puhtust peetakse. See on aga lihtsalt petlik kujutus: kõigewähemast haawakesest wõi tärkest on küllalt, et sifilisemäda kihwt sisse wõib peajeda. Suguosajid igal ajal ilma vähema wigatujeta leida, oleks asjata lootus.

Ennem wõib jelle üle imestust awaldada, et weel kõik pordunaiisterahwad sifilisehaiged ei ole. Nendel, kes haigeks ei jää, pole organismus jelle haiguse jaoks wastuwõtlik, ehk, nagu öeldakse, nendel on immunitet. Ehk neil on pärandataw sifilis. Niisugusel korral ei wõi sifilisesse haigeksjäämisest juttu olla, sest et see tõbi juba isegi olemas on.

Kui juba külgehaakamise period möödas on, mis aastat 4—5 kestab, muutub naiisterahwas immunitetlikseks: ta ei saa tõbe külge, ega anna jeda ka teise külge.

Sellepärast on kõik algajad pordunaiisterahwad, ja nad algawad harilikult noorelt, kõigeenam kardetawad. Wäga diete annawad arstid nõu 16—18 aastaseid, pealt näha lapselikka ja juuta tütarlapsi, mitte usaldada, sest et neil kõigerohkem „kundesid“ ja nad ise sugulisel kokkupuutumisel wäga ettewaatamatad on.

Et algaja kaitse-abinõusid küllalt ei tunne ja ise pealegi hooletu on, siis suurendab see külgehakkamise wõimalust.

Tema meelitab meesterahwa kokkusaamise-majasse, kus woodipesu ei mahetata ja mõnikord ka weji puudub. Ta täidab paljude kirgesid, ilma et puhtuie eest hoolitseks. Kuigi ta oma organismus ka haigusele mitte wastuwõtlik pole, annab ta tõbeidud ometi teisele edasi.

Ka suur osa haritud inimesi ei tunne sifilist tõsiselt, jeda enam ei tunne teda pordunaisterahwad ; keegi neid ei hoiata ja nad ise ei hooli ka arstimisest. Wäikesed, tähtsujeta wistrikud muutuvad rakkudeks, lagunewad üle terve keha laiale ; rakud muutuvad haawadeks, mis rohkeste mäda wälja ajawad. Need haiguse-ilmutusjed ei sünnita aga walutundmust ja pordunaisterahwad pööravad selle peale wähe tähelepanemist. Sellepärast, et temal tarwis on elada, last kaswatada, wanemaid wõi souteneuri toita, peab ta oma ametit edasi pidama ja alles siis, kui wiimane jõud on lõppenud (sifilis on haigus, mis jõudu kurnab), läheb ta haigemajasse.

Laialdane arwamine on walitsemas, nagu püüatkiwad mitmed pordunaisterahwad kättemaksimisemõttes meestele tõbe edasi anda. Muidugi, niisuguseid juhtumisi wõib ette tulla, aga need on erandid.

Ünnetumatel ei tule jeda mõttessegi. Ega neil ju nende ameti kardetawad küljed tundmata pole! „Meie teame wäga hästi, et see warent wõi hiljem juhtub“ — ütles keegi pordunaisterahwas Dr. Bercher'ile. Ütji kõwaschankeri tõsine külg on neil teadmata. Kui Dr. Bercher selle kohta ihele pordunaisterahwale küsimuse ette pani, wastas see : „See läks õige färmeste mööda ja mina pidasin ennast täieste terweks.“ Pordunaisterahwad ei tunne koguni oma haiguse tõsist külge, ehk nad jeda küll ise laiale laotawad — neil on tarwis oma elule ülespidamist muretseja Dr. Barthelemy toob mõned wastused, mis näitawad, et niisugune waade sifilise peale neil olemas on.

Keegi pordunaisterahwas oli tema juures rawitsemisel, sest et hull saadud haawu sugulise tegewuse toime-

tamist jegasiwad. „Mina kardan wäga,“ rääkis ta, „et ma teistele olen palju waha teinud.“ Ühel teisel oliwad juguosad haawu täis. Arst seletas temale jelle hädaoahu põhjani ära. Peale seletuse ärakuulamist tahtis ta arstile tasu maksta, aga wiimane lükkas raha tagasi ja käskis jelle eest leiba ning arstirohtusid osta, et ennem terweks jaada. Sellepeale pakkus tüdruk iseennast tohtrile waewatajaks.

Noored pordutiidrukud annawad oma „kundedele“ peale sifilise weel pehmeschankre ja tripperi edasi. Pehmeschanker on mustuse tagajärg ja noored algajad hakkawad alles mitme-aastase praktika järele enam puhtust nõudma. Sellepärast kannatawad nad kõigesagedamine oma ameti algul jelle tõbe käes

Sedajama jünnib ka tripperiga. Muidugi ei tee esimene tõbejaamine naisterahwast tõbe wastu edaspidi puutumataks; jealjuures kaitseb aga tarwiline puhtus teatud järguni. Peale jelle kaotawad tõbebatillused oma eluwõimaluse. Ühes aastatega muutuwad naisterahwa kehadosad tõbe wastu wähem wastuwõtlikumaks, nii et külgehakkamised kordkorralt harmemaks jääwad. Batillused wõiwad ainult näärmetes elutseda ja emakatupe wäljaheidetes ei leidu neid mitte. Sellest wõime näha, miks Dr. Neuber tripperibatillused (honokoffid) 100 wana pordunaisterahwa seas ainult 20 juures leidis. Reid juhtumisi ei saa aga lihtsa arstliku järelwaatuse puhul kindlaks teha, sest et batilluste awalikustegemiseks näärmete wäljaheiteid tarwis on suurekstegewa klaasiga uurida.

Dr. Jane seletuste järele on igal pordunaisterahwal honokoffid olemas, aga nad on warjatud olekus, wäikesel armul ja peaaegu kahjutad. Seejuguiseid batillused wõidakse juure waewaga tähele wanna; mõnikord tulewad nad kuupuhastuse ajal nähtawate, ehk ka siis, kui naisterahwas enese õllega joobnuks joob.

Üleüldiselt kokkewõttes on harjunud ja elatanud pordunaisterahwad täieste kahesuguste heade omadustega: nad on puhtusearmastajad ja immumentlikud. Nad on palju wähem kardetawad kui noored, alles algajad tüdrukud, mitte üksi sifilise, waid ka pehmeschankeri ja tripperi edasiandmise poolest.

II.

**Kumbad pordunaisterahwad on enam kardeta-
wad, ülewaatuselused wõi ilma ülewaatuseta.**

Misugused awalikud = naisterahwad on jeltskonna terwisele wähem kardetawad: salajased, arstliku järelwaatuselused wabad naisterahwad, wõi koguni pordumajade elanikud?

Selle küsimuse kohta on faks üksteise wastu käiwat wastust politseilise korraldamise poolehoidjate ja wastaste poolt antud. Ühed ja teised toetawad endid armustiku peale; esimesed tõendawad, et piletiga ja pordumajade naisterahwad üsna wähem kardetawad on; teised jälle toowad kindlad armud ette, et kõigekardetawamad just pordumajade elanikud ja piletiga üffiklased on.

Selle keerulise küsimuse äraotsustamiseks hakkasiwad arstid-ispetsialistid oma abitarwitajate käest haigeksjäämistepõhjusid pärima. Ricauri haigemaja arst Morgan sai 5008 juguhaige käest õiged wastused: 4012 finnitasiwad, et nad tõbe ülewaatuseta pordunaisterahwa käest saanud, 303 — et awalikkudes-majades ja 263 — et naisterahwaste käest, kes oma ihuga mitte ei kaubelnud. Sellest järeldas Morgan, et ülewaatuseta pordunaisterahwad Pariisis kõigekardetawamad on. Hoopis teistjugujele otsejärele jõudis arst Minaur Marseillest, kes wälja uuris, et 100 abitarwitajate seas 68 isikut awalikkudest-majadest haiguse saanud.

Kopenhagenis, kus arstid kohustatud on juguhaigusesse haigeksjäämise korral ka jeda lõbutüdrukut üles märkima, kelle käest tõbi jaadi, tuli 1890. aastal ilmsiks, et 771 juguhaiget oma tõbe pordumajades oliwad külge saanud, aga 532 — üffiklaste käest. Pordunaisterahwastest oli sel korral esimesi 233 ja teisi 305. Nii oliwad siis pordumajade tüdrukud enam kardetawamad.

Kõhkem armusid ette tuua oleks asjata. Need armud teewad juba küllalt selgeks, et sihilist iga pordunaisterahwa küljest wõib saada ja meie arwamine oleks täieste ekslik,

fui ütleme, et üks wõi teine liit pordunaisterahwaid wähem kardetawamad on. Igatahes ei wõi aga nende näituste ustatuuse peale julge olla; esiteks wõis abitarwitaja luisjata, wõi luiskas temale jälle tüdruk. Oma kasusid taga ajades ütleb piletiga pordunaisterahwas ennaft wabaks, oma käe peal olejaks, kui näeb, et ta kawaler „lubatud“ armastuse kohta wähem lugupidamist üles näitab, wõi jälle: piletitä tüdruk ütleb enese piletilise olemat, kui näeb, et külaline arglif on.

Meie ei wõi ka kindlad olla, et haiged ise tött rääkijawad; teiseks puudub meil tähtsam jagu armustikust: meil ei ole nende meesterahwaste arw teada, kes mõlemat liiki pordunaisterahwastega ühendust pidawad. Nii wõime siis Dr. Morgani armustikule juurde lisada, et kui piletitä pordunaisterahwaste juures kümme korda rohkem mehi käis kui teiste juures, siis tuleb wälja, et nad teistega wõrreldes kuigi suurele hulgale tõbe edasi ei andnud. Nii siis, kindlat armustikku ei ole wõimalik kofku jeada.

Kliinikutes peetakse nimekirja, millesse kõik need pordunaisterahwad üles märgitakse, kes seal endid näitamas käiwad, olgu need ülewaatuise all, awalikkudest-majadest wõi üksiklased; peale selle weel jalajased, keda finni püütakse ja järelwaatuisele tuuakse. Peale selle märgitakse weel nimekirja need üles, kellel tripper, pehmeschanter wõi siifilis on.

See armustik annab meile kallist materjali, aga me ei wõi seda ilma laiema läbikatsumiseta tarwitusele wõtta.

Rõigeesiteks, suur hulk tripperihaigeid jääwad arstide poolt tähelepanemataks.

Et järelwaatust rutuga ja ilma bakterioloogilise uurimijeta toimetatakse, siis puutuwad ainult terawalt wäljalõbunud tripperi-tundemärgid arstide silma ja need haiged antakse arstimise alla.

Professor Zinger tõi terawmõtteliselt nende arwude puudujed ilmsile. Wõtame, rääkis ta, mitme uurija arwud käsile. 100 suguhaigusid põdeja meesterahwa kohta tuleb:

tripperihagust	43—68	juhtumisel
pehmet schankerit	9—35	"
siifilist	10—34	"

Kui aga sõrdluselks pordunaisterahwad wõtame, siis muutuwad arwud tähtsalt: 100) naisterahwa kohta tuleb

tripperihagusid	22—35
pehmet-schanferit	23—53
siifilist	10—41

Arwudest näeme, et pordunaisterahwaste hulgas tripperit wähem liikumas on, kui nende „kauba“ tarwitajate juures. See nähtus põhjened lihtsalt selle peal, et esimeste juures tripper harwemalt nähtawale tuleb. Kas oleks sellest mingisugust kasu, kui see mitte nõnda ei oleks?

Mitte jügugi, sest et tõbe arstimine paljudes meie haigemajades puudulik on.

Sellepärast ütlemad siis Krohmayer ja teised arstid awalikult wälja, et politseiline korraldus tripperi wastu wõitluses täieste wõimetu on.

Dr. Neußeri ütelse järele ei oleks midagi seie-jarnast olema, kui igal päewal antiseptilisi sissepreitšimisi ette wõetaks ja seega tõbeidud kõi-kidest ilanaha kortsukestest maha pestaks. Kui seda hoolega toimetatakse, kinnitab Neußer, läheb tripper, kui teda alguses arstima hakati, peagi mööda. Kuid niisuguse hoolsa arstimise peale kulub nii palju aega ära, et arstid seda selleks nõnda palju ei wõi ohwerdada, ja ei tahagi ka, liisan ma omalt poolt juurde.

Teine asi on pehmeschanferiga: tõbe awaldujed on siin nähtawad, lasewad endid kergeste ära arstida ja haigus läheb ruttu mööda.

Selle tõbe kohta on politseilisel korraldusel wastuwaidlemata tähtsus. Dr. Reispers teatab meile, et peale seda, kui Hamburis politseiline korraldus ümber muudeti, pehmeschanfer iseäranis laiale lagunes.

Alga selle eest on suguhaiguste hulgas pehmeschanfer kõigefergem ja kui politseiline korraldus üffi tema peale

mõju avaldas, siis võime seda tagajärge sarnase rasketäiguga masina kohta, nagu politseiline korraldus, küll tühisteks pidada. Kõigeesvalt peatsime teadma, kuidas see korraldus sifilise peale mõju avaldas, sest et see tõbi kõigekardetavam on, niihästi üksikutele inimestele kui ka tervele rahvatõule. Sellesse küsimusesse puutuvad arwustifud on küll laialdased, aga need ei ole ühesuguse hoolisusega kokku seatud; mõnedes kokkuvõtetes on pehmeschanter kõwaga ära wahetatud, teises kohas jälle käiwad arwud ainult mõne aasta kohta.

Parisi ambulator-punktide arwustif on kõige usku misewäärilisem, sest ta enesesse pikema ajajärgu mahutab.

Pordunaisterahwaid, kes ülewaatuse all ei ole, wiiake wäewõimul ambulator-punktidesse ja waadatakse seal järele. Selle ainukesse ja isesuguse ejsami korral tuli näituseks 1880. aastal ilmsiks, et 100 finnipüütud naisterahwa hulgas 20 sifilisehaiged oliwad.

Ei ole tarwis imeks panna, et need arwud suurend on, kuna ju ülewaatuseta naisterahwad läbistiku nooremad on kui piletiga. Need wiimased algawad oma tegewust ju salajatena.

Peale selle ei arsti salajased pordunaisterahwad endid, nende tõbede nähtawaletulemised wältawad kauemine, edenewad ja muutuwad rasketeks. Ja et nad puhtuse eest wähem hoolitsewad, siis on ka tõbe külgehakkamise wõimalus seda suurem.

Seega on täieste filmapaistaw, et praeguse korralduse juures jala-pordunaisterahwad kõigekardetavamad on.

Arwustiku järel näitab olewat, et piletiga pordunaisterahwad-üksiklased kõigeharmemine haigeks jääwad. Ja meie saame weel vähemad arwud, kui seda asja nõnda hakkame seletama: 1886. a. aruandest leiame, et 100 waba naisterahwa kohta 7 sifilisehaiguse juhtumist tuli. See tähendab weel, et need 7 juhtumist 100 naisterahwa kohta tuliwad, kes ühe terve aasta jooksul läbiwaatamisel käiswad.

Siin võib ühte ja sedajama naisterahvast mitu forda üles märkida. Kui ta haigemajast on välja kirjutatud, kus ta haiguse esimeie järju ajal ravitsemisel oli, hakkab ta oma endist ametit jälle pidama; kui tal haiguse teine period algab, siis saadetakse teda jällegi haigemajasse, ja nõnda edasi.

Üksiklased-naisterahwad käivad kaks forda kuus endid näitamas. Et selles liigis kindlat haigetearmu kätte saada, mida nende sala-pordunaisterahvaste arvuga võrdleme, kes kuu sees ainult üksford näitamisel käivad, siis peame jeda arvu (7) 24 peale jagama. Nii siis saaksime õige tähtsujeta arvu.

Ka needki arwud oleksivad ekslikud: on ju tõsi, et paljud piletiga tüdrukud endid haiged tunnewad olema, sellepärast politsei silma alt kõrwale hoiawad ja mitte järelnaatusetele ei tule. Kui siis politsei neid kätte saab, pannakse need ise liigi alla ülesse, mida filles de dépôt hüütakse.

Kui nüüd filles de dépôt arwu wõtta, siis kasvab liif märksa.

Nii siis, kas meie ei peaks selle toodud arwustiku tähtsust hoopis kõrwale jätma, vähemalt juurte linnade kohta, kus awaliknaisterahwas väga kergeste politsei eest võib kõrwale hoida. Asjatundmata uurija aga järeldab sellest kergeste, nagu jääksivad üksiklased vähem turjatõbesse kui lõbumajade tüdrukud.

Linnad.	Suguhaiguste arv ühe aasta jooksul.	
	100 lõbumaja-tüduruku kohta.	100 üksiklase lõbumaja-tüduruku kohta.
Brüssel	298	178
Rouen	48	31
Antwerpen	51,5	7,5

Et vähemates linnades pordunaisterahwaste-üffiklaste järelwalwamine raske ei ole, siis räägiwad toodud arwud lõbumajade-tüdrukute kasuks.

Linnad.	Suguhaigete arw ühe aasta jooksul.	
	100 lõbumaja-tüdruku kohta.	100 üffiklase kohta.
Clermont	9	43
Mantes.	25	70
E-la-Chapelle	30	60
Amien	8	50
Brügge	23	60
Limoge	43	76,5

Need arwud on täieste kindlad ja uskumijewäärilised, liiategi, et lõbumaja-tüdrukud kaks korda jagedamalt järelwaatuse alla käiwad ja seega rohkem wõimalust on, nende tõbekäiku tundma õppida.

Lõbumajade-tüdrukute kohta ei wõi seda järeldada, mis üffiklaste kohta, jellepärast, et nad lõbumajadesse finni on pandud ja neil wõimalik ei ole järelwaatuse eest kõrwale hoida.

Arwud, mis seda liiki lõbutüdrukute kohta käiwad, on juba enam kindlamad. Aga, nagu juba eespool tähendatud, seisab küsimus selles, kudas neid arwusid seletada. Ühe ja sellesama lõbutüdruku juures wõiwad sifilise tundemärgid mitu korda nähtawale tulla ja teda wõidakse järelwaatuste puhul ka mitu korda haigete nimekirja üles märkida.

Peale selle peame seda tähele panema, et arstlikud järelwaatused igal nädalal on ja nii tuleb toodud arwusid 52 peale (nädalate arw aastaks) jagada, et selle arwu kätte saaksime, kui palju sifilise-haigeid ühe järelwaatuse korral oli. See vähendab nende arwu märkja.

Kõikide nende heade tingimiste peale vaatamata, mis sellele kurjusele piiritsid pidivad panema, peame tunnistama, et viimasel ajal sifilise-haigete hulk Pariisi lõbumajades keskmiselt arwates 13% on.

Igalpool tõendawad juguhaiguste-arstid seda nähtust, et sifilisehaigus lõbumajades kiireste laiale laguneb.

Uga neil puuduwad sellekohased arwud, et seda nähtust selgitada. Ühed peawad selle põhjuseks tüdrukute orjapõlwejarnast seisukorda lõbumajades: nad ei tohi ka kõigeahtlasemale wõerale „korwi anda“; ka terwisehoidlikka kaitseabinõusid wõtawad nad wähem tarwitusele, kui oma kae peal elawad lõbutüdrukud.

Sigem oleks aga otse selle wastandit põhjuseks tuua: lõbumajade tüdrukud elawad paremates terwiselistes oludes ja et nad lõbumajapidajale omaft kohast kapital on, siis on nende terwise eest hoolitsemine peremehe otsekohene mure. Seega seisab tema kasu juft selles, kui tüdrukud juguhaigust põdejale wõerale „korwi annawad“.

Tuuakse ka weel niisugune tõendus ette: pordumajas on rohkem käijaid ja naisterahwal rohkem juhtumist haigeks jääda.

Mõistatuse äraseletus seisab aga selles: nagu meie sellest kord rääkisime, jääb inimene sifilisehaigeks ainult üks kord ja iga pordunaisterahwas nimelt; ja see sünnib nagu mahatehtud lepingu järele, wõtku lõbutüdruk mistahes sugused ettemaatuse-abinõud tarwitusele wõi olgu ta kust tahes liigist.

Kordame weel kord, et igas lõbumajas seda enam sifilisehaigeid leidub, mida nooremad ja oskamataid seal tüdrukud oma ametis on.

Peterburi tohter Spert oli esimene, kes ligi kolmkümme aastat tagasi selle peale tähelepanemist juhtis, aga nagu iga tõde, seisis ka see waka all.

See õpetlane tundis kõiki selle arwustiku puudusid, mida meiepäiwini tarwitati: meie nägime, et arwesse nende naisterahwaste üleüldine summa wõeti, kellede küljest sifilisehaigust leiti, kuna aga üks ja seesama tüdruk mitu korda arwesse tuli; peale selle ei märgitud ka seda eluaastat

üles, millal keegi tõbe külge sai, millal ta porduelu elama hakkas ja muid sellesarnaseid tarwilisi teateid.

Dr. Sperk wõttis isikulised kaartid tarwitusele, mille peale ta iga naišterahwa eluloo üles märkis: tema suguelu, tõbed, arštimisewiisi, mida tarwitusele wõeti jne.

Miimoodi sai ta kindlad tõendusjed ja tal oli wõimalik arwusid korraldada ning neid selgitada. Ta tegi selle fakti kindlaks, mis igakülgsje arwustuse wälja kannatab: naišterahwad, kes terwetena finnistesje lõbumajadesje sišse astuwad, jääwad ruttu sišilisehaigeks. Tal (Sperkil) oliwad mõned tabelid, mis meile järgmist awaldawad:

Lõbumajade tüdrukud eluaastate järele.	Lõbutüdrute arw.	Sišilisehaigete arw.	Sišilisehaigete arw lõbutüdrute arwuga wõrreldes.
15 kuni 20 aastani	315	165	$\frac{0}{100}$ $\frac{0}{100}$ 52,3
20 " 25 "	648	131	20,2
25 " 30 "	305	41	13,4
30 " 35 "	127	10	7,8
35 " 40 "	47	3	6,3
üle 40 aasta	13	1	7,7
Kokkuwõte:	1481	352	23,8

Nii siis, 52,3% lõbumajade=elanikkudest 15 kuni 20 eluaasta sees on sišilisehaiged. See arw wäheneb selle järele, kudas nad wanemaks jaawad, see langeb 6,3% peale 35 kuni 40 eluaasta sees. Teiste sõnadega öeldud, peaaegu kõik lõbumajade-tüdrukud, nagu üleüldise peaaegu kõik lõbutüdrukud, jääwad kurjatõbesje oma elukutsje algujel.

Ja kui lõbumajade elatanud tüdrukutel kurjatõbe ei ole, siis tähendab see, et nad tõbekoolist juba läbi on.

Lõbumaja sanitarlik julgeolek kujuneb selle järele:
1) misjuguštes eluaastates seal elušewad pordunaišterah-

wad on ja 2) misjuguje hooljusjega sanitarlikku järelwaatust toimetatakse. Meie waatame need faks põhjust iseise-walt läbi.

1. Pordunaisterahwaste eluaastad.

Sifilist tema külgehakkawas periodis tuleb lõbumajades jeda sagedamine ette, mida noorem temas elutsewate naisterahwaste hulk on ja mida sagedamine perenaine nende hulka oma külaliste meeieheaks uuendab. On ju selge, et noored naisterahwad lõbumajasse sisse astudes juba haiged on, wõi nad jääwad warsti haigeks. Dr. Spert leidis, et Peterburi lõbumajades sanitarlik seisuford, nendes elutsewate lõbutüdrukute nooruse pärast, õige halasemijewäärt on.

Dma ameti ajal, 1874. aastast kuni 1881., waatas ta Peterburi haigemajas 2708 awalikku-naisterahwast läbi ja tegi järgmised arwud findlaks: 47% naisterahwaid oliwad juba sisse astudes sifilises, 21,8% ei jäänudki haigeks, sest et nende organismus tõbele wastuwõtlik ei olnud; 31,2% jäiwad lõbumajades haigeks, iseäranis kahel esimesel aastal.

Dr. Wwedenski, kes arwas, et 100 pordunaisterahwa seas 39 sifilist põewad, leidis seeljamas linnas 1897. aastal, et 93% lõbutüdruid esimesel kolmel aastal peale sisseastumist furjatõbesse jäiwad; kolmes alamajärgu lõbumajas Peterburis oliwad 1895. aastal kõik naisterahwad furjas-tõbes.

2. Hooljus sanitarliku järelwaatuse korral.

Noorte lõbutüdrukutega pordumajad on kardetawad aigusepejad. Nende hädaoht on seda wähem, mida aremine ja sagedamine tüdrukuid arstlikult järel waadatakse.

Suuremas osas linnades wõetakse lõbumajades järelwaatamine sagedamine ette kui ükfilaste lõbutüdrukute juures. Lõbumajade elanikud ei pease järelwaatuse eest kõrwale; nad tulewad arstide juurde ja püüawad neid

oma jeletustega petta; pettuse ilmsikstegemine ripub aga arsti terawmeelsuse küljes.

Kui nüüd järelwaatust hoolega toimetatakse, siis kasvab nende arv, keda haigeteks tunistatakse, ja statistikalised tõendused ei räägi siis soovitawat keelt. Seda enam on aga lõbutüdrukute janitarlik seisukord niijugusel puhul soovitavam, kui et hooletumal järelwaatusel see arv väheneks; siis ajaksivad ju haiged oma äri edasi. Sellest näeme nüüd, misjugu eetawaotusega meie arwustifunumbrid peame tarwitama.

See arwamine omandab enesele weel hiilgawama seisukoha, kui ükfilased-lõbutüdrud arwustuse alla wõtame.

Pidage ühte ja sedasama linna kahe isejuguse periodi ajal silmas: siis kui määrusid karwa pealt täidatakse ja janitarlikku järelwaatust hoolega toimetakse ning siis, kui järelwaatus lödwemaks jääb.

Esimesel korral tõuseb pordunaisterahwaste arv, keda siifilise-haigeteks tunnistatakse, aga selle wastu väheneb haigeksjääjate külaliste arv; iseäranis väheneb haigete soldatite arv neis paikades, kus sõjawägi laagris on.

Mitmed tohtrid on selle fakti kindlaks teinud.

Niisama on ka mitmes Wenemaa linnas politseilise korralduse parandamine haigete naisterahwaste arwu tõstnud, selle eest aga nende wõeraste haigeksjäämise kordasid vähendanud: Kasanis, näituseks, langes haigeksjääjate arv sõjawäe seas 16% pealt 13% peale. Sedasama wõis ka Soomemaa sõjawägedes peale janitarlikku uuendust märgata.

Sellest wõidi järgmine otjus kindlaks teha: Iga-jugune hooletus politseilise korralduse juures vähendab küll haigete arwu pordunaisterahwaste seas, aga selle eest tõstab haigeksjäämise kordasid nende „kundede“ hulgas.

Kui aga neid eestirjasid hoolega täidatakse, siis saame wastupidise nähtuse: haigete pordunaisterahwaste arv suureneb, waatamaskäijate haigustearw — väheneb.

Ka jellel wormuleeritud ja kindlaksstehtud seadusel on juur hulk erandisi.

Sõnade järele „politseiline korraldus“ tuleksivad järgmised sõnad panna: „niisama ka kõik teised põhjused.“

Tõepoolest on ka peale politseilise korralduse teisi faktorid, mis pahatõbehaigete hulga peale haigemajades mõjuvad: puudus, rahwa eba-armamised, enam rassem või kergem haigemajadesse sissepeasemine, lahkem või waljem ümbertäimine haigemajas ja, võib olla, ka haiguse epidemiline laad. Wiimane faktor tähendab tõbe wisadust ehk laialelagunemist mõnes haigusejärgus, misjulgusel korral ei ükski eelmine põhjus mõelduandja ei ole. Ja wiimaks, rahwa kõlblusejärg on üks kõige tähtsamatest põhjustest. Alderschoti sõjawäe-laagris, Inglismaal, peeti mitut bataljoni silmas, kellel terwilised tingimised ja elusiseseade ühesjulgused oliwad. Kuna ühes bataljonis pahatõbe haigete arv 142% peale tõusis, langes see naabruses 114, 84, 42 ja koguni 23% peale tagasi. Tohter Louis, kellelt need arwud wõtsime, seletab seda nähtust wahekorraga, mis soldatite eluwisides ja polgu traditsionides asunewad. Sellest näitusest raistab, kui palju suurem tagajärg kõlblisel elukorral on, mis palju wägewam on kui seadus ja nuhtlus.

Siin juures ei wõi ka mitte ära jalata, kui juur wahet ja mõjuwaldamine heal või halwal sanitarlikul järelwaatusel on.

1892. a. juhtisin ma tähelepanemist selle peale, kui tähtis pordumajades naisterahwaste arstlik järelwaatus ja sellele järgnew julgeolek on.

Esitaks võib sihilise-haige terwele reale isikutele tõbe edasi anda, enne kui arstlik järelwaatus teda kardetawaks tunnistab. Teiselt peetakse haiget naisterahwast ainult mõned kuud haigemajas ja saadetakse ta siis tagasi, kui haiguse nähtawad ilmumised ära kaowad.

Wisitrikud ilmuvad aga seda kergemine, sest et iga awalik-naisterahwas suitsetab ja joob. Ta annab tõbe enne juba teiste külge, kui arstlikul järelwaatusel seda tema küljest leitakse; naisterahwas arwab aga, et arst kohe esimesel korral wisitrikud üles leiab.

Need tõbe tagasitulekud on jägedad. Wieneri prohvessor Finger leidis 442 pordunaisterahwa juures:

68,5 %	tõbe tagasitulemist	1. aastal.
24,4 "	" "	2. "
11,6 "	" "	3. "
6,8 "	" "	4. "

Melja aasta jookkul tuli 772 haige juures 2135 haiguse tagasitulemise forda nähtawale.

Seda tõbe tagasitulemist arwu oleks kerge wähen-dada olnud, kui peale haigemajast lahkumist sifilisehaigeid edasi oleks rawitsetud. Rahjuks ei wõeta niisugust ette-waatuse-abinõu kuuagil tarwitusele: see arstimine näitaks, et pordunaisterahwas terwe ei ole.

Wõetagu küll kõikjuga seid ette-waatuse- ja kaitseabinõusid tarwitusele, kuid wõimata on pordumaja, kus haiged pordunaisterahwad sees on, täieste kahjutaks teha. Selle-wastu on lõbumaja, kus ainult immuniseeritud naisterahwad (need, kelledele tõbi enam külge hakkaw pole) asuwad, waid-lemata hädaohuta. Niisugusid majasid on olemas. Mõ-nedes lõbumajades, mis wäikestes linnades asuwad ja kus wähenõudjad ja halwaste maksjad soldatid käiwad, asu-wad ainult elatanud pordunaisterahwad — teiste lõbu-majade wäljakehted; need on kahtlemata hädaohuta asutu-sed. Sõjawäe-arstid, kes nendes jalaurgastes käijate sol-datite haigeksjäämise kordade üle rahuloldawad arwud saawad, hoiawad sedasorti lõbumajade poole.

Landerno, Montluconi, Albertville ja teiste wähe-mate linnade laagrites ei tulnud 1895. a. ainustki sifilise-haigust ette. Mantebes ja Gempes'is tuli küll jeda ette, aga 1000 soldati kohta kõigest 3,7 %, kuna üle terwe Prantsus-maa see protsent keskmiiselt 7 %.

Sellepärast tõendawad niisuguste majade poolehoid-jad ja wastased jeda nähtust ühewääriliste põhjendustega: ühed, et need majad terwilele kardetawad ei ole, teised — et on.

Sellepärast on ka arusaadaw, et lõbumajade finni-panemise järele poolehoidjad pahahaiguste tõusmiis

märkawad, wastased aga — wähenemist. See ripub aga kohalistest tingimistest ära.

Sakseni würstiriigis pandi 1890. aastal lõbumajad finni, aga paari aasta pärast tegi Leipzigi linnawalitsus otsuseks lõbumajasid uueste awada, sest et haigeksjäämistest kaswamist ja kõlbluselangemist oli märgatud

Seejama lugu kordus ka Dresdenis.

Selle wastane nähtus tuli 1858. a. Berlinis ja hiljem ka mujal Saksamaa linnades ilmsiks, kus lõbumajad finni pandi ja selle tagajärjel siis ka haigeksjäämistest arw wähenes.

Mitmetes Prantsusmaa linnades, iseäranis Parisis, ei tulnud mitme aasta jooksul pahatõbesse haigeksjäämist lõbumajades peale selle ette, kui nende pidajaid taltjutama hakati.

Need ettewõtjad eksploateerisid pikemat aega noori tüdrukuid, keda elawa kauba wahelkauplejad neile kätte jorbitsid. Politsei pigistas silmad finni, muidugi maksu eest, nagu seda Briti-Indias ette tuli, kus walitsuse esitajad jalaringkirja teel lõbumajade-pidajatele nõu andsid noori ja ilusaid lõbutüdrukuid ligimeelitamiseks pidada.

Liiga (ühhiuse) mõitlus walgete orjadega kauplemise wastu on jedawõrt setskonna arwamise peale mõjunud, et politsei waljemalt selle järele walwama hakkas, et alaealisi lõbumajadesse ei toimetataks. Lõbumajadepidajad mõisid ainult täieealistega lepinguid teha, kes pordueluga harjunud on ja kellel, nii ütelda, sihiliserõuged küljes on.

Selle mõjul on nende majade sanitarlik seisuford ühtelugu paremaks muutunud. Parisis langes 1891.—1899. aastani sihilise-haigete arw 54 % pealt 19 % peale alla ja seda niisugusel korral, kus lõbumajade elanikkude arw 682 pealt kõigest 490 peale alanes. Uga see arw on sellegipärast juurem, kui üksiklaste pordunaisterahwaste juures, keda sihilise-haigeks tunnistati: 1886.—1900. a. andsid lõbumajade elanikud arwu 7,1 % jaja hinge peale, kuna üksiklaste juures see arw 5,7 % oli.

1901. aastal keelati alaealiste vastuvõtmine lõbumajades täieste ära. Selle keelu tagajärg oli, et sanitaarlif seisuford äkiste paranes.

1903. aastal tuli kõigest 8 kurjatõbesse haigeksjäämist ette, ehk küll nende 382 naisterahwa kohta aasta jooksul 24,629 külalist tuli.

Seda kurjatõbesse haigeksjäämise vähenemist võib ka selle peale põhjendada, et sanitaarlif järelewaatus lõdumemaks jäi; lõbumaisterahwaid, kes endid kodus on arstinud, ei panda enam Saint-Vazare haigemajasse, kus nüüd ühteainustki lõbutüdrukut ei ole. Riisuguse kannatlikkuse najal võivad mitmed järelewaatuse eest endid kõrwale hoida.

Doomuwastased kokkuelamised ei suuda ka tõbe edasiandmist täielikult takistada: on nähtud, et kuritõbi ka sel teel edasi läks, ja et tripperibatõbi kurgu ilanaha põletikku sünnitab, mis tõbe alaliseks külgehakkamisejuureks jaab. Suguhaigused jääwad ka selle tõttu harwemaks, et naisterahwad sunnitud on oma külalistele terwislikusest seisukorrast aru andma ja et kokkuelamistel, millede juures kunstlikka abinõusid tarwitatakse, karmad wäikesed freimustusi ei saa teha. Uusi abinõusid tarwitawad aga ainult üksikud pordunaisterahwad, nii ei wõi sihilis täieste ära kaduda, kuigi ta ehk wähemaks jääb.

Meie ütlesime juba, et pordumajad ära kaowad. Endised pordumajad pannakse finni ja nende asemele seatakse selle jaoks iseäranis määratud linnajagudes uued lõbumajad sisse ja aivatakse ka jala-kokkujaamiskohad nendes paikades, kus lõbumajad ära kaotati.

Need uued asutused etendawad aga punkti pealt jeda sama osa, mis nende eelkäijadki; jeda oleme ennemalgi ütelnud.

K a s t e i s t k ü m n e s p e a t ü k k .

Abolitšionistid. Nende tõenduste täiendus. Politseilise korralduse äramuutmise tagajärjed muudavad oma kaju maa olude järele.

Politseilise korralduse süsteem oli kaua aega üleüldises lugupidamises, kuni ta viimats vastuwoolu leidis. Wabameelsete aadete edenemisega wõeti pordunaisterahwastega walju ümberkäimise olud terawa armustuse alla. Esi-mejena tegi Inglismaa algust. Sellel maal oliwad eeskirjad pahatõbede kohta, kus pordunaisterahwaste järelewaatus sunduslikuks tehti, wäga waljud ja nimelt 14 mereäärjes linnas ja sijemaal, kus alaline sõjawägi seisis; järelewaatuselt kõrwalehoidmist nuheldi kolmekuulise wangistusjega ja sunduslikkude töõdtega.

Kõigeesmäält wõtsiwad Dr. Wars ja Charles Bel-Taylor 1869. aastal need määrused armustuse alla.

1873. a. asutas James Buttler, Liverpoli kollegiumi direktori abitaaja, „Briti ja maisemaa ühijuse politseilise korralduse äramuutmiseks.“ Warsti peale seda toetasiwad teda ligi 12,000 erasiikut ja „Lunastuse-sõjawägi.“

See ühijus jõudis nende määruste waljust pehmen-dada, aga peale seda, 1883. aastal, sunduslikku järelewaatus-tust muuta; lõpuks aga, 1886. a. need sunduslikud määrused täieste ära kaotada, mis ka 1888. a. Indias täide jaadeti.

Wiisuguse wõidu järele pidiwad abolitšionistid weel maisjemaal wõitlust edasi. Oma peapunktiks walisiwad nad Genfi linna. Iga päewaga saawad nad kõigis maades uusi poolehoidjaid juurde, isegi arstide seas.

Põhjendused, mida nad ette tõiwad, kandsiwad kõlb-
list laadi. Siifilis, rääkisiwad need puritanlased, on patuse inimese nuhtlus. Ärge saatke seda kõrwale, Sumal teab, mis ta teeb.

Ladina rahwad hoidsiwad wähe säherduste arutuste poole, mis, kui seda wagatsemisest wabastada, arstide keeles iärgmiselt käib: „Kui suguhaigused ära kaowad, siis ei oleks

liiderlikku elu jaoks päitseid; tähendab, need tõbed on kasu litud."

Kas peab siin meelde tuletama, et tõbefartus õige väikese hulga inimesi liiderlikust elust eemale hoiab ja et siiski haiguse ilmumise ajajärgul, XV aastajaja lõpul, kui see tõbi õige kardetaw ja hirmus oli, liiderlik elu juuremaks läks, aga mitte vähemaks.

Teiseks, kui see nuhtlus oleks, siis peaks see proportionalne ka täiealisi vordunaiserahwaid tabama; siiski on wäga sagedaste wähenjüüdlased ta küüsis: sagedaste on korralik ja wiisipäraline noor inimene see, kellele tema ainufene armufene tõbe andis. üksainumas ärituseminut, üksainus effitus häwitas tema terve elu ära.*)

Nuhtlus tabab mõnikord ka täieste süütaid: juguwõja wastutab oma esiisa pattude eest.

Maised saawad tõbe oma meestelt ja annawad seda oma lastele edasi.

Järgmine lugu on ülestunnistamine, mis arsti wastuwõtmisetoas igasuguses teisesisfordub. Keegi abielus ja wiisakate kombedega herra jõöb oma gümnaasiumi sõbradega lõunat ja lähleb „aina uudishimu“ pärast Pariisi pordumajasse, mis sel ajal oma isewärki erotiliste etendustega kuulus oli. Seal joob ta rohkeste schampanjat, jääb purju ja lasleb ennaist ära meelitada. Ta saab kurjatõbe külge ja annab seda lähemal ajal oma abikaasale edasi, see aga — oma nõrgale lapsale, keda alles rinnaga toidab. Weel pahem on lugu, kui õnnetumad inimesed **) tõbe

*) Mõned „elumehed“ on hoolimata ja tergemõttelisest sihilise wastu; nad on selles kindlad, et see tõbi neid ei taba. Nad arwawad, et tarwis ainult seda silmas pidada, kellega läbi käia.

Ei toredus, rikkus ega sotsialne seisukoht suuda inimest kurja tõbe eest hoida. Ta lähleb sandiwoodilt loõsidesse, häbimajadest riiklaste ja suurtsugu rahwa paleedesse. Professor Fournier räägib ühest oma abitarwitajast järgmist: Keegi herra, kes õige kõrgel feltõkonna eluasimel oli, sai selle tõbe ilusa näitlejanna käest; see sai omakorda ühelt noorelt juukseläherdajalt ja see juba kellegilt lõbutüdurult.

**) Järgmine lugu näitab, misjugal eelwõtmata teel kuritõbi ühe küljest teise külge haftab: Wäike laps mängib oma hoidjaga.

joogiklaasi küljest kujukil kohwimajas wõi restoranis jaawad, mõnikord ka habemeajaja juures. Mõnede elukutsete juures on külgehakkamise wõimalus wäga suur. Klaasivabrikutes antakse töö klaasipuhumise toru kaudu teistele, sest toru käib töö juures suust suhu; meremehed joowad alati ühest ja sellest samast weefraani otsast jne. Sõegi ämmaemandad ja arstid annawad mõnikord töö edasi, kui nad kätega emakast läbi katjuwad. Ka juutide ümberlõikamiskombe juures peaseb töbi teije külge.

Mustus ja hoolimatus, mis meie külades walitseb, jaab sihilisehaigusele tõsiseks söödamaaks. Sihilisehaige soldat tuleb kodumaale wõerusele, puutub naise ja tuttawatega kokku ning lihtsa käeandmise läbi peaseb töbi edasi ja laguneb hirmja fiirusega mööda koduküla laiale.

Shtumaades tuleb jarnast lugu harwa ette, selle eest tuleb aga ieda Galitsia, Dalmatsia, Bosnia, Serbia, Rumenia, Wenemaa ja teiste niisuguste maade tahajäänud talupoegade seas kaunis jagedaste ette. Bosnias ja Herzegowinas ei peeta sihilist häbistawaks haiguseks, ega püüta teda sellepärast siis warjata. Sifilis, mis ilma sugulise kokkuelamiseta on külge hakkanud, on Türgimaal iseäranis laiale lagunenud, sest et seal harimata ja elusaatuise sisse uskuja rahwas on.

Terwed külad on kurjastöbes ja töbi kannab alalise haiguse laadi. Rahwas ei wõta töö takistuseks mingisugusid abinõusid tarwitusele: kohwimajades käib kaljanipiipjuu suhu ning kohwimaja teenijad jüütawad naisterahwasist. paberossifid põlema.

R. Serbias oliwad walitjuse waljude abinõudemaksmapanemiseni lood niisamasugused. Talupojad sööwad ühest waagnast, juudlewad pühakujusid ja ka ükssteist pühade ajal

Zooksu peal kukub wäikene maha ja kriimustab oma põlwe ära. Keegi sealolew tundmata naisterahwas wõtab oma käelotist inglise-plaastri wälja, teeb suus märjaks ja paneb lapse põlwe peale. Paari päewa pärast sai haaw terweks, kuivas ära. Nelja nädala pärast lööb haaw uueste lahti ja muutub schankeriks, millele sihilise määrgid järgnesiwad.

juu peale ning kuhu juhtub. Ja kui rändaja väljamaalane tahab külarahwa pühakspeetud kombete täitmiseft kõrwale hoida, siis peetakse seda jämeduseks, wiisakusewastafuseks. Meie näeme, et siifilis ei ole kudagi nuhtlus tehtud üleastumiste eeft; ei, ta on sedajama feltfi külgehakkaw haigus, nagu furgutiiskus, rõuged ja mõni muu.

Politfeline korraldus on ülekohtune ja räägib meie õigusetundmisele wastu, tõendawad weel abolitfionistid. „Mistarmis naisterahwast finni panna, keda kurjatõbelaialelaotamise pärast süüdlaseks peetakse, kuna aga meeste rahwast, kes sugugi parem ei ole, täieste puutumata jäetakse: järjelikult, seadus tarwitab kahesugust mõedupuud.“

See argument näitfe enam põhjendatud olewat kui eelmine, aga tõepoolest on see ainult tundmuse poolt ette kirjutatud.

Kui natuke laiemalt selle üle järele mõtelda, siis peame tunnistama, et feltskond õiglusekuue nimega kõit need abinõud finni katab, mis ta kasudele waja on, selle peale waatamata, et need abinõud sagedaste nende õnnetumate kohta ülekohtused on, kellede wastu neid tarwitusele wõetakse. Nii pandi ennemalt pidalitõhiseid wangihoonetes; ja hiljuti alles wõeti ka neid inimesi, keda külgehakkawates haigustes kahtlustati, waljule wastutusele ja pandi abinõusid maksma, mis wabadusele otse wastu käiswad, nagu awalik teadaandmine, sunduslik asjade ja majaruumide puhastamine külgehakkawate haiguste idudeft — need on abinõud, mida tõbe ajal kõige waljusega maksma pandakse.

„Kui nüüd siifilis,“ räägib Dr. Martineau, „järsku niisuguseks haiguseks muutuks, mis selle asemel, et pitema aja jookfjul inimese jõu walja kurnab, teda mõne tunni jookfjul ära surmab, kui siifilise külgehakkamine surmaga ühenduses oleks, külap siis tundelised-majandusemehed oma siidametes wähem õrnust pordunaisterahwaste wastu hoiakfiwad ja nende wabadusenõudmine lõbutüdrukutele kaoks imelijel kombel.“

Paremaks tõenduseks selle kohta on wägiwald ja ametiwõimu kurjaste tarwitamine, mis wiimase kolera ajal maksma pandi. Siis ei protesteerinud keegi selle

wastu, kui warandus kohtu poolt pitseri alla pandi, kui tubasid puhastama sunniti, kui majadest sunduslikul wiisil wälja aeti; ühe sõnaga, ei awaldatud mingisugust protesti isikulise wabaduse kitsenduse wastu, mida terwisehoidlased tarwilikuks pidasiwad.

„Seltskond hoidis ennast üksiku isiku eest, wõttis enese kaitseks kõikisugused abinõud tarwitusele, ignoreeris seadust.“

Usjata mõistawad politseilise korralduse poolehoidjad oma tegewust sellega õigeks, et porduelu, mida ärina aetakse, terwise peale kahjulikult mõjub. „Wastkus igal näol on karistamise wäärt,“ räägivad nemad, „restoranid, wiina- ja würtkskaubapoed, apteegid ja kõik tarbeasjade kohad peawad kontrolli alla käima; järjekulult, ka porduelu politseiline korraldus ei tohi erandiks olla.“

Tõepoolest on see wähe olemas, et kõigis kahjulikus des tööstustes (ärides) politsei = abinõud äriajajat isikut ei puuduta, siin aga on, otse selle wastandiks, kauba- ja äriaineks — inimene.

Kui seltskond tema järele walwab ja teda eraldab (ijoleerib), siis motiveerib seltskond seda oma kasudega: nii on seltskond alati ja igalpool teinud.

Seltskond leiab tarwiliku olewat pordunaisterahwaid ära eraldada, sest et neil kokkusaamisi sagedamalt on kui meesterahwastel ja seega nemad seltskonnas tõbe kergemine laiale laotawad. Juba sellepärast, et nad iga meesterahwaga ühte annawad, wõiwad nad ka tõbe hõlbjamine edasi anda.

Kui seltskonnal tarwis oleks ja ka kasulikum, sihilisehaigeid meesterahwaid ülewaatuse alla heita ja eraldada, siis, selle peale wõite julged olla, oleks nendega nõndasamati ümber käidud. Järgnewast tükist näeme meie, et seltskond seda ka teeb.

Abolitsionistid tõendawad, et politseiline korraldus terwisehoidmist kaugele ei kinnita. Nad wõtsiwad statistikalised tõendused ja seletasiwad neid oma seisukohale kasulise põhjendamisega. Pordumajade naiisterahwad olla enam kui teised nende ametiõed kurjastõbes ja seega siis ka enam kardetawad.

Meie teame juba, mida niisugustest tõendustest arwata. Peaasjalikult on noored pordunaisterahwad kurjastõbes, selle peale waatamata, elagu nad lõbumajades wõi oma käre peal. Sifilisehaigete seas on need kõigefardetawamad, kes pahaste endid arstiwad, sest et tõbe ilmumised neil siis enam tugewamad ja kauemwältawad on.

Politseiline korraldus aga sunnib haigeid naisterahwaid endid arstima. Kui mitmele tuhandele liiderliku elu elajale ei hoita sel wiisil terwis alal ?

Seesuguseid statistikalisi uurimisi on õige raske forda jaata. Politseilised korraldajad arwawad, et nemad seda on forda jaatnud. 1859. aastast peale kuni 1889. aastani käiswad Pariisi ambulatorpunktis 31.228 sifilisehaiget pordunaisterahwast abi jaamas; igapäew nende seas pidi wähemalt 5 „kauba“ tarwitajat päewas olema; ja kui nad nüüd kõigest ühe kuu jooksul endid ei arstinud, siis oleks pidanud 4.680.000 meesterahwast nende käest haiguse jaama.

Tõepoolest on sifilise külgehakkamise hädaoht üleliia juurendatud. Paljud ei saa seda tõbe sellepärast külge, et nad tarwilikud kaitseabinõud tarwitusele wõtsiwad wõi neil ei olnud kokkusaamise puhul kriimustusi, ja haawakesi, kuhu sifilisekihwt oleks sisse peajunud. Paljud oliwad juba enne kurjastõbes, nii ei wõigi külgehakkamisest juttu olla. Lõpuks, nad arwawad efekombel isikute arwu kokkusaamiste kordade järele, kuna aga juuremalt jaolt ühed ja needsamad isikud pordunaisterahwastega ühte elawad.

Rüpssem mõte on juba professor Fournieri sõnades, kes ütleb: „Teie panete haigeid kinni ja sunnite neid arstima. Sellel arstimiseajal ei saa töbi nende küljest edasi laguneda. Rahtlemata läheb juurel osal pordunaisterahwastel forda selle abinõu eest kõrwale hoida; aga olgu see kinnipeetute arw küll tähtsuseta, kuid igatahes on tal oma hea külg. Ja kõigesagedamine mõjub politsei poolt wangiwõtmise selleks, et hirmsjate haawadega pordunaisterahwad „tarwitamisest“ ära korjatakse, misjugasest seisukorras nad mingisugust terwihoidlist abinõu ei tarwita.“

Rahtlemata, waidlewad abolitsionistid wastu, on see arwamine omast kohast õige, aga siia tuleb juurde lijata,

et igal seadusel oma keerulised järeldused on. Sagedaste pannakse seadus kui wiivitamata ja silmanähtaw tarwilisus maksma ja ei wõeta seal juures keerulise ühiselu wähemaid asju arwesse. On aga seadus kord maksma pandud, siis muudawad tuhanded põhjused, mis esialgul wähetähtsaks peeti, tema tegewust ja lõpuks on järeldused hoopis teised, kui esialgul arwati. Et need aga meie teoriasse ei puutu, siis jätame siin nimetamata.

Niisugusel korral lastakse järgmist filmast ära:

1. Naisterahwal, keda finni pannakse, oli souteneur, kes ka haige on. Sel läheb teist armukest tarwis. Ta ei saa teiste pordutüdrukute seast enesele teist, sest neil kõigil on juba. Ta awateleb selleks mõnda naistöölist; pahatõbe annab ta sellele külge, aga wiimane annab jälle oma klientidele edasi. Ta kui souteneuril korda ei lähe armukest leida, siis hakkab ta warastama ja tapma.

Sellest wõime kergemalt üle saada, räägiwad seadusemehed, tarwis kõik souteneurid finni wõtta ja neid ilma armuheitmata kõigekaugematesse asumaadesse jaata, sunduslikku arstimist ei tohi aga mitte häwitada.

2. Kui küll ülewaatuselused naisterahwad vähemraseletes tõbeawaldustes on, selle eest on nende klientide enam rohkearwulijemad ja nad wõtawad vähem ette waatusel-abinõusid tarwitusele: nad mõtlewad, et riik nende hädaohuta oleku eest wastutab. Politseiline korraldus lähendab registreeritud pordunaisterahwastele noori, arglikka meesterahwaid, kes ilma kartuseta ühendusesse astuwad.

Meie teame juba, et niipea kui tõbe välispidised awaldused ära kaowad, pordunaisterahwas haigemajast wälja lastakse; need awaldused wõiwad iga filmapilt warem wõi hiljem nähtawale tulla ja seega paljudele tõbe edasi anda, enne kui arst teda järel waatab.

Politseilise korralduse poolehoidjad wastawad: klientide usaldus ei ole kaugeltki mitte absolutline ja on iseäranis wiimaste aastate jooksul vähemaks jäänud; teisest

küljest öeldud, walmusealused pordunaisterahwad kannawad puhtuse eest paremine hoolt, mis juba määratu paremus on.

3. Politseiline korraldus jagab pordunaisterahwaid ennaft arstida; walmusealused üfsiklased, kui nad endid tunnawad haiged olewat, hoiawad järelnaatusse eest kõrwale ja kaswatawad seega jalalõbutüdrukute hulka.

Politsei waljus ei takista aga üfsiklaste arstimist jugugi rohkem kui jalajastel, sest et praegusel ajal haigemajades abiotõijatele nõuandmine kindlaste jaladuses hoiatakse. Mina nägin ise Pariisis ametis olles walmusealuseid pordunaisterahwaid, kes tõsist warjupaika haigemajades leidsiwad, kus neid pahahaigusteist arstiti.

Kõigetähtsam küsimus terwes waieluses on see: Kui politseiline korraldus ära kaotataks, kas jaadakse asjaga nõnda kaugele, et pordunaisterahwad iseseiswalt kodus endid arstiwad ja seega klientid tõbe külgehakkamise eest kaitsetud oleksiwad?

Peab tunnistama, et tõeste neid pordunaisterahwaid wähe leidub, kes wabatahtlijelt endid arstiwad.

Selles tübis on Le-Pileuri arwustif wäga õpetlik: 829 sifilisihaigest pordunaisterahwast, kes tema hoole all Saint-Lazares arstida olitwad, ei ole 620 endid waremalt mitte jugugi arstinud ja nende hulgas oli ainult 280-l kõwajehanker, teistel aga teisefordjed tõbeawaldused; 209 naissterhwest ei olnud linna haigemajades terwet arstimise-aega, nende spetsialarstimine wältas 2—3 nädalat.

Miisuguse hooletuse põhjusid on palju. Taolt tuleb see wiletsast arstiabiandmisest, mida aga ära kaotada wõib. Sagedaste ei wõeta aga pahahaigustega lõbutüdrukuid neis haigemajades wastu, kuhu nad ilmuwad.

Peale selle ei tunne juur hulk haigeid sifilise tõsist kardetawust, sest et kõwajehanker ja ila-haawad waluta on. Kui neile piirifid panna, siis paranewad nad jõudjaste.

Loursines pani Dr. Martineau seda alati tähele, et tema juures arstimisel olnud sifilisehaiged mitu korda aastas tema käest käisiwad nõu küsimas. Kui pahatõbega naisterah-

wale kõif haiguste wead ja awaldused hästi ära on seletatud, siis tunneb ta ka ise haiguse suurust, tunneb jälkust selle wastu, awaldab seda ka teistele ning püüab iga hinna eest terweks saada: ta küsib arstidelt nõu ja teeb kõif, mis ette kirjutatakse.

Dr. Vercher pani sedasama ka Saint-Lazares lähel: need naisterahwad, kes ennemalt erawiisil tema juures arstitiivad tuliwad ambulator-punkti awamise järele suurel hulgal tema juurde arstimisele.

Sellepärast on tingimata tarwis kõigepealt haigetele abiandmist edendada ja täiendada.

Peale selle tuleb pordunaisterahwastele terwisehoidmise õpetust anda wõi, mis weel kasulikum, nende rahwasõhtidele, kust pordunaisterahwad tõusewad. Meie arwates on wiimane abinõu palju tähtsam, kui politseimääruste äramuutmine.

Kui politseilise korralduse äraaotamisega terwiseõpetuse laialelaotamine käikäes käiks, siis jõutaks sellega küll kaugemale, kui sundusliku arstimisega.

Aga meil ei ole mingisugust põhjust arwamiseks, et sunduslikkude määruste äralõpetamise järele suurem osa naisterahwaid wabatahtlikult endid arstima hakkawad.

Peale seda peame weel meeles pidama, et seatagu pahatõbe-haigetele arstiabiandmine nii täielikult kui tahes jisse, kuid selle peale waatamata leidub kaunis suur hulk hoolimata ja mureta naisterahwaid, kes ettewaatuse = abinõudest wähe hooliwad, need arstiwad endid niikaua kuni nad sunnitud on haigemajas wiibima, aga kui nad sealt wälja lastakse, siis ei näita enam nägugi. Seda enam: mitte ükski nendest ei pörka haiguse edasiandmisest oma klientile tagasi, kui aga tal, pordunaisterahwal, hea rahateenimise = juhtumine käepärast on.

Muu seas on huwitaw Dr. Martineau tähelepanek; see on tüüpiliseks näituseks sellest, kudas Pariisi pordunaisterahwas ennaft jagedaste arstib :

„Asi puutub ühesse 28-aastasesse naisterahwasse, kes 28. mail 1883. aastal minu juurde arstimisele tuli. Sellel

haigel olivad rohked sifiliseawaldused, ta oli ka tripperisse haigeks jäänud, mille algust 1876. aasta peale arvata tuleb; teda arstiti sellest tõbest Louršine haigemajas.

Ta tunnistas üles, et enne terweksaamist enese oli haigemajast välja kirjutanud, et mitte kauaks sinna jääda. Pärast wõeti ta uulitsa pealt finni ja wiidi Saint-Lazaresse, kus jällegi tripperit arstiti. Peale S.-Lazarest välja tulemist hakkas ta jällegi porduelu elama ja igaihe järele õnge heitma, sest et tal ulualune puudus. Kui tal wõimalik ei olnud „öö peale“ jääda, nagu ta ise ütles, siis läks ta kaubahoowi (les Halles) weinikauplejate juurde, kus siis loomuwastafid jugutegewusi siffismust ja Soodomapattu toimetati; päewadel hulkus ta mööda Pariši uulitsaid ja wiis nõusjelööjad meesterahwad kokkusaamiseks majadesse, mis jalapordunaisterahwastel teatud on. Kui töbi õige raskeste ennašt tunda andis, siis läks ta mõnesse haigemajasse, nädalaks ja paariks; Seltsamal moel tuli ta wiimajel korral ka Louršine haigemajasse, kus oma teatud nädala eht faks mööda saotis. Kui ta sealt lahkus, olivad sifilise nähtawaletulekud küll wähemaks jäänud, igatahes aga weel suurel mōedul külgehakkawad; mis tripperisse puutub, siis oli see endist wiisi külgehakkaw.“

Peab tunnistama, et see ainukene pordunaisterahwas ei olnud, kas nõndamoodi toimetas. Paljud haiged põlgawad arstimist; jeda enam, kui neil peale pahahaiguste weel sarlak, rõuged, tiiskus wõi pidalitöbi külges on, ei hooli nad juiski oma ümberfondsete terwijest ja laotawad haiguseidusid ükskõik kudas laiale. Selleks peab õige edenendud filmaringiga isit olema, kes seal enesele raskusid sünnitab, kust isikulise kasusaamise lootust ei ole.

Sellest siis näeme ka, et abolitšionistid peale politseilise korralduse ärafaotamist tungiwalt seltskonna terwise faitseabinõude parandamist nõuawad. Mitmed finnitawad koguni, et järif pööre, mis korralduse eemaletõrjumisele järgneb, seltskonna terwise peale mitmel järgnewal aastal kahjulikult mõjub.

Asjaolud, mis mitmes riigis politseilise korralduse ärafaotamisele järgnesiwad, finnitawad eelmisi arwamisi.

Kurwad tagajärjed oliwad seal, kus politseilise korralduse asemele nuhtlused sisse seati. Baieri parlamendis wõeti 1861. aastal seadus vastu, mille järele igat naisterahwast, kes pordueluga äri tegi, kahetuulise wangistusega trahwiti; järelwaatus ja korraldus kaotati ära. Pahatõbi kaswas kahetordseks ja seadus muudeti peagi ära.

Seadusid muutes peawad riigid ettemaatlikult asja ajama. Itaalias kaotas minister Crispi 1888. a. politseile korralduse täieste ära. Selle uuenduse järele oleks pidanud haigete arstimine hästi ära korraldatama, nagu: hinnata ambulator-punktiid awatama, hinnata arstimist sisse seadima, uulitsal külgelöömist karistatama jne.; need projektid jäiwad lihtsalt jurnud kirjatahtedeks, aga pahatõbiste arv kaswas Italias kahewõrra; sõjawäe hulgas tõusis ta weel rohkem. Teisest küljest, et pahatõbelistel sundusliffu arstimist ei olnud, kahanes nende arv haigemajades poole peale. 1891. aastal ei aidanud muu abinõu, kui wõeti politseiline korraldus uueste tarwitusele.

Inglismaal selle vastu oliwad politseilise korralduse äramuutmisel teistjuguused tagajärjed, mida ka mõeduandwateks tuli pidada. Tõepoolest ei wõi meie nendest arwudest midagi ümberlükkamatat järeldada, sellepärast et need arwud ainult sõdatite kohta käiwad, liiategi, et need õieti pole kokku seatud, sest et jagedaste pehmeschanter kõwaga on ära wahetatud.

Rohkearwulised ja tähtsad kõikumised, mis neis arwustiku-tabelites ette tulewad, sünniwad muu seas ka spetsiaalpõhjustest, nagu, näituseks, Egiptuse sõjakäik ja muud.

Mõne aasta pärast peale korralduse äramuutmist hakkab pahatõbeliste arv jõudjaste wähenema: 1886. a. oli 267; 1896. a. —158 ja 1900 kõigest 93,2.

Põhjus sejab ka selles, et siin arwud rahwast on wõetud, kes iseäranis suure hoolega oma terwise ja puhtuse eest hoolt kannab ja sealjuures ka hästi haritud on. Nii hoolitseb seal ka naisterahwas oma terwise eest palju rohkem, kui niiugustes maades nagu Italia, Hispania ja Wenemaa on. Peale selle on seal ka arstiabiandmine hästi korraldatud.

Mõnedes ajumaades oli politseilise korralduse äärmuimisel üsna pahad tagajärjed.

H o n g - R o n g i s, kus sihilisehaigete soldatite arv 1000 kohta 1,9 oli, tõusis see arv 8,06 peale.

I n d o s t a n i s, kus waljult politseilise korralduse täitmise järele walwati, tuli 1878. kuni 1884. aastani Inglise sõjawäes 1000 soldati kohta 249 kuni 293 paha-tõbedesse haigeksjäämist ette. 1888. aastal muudeti see korraldus ümber ja selle tagajärg oli, et 1884—1896. a. haiguste arv 293 pealt 497 peale tõusis.

Sellepärast hakkas sõjawäe administratsioon politseilise korralduse poole hoidma ja mõttis selle tagasitoomiseks kaudsed abinõud tarwitusele. 1872. aastal andis India walitsus „contonment act'i“ wälja, mille järele maakonna walitsustele wõim kätte anti selleks sammusid astuda, et kõik juguhaiged haigemajadesse asendataks ja kes sellega nõus ei olnud, see saadeti maakonnast wälja. 1893. a. eraldati ajalehtede pealekäämimisel „contonment act'ist“ seadlused wälja, mis paha-tõbeliste kohta käiswad. sest et sõjawäeliste hulgas haigete arv 410 pealt 522 peale 1000 kohta tõusis, ja 1897. aastal seati endine politseiline korraldus uueste sisse.

Sõjawäe arstiteaduse walitsuskonnal oli oma arwamine selle küsimuse kohta ja tal läks Egiptuses korda politseilist korraldust ja pordumajasid ühtesoodu alal hoida.

Nii lahkuminewad faktid käiwad ju üksteisele otse wastu. Kudas seda seletada?

Need seadused on mitmesuguste põhjuste tagajärjel tekkinud ja politseiline korraldus müüdawa armastuse kohta annab mitmesugused tagajärgeid maajao ja rahwa olude järele.

Oma tõsiit mõju awaldas politseiline korraldus niisugustes maades, nagu Italia, Hispania, Wenemaa, Rumenia, Algir, ja muud. Ilma kahtlemata on need — haritudriigid, aga kui terasemalt asja peale waadata, siis peame tunnistama, et kui küll walitsewad rahwaklassid seal enamwähem Dhtu Europa riikidel lähemal seisawad,

läheb selle eest lihtrahvas oma mustuse ja harimatusega Anglo-Saksi rahwaste tõust kaugele lahtu.

Wähemharitud maades heidab naisterahwas wabahtlielt junduslikkude määruste alla. Ta ei hoolitse seal mitte omaalgatuse järele enese eest ja ta ei awalda ise mingisugust tegewust, kui selleks ülemalt poolt peale ei käida.

Tema waimline näolaad awaldab eneses rahwa waimu-pegelt, mille hulgast ta wõrjunud on. Ta on niisama nagu rahwas must, harimata, hoolimata ja tal ei ole kõigist, ühtlasi ka terwisehoidmisest, aimugi. Sifilis, kui teda ei arstita, ilmub ta küljes suurte haawadena, mis väga külgehakkawad on. Järjelikult, junduslik arstimine on väga kajulik.

Meis riikides, kus rahwas wähe haritud, on ülemuse tugew tsentraliseerimine olemas; igas asjas pannakse lootus walitjuse tegewuse peale ja ühes sellega ujaldatakse ka pordunaiasterahwaste arstlik ülewawus ülemuse kätte.

Selle wastu on eraalgatus minimumi peale alla jurutud ja iga uuendus, mis erainimeste poolt wälja tuleb, on wõimata.

Erainimesed ei ajuta seal heategewaid haigemajasid, ei wõitle ebaarstide wastu, ega kutsu ka terwisehoidlisi kongressisid elule jne.

Kui tarwidus niisuguste uuenduste järele väga tungiwaks saab, siis pööravad sellest teadjad isikud kroonu poole. Aga bürokratlif asjaajamine laheb uuenduste järele kaua oodata.

Meil, Prantsusmaal, oli niisugune tüüpikalif juhtumine: 1888. a. tõusis arstiteaduse akademia meie politseilise korralduse wastu üles: ühel healel anti seal määrused wälja, mis flapperjahtide lõpetamist, maksuta ambulatorpunktide asutamist, pahahaiguste õpetuste täiendamist ja muud nõudsiwad. Ja weel täna päewani ootame meie oma walitjuse käest neid uuendusi.

Aga niisugused riigid, nagu Inglismaa, Amerika Ühendatud riigid, mõned Schweitsi kantonid, Hollandi linnad ja m. ei kannata nähtawaste selle läbi, et seal politseiline korraldus puudub. Seal on rahwas enam haritud,

tal on rohkem algatusewõimu, ta tunneb terwisehoidmise põhjusmõtteid enam ja on enam puhtusearmastaja.

Sealjel pordunaisterahwal on needjamad omadused, mis terwel rahwalgi. Waewaga sunnib ta ennast eraforraliste abinõude alla, millede täitmine palju soowida jätab.

Teisest küljest on ta enam puhtusearmastaja ja seega hoolitseb oma terwise eest rohkem, arstib ennast hooljamine ja ei hakata pahatõbesid oma klientide külge. Sellepärast ei ole politseiline korraldus siin nii wäga tarwilik.

Lõpuks on siin eraalgatuse mõjul haige eest parem hoolekandmine, terwisehoiu kongressid on sagedamad ja rahwalik teaduslikumad kui mujal.

Sellest järeldame, et Anglo-Saksi rahwused ilma politseilise korralduseta hõlpsamine läbi saawad kui Ladina rahwad. Aga see ei tähenda weel seda, et iga ettewaatuseabinõu üleliigne oleks.

Ja mispärast siis pahatõbed nendesamade waljude arstlikkude eeskirjade alla ei peaks käima, millede alla sarlak, rõuged, leetrid ja muud käiwad. Ja ilma salgamata toowad need eeskirjad palju kasu.

Teoria waatepunktilt otjustades on üleüldse kõikide allarõhivate seadluste ärarahwitamine jeltskonna kõrgema edenemise kohane. Ta peab kõiki kodanikka täiussele jõudnuteks, kes kõigest sellest tagasi hoiawad, mis ligimisele kahju wõib saata.

See on anarhistide ideal, mis möödapeajematalt politsei, kohtute, sõjawäe ja muude sellesarnaste asutuste ärarahwitamisele wiib ja meie täiussele jõudnud jeltskonda kujutab, niipalju paremat, et meie seda waewaga jõuame ette kujutada. See jeltskond on peale selle weel nii unistuseline, jampsiline, et praeguse aja inimese instiktide puhul täieste wõimata on niikaugale jõuda.

Asja siju ei seja mitte politseilise korralduse ärakaotamises, waid tema põhjalikus ümbermuutmises ja maksimatele elukombetele kohases tegemises.

Seda on ka sanitarlik korraldus täide saatnud.

Kolmasteistkümmes peatükk.

Prostitutsiooni sanitarlik korraldamine. — Selle abinõu täieline tarvitamine Norramaal, Daanimaal ja osalt Serbias. — Üleminekuaeg.

Prostitutsiooni poliitilise korraldamise ja täielise wabaduseandmise wahel on wahepealne järk — sanitarlik korraldamine. See on otsekohene tagajärg külgehakkawate haiguste kohta antud sanitariseadustest.

Mõnedes Europa riikides on juba ammugi waljud sanitariseadused maksma pandud. *)

Inimesed, kes külgehakkawates tõbedes haiged on, pannakse sunniviisi! hospitalisise, kui neid seal ruumides, kus nad haiged on, teistest ei saa ära eraldada. Mõnda wiisi võib wäljamaalast, kui ta näituseks wõerastemajas sarlakisise haigeks jääb, üsna wabalt tema tahtmise wastu haigemajasse wiia, kuhu ta senikauaks jääb, kuni arst ta täieste terweks tunnistab.

See on täieste loomulik, et mõte tekkis suguhaigete kohta neidjamu abinõusid tarvitada, mis teiste külgehakkawate haiguste kohtagi. See korraldus pandi juba hulga aastate eest Europa sõjawägedes maksma: soldat waadatakse järele ja kui ta haigeks tunnistatakse, siis pannakse ta haigemajasse, kust ta ainult arsti lubaga võib lahkuda.

Raske oli ainult erainimesi nende määruste täitmisele sundida, sest et nende juures waturääkimatat ülemate allahetmiste leida pole.

Daanimaal läks korda jeda 1874. a. 1. aprilli seadusega kätte saada, mida weel 1. märtsil 1895. a. muudeti ja täiendati.

Norramaal tarwitati 1860. a. seadust suguhaiguste kohta. Mõned linnad, jelles arwus ka Kristiania,

*) Kristianias on juba 1875. a. saadik sarlali, leetrite ja teiste külgehakkawate haiguste ülesandmine sunduslik. 1860. aasta 16. mai seaduse järele on kõikides Norramaa kogukondades terwisehoidmise komisjonid asutatud.

kaotasiwad 1889. a politseilise reglamentatsioni (korraldamije) ära, Minult Trondheimi ja Bergeni linnad oliwad selle poolt, et wiimati nimetatud korraldus alale jääts.

Mõned Schweitsimaa kogukonnad on sanitarliku korraldamije wastu wõinud.

Serbia tarwitab teda, nagu edasipoolle näeme, hoopis isewiisil.

Ka Rumenias on see juhtnõõriks wõetud.

Seda nõuawad ka kõigetähtsamad Sakssamaa arstid. Neuffer, Breslaujt, tegi Brüsseli kongressil 1899. a. ettepaneku: „Reglamentatsioon sel kujul, nagu ta praegu on, on oma mõjuwusetust awaldanud ning ta tuleb maha jätta. Suguhaiguste eest hoidmiseks tuleb arstimisel selle waatepunkti juurde jääda, et seaduse ees meeste-rahwas ja naisterahwas ühejuqujed on.“

Igalpool edenewad püüded, kuigi pikkamööda, selle poole, et sanitarlikku reglamentatsiooni sisse seadida.

Sagedaste ei juudeta seda aimet küllalt-jelgeste wälja ütelda, kuid igalpool peetakse seda filmas, et arsti wolutusi laiendada ja politsei wõimupiirised kitsendada tuleb, kuna wiimane lihtsalt ainult nende otjuste täitjaks jääts, mis arstid ja kohtunikud on teinud.

Kõigelaialisemat tarwitamist on sanitarlik reglamentatsioon Daanimaal ning Norramaal Kristianias jaanud. Seal walwab arst määruste täitmise järele ja politsei on tema käskude täitmiseks walmis.

Iga suguhaige, kes arsti poole pöörab, ei wõi enam oma tahtmise järele toimetada ja temal oleks ka raske mujalt abi saada, sest et jalajane arstimine ja nurgatohtrid seaduse poolt keelatud on ja walju trahwi alla käiwad. Arst peab ametiwõimudele suguhaige üle teadust andma, arsti juures käimised muutuwad sunduslikkudeks ja kui arst tarwiliseks arwab, pannakse haige haigemajasse.

Täielisel sanitarlikul reglamentatsioonil on politseilise reglamentatsiooni kõrwal palju paremusi. Tema (sanitarlik reglamentatsioon) peab kõiki kodanikka, nende seltskondliku seisukoha ja elukutse peale waatamata, ühtewiisi filmas,

nõndawiisi ei wõi tema kohta mitte õiglusetuse pärast etteheiteid teha.

Et sanitarlikku reglamentatsiooni kõikide suguhaigete kohta tarwitataks, siis on ta hoopis mõjuvam kui poliitsei-lik reglamentatsioon. Ta ei pea mitte ainult suguhaigusid silmas, waid üleüldse kõiki külgehaakawaid haigusid. Mitte ainult pordunaisterahwad, waid kõik suguhaiged käiwad üleüldise õiguse mõju alla.

Poliitseile jääb kõrwaline osa täita ; pole enam tarwis tema wahelsegamise pärast kurta, sest et ta ainult käsutäitjaks jääb, see on : ta otsib ülesantud inimesed, kellel suguhaigus küljes on, üles ja saadab nad arsti poolt määratud päewal kliinikusse, kui haiged ise wriitahtlikult sinna ei lähe ; peale selle peab poliitsei uulitsatel korda ja ei luba wiisakuseta „külgelöömise“.

Teiselt poolt wõib aga ka sanitarliku reglamentatsiooni kohta etteheiteid teha ; see sisseseade on nende isikute kohta mõjuw, kes arsti juurde arstimisele ilmuvad, koguni wahel mõjuw aga pordunaisterahwaste kohta, kes suuremalt jaolt endid sugugi ei arsti.

Aristianias peetakse nõnda waljult seadusetähest kinni, et ka neid pordunaisterahwaid, kes uulitsal „külgelöömise“ eest on kinni wõetud, sanitarliku järelewaatuse alla ei wõeta. Ainult need pordunaisterahwad waadatakse arstlikult järele, keda nende haigeksjäänud külalised üles annawad. Suuremalt osalt ei tea aga meesterahwad sugugi nende naisterahwaste nimesid ja adressisid, kelle käest nad haiguse on saanud.

D a a n i m a a l on see halbtus kõrwale jaadetud : 1874. a. wäljaantud sanitariseadus ei kaotanud poliitsei-lik reglamentatsiooni mitte ära. Tähendatud seadusega peeti ka neid pordunaisterahwaid silmas, kes mitte pole registreeritud. Selle seaduse kolmas paragrahw ütleb :

„Igaüks naisterahwas, kes küll mitte pordunaisterahwaste liiki ei käi, (kes iseäraliste reeglite ja määruste järele poliitsei ülewalmuse alla käiwad), kes aga siiski põhjust annab arwata, et porduelu temale teenistusehallikats

on, saab hoiatuse, mis politsei protokollis üles võetakse ja milles temale need tagajärjed ära seletatakse, millede alla ta langeb, kui ta seda hoiatust tähele ei pane. Ta vaudatakse arsti poolt üle, kui ta selle kohta oma nõusolemist avaldab või kui tunnistatakse, et ta forratut elu elab. Kui järelvaatusel tema juures jughaiigus leitakse, siis arstitakse teda seaduse poolt määratud eeskirjade järele (ilmamafjuta arstiabi ja, kui tarwis, haigemajasse mahutamine).“

Norramaal wähenesiwad janitarseaduse tagajärjel kõigepealt pehmejhanferi ja tripperi haigused. Mis aga sifilisesse puutub, siis läkfiwad siin esialgu arwamised lahku.

Ühed, A. Host'iga eesotjas, tõendasiwad 1899. a., et haigeksjäämist arw juurenenu on, kuna teised seda maha jalgasiwad. 1899. a. kuni 1902. a. aga wähenes sifilisehaigete arw 4% pealt 3% peale.

Daanimaal nendes linnades, kus politseiline reglamentatsioon ära kaotati ja kus, järjekult, ainult janitarseadus maksuw oli, tehti kindlaks, et haigeksjäämist arw tähtsalt oli wähenenu.

Sanitorliku reglamentatsiooni täieline tarwitamine sünnib ainult wähehes haritudriikides, tema osaline tarwitamine on aga ka wäheharitud riikides wõimalik. Nõnda tarwitatakse Serbias janitarseadust sifilise wastu wõitlemisel kõitide elanikkude kohta õige waljult, millejuures aga ka porduelu politseiline reglamentatsioon on alles jäetud. Tarwis on juurde lihad, et see riik erakorralistes oludes wiibib. Suuremalt osalt ei laota seal sifilist mitte pordunaiSTERahwad laiali, waid seda haigust antakse talupoegade rumaluse ja mustuse tõttu muul wiisil edasi, millejuures tema all terwed külad kannatawad. Sellepärast anti ka 1897. aastal sifilise wastu wõitlemiseks iseäranis karmid seadused wälja, mida külaelanikkude ja töörahma kohta waljult tarwitatakse.

Õstotia ei läinud talupojad jughugi heameelega haigemajasse; iseäranis hoidsiwad naiSTERahwad endid arstimise eest kõrwale. Sellepärast pidi politsei junniahinõusid

tarvitama. Minult sel teel juudeti pimeä ja tagasihoidliku rahwa peale mõjuda.

Wähehaawal hakkawad haiged ometi arstimise headest tagajärgedest aru saama; ikka suuremal ja suuremal arwul woolawad nad haigemajadesse kokku ja hakkawad ise arstiabi otsima. Ülemalpool kirjeldatud abinõude mõjul on juba sihilise wähenemist märgata.

Norramaal maksawad jarnased määrused, millede järele iga inimene, ükspuhas kumbast soost, kes joomise ja uulitjaskandalide pärast on finni wõetud, arstlikult järele waadatakse. Selle seaduse mõtte järele tuleb nimelt neid inimesi järele waadata, „kes niijugustes tingimistes elawad, et kergeste wõiwad haigeks jääda ja juguhaigusid laiali laotada.“

Saksjamaal tarwitawad kohalised wõimud wahest umbes niijamasugusid abinõusid.

Anhaltis waadatakse iga naisterahwas arstlikult järele, kes mitme meesterahwaga suguliselt läbi käib, kuigi ta seda wäheha omaasupüüdetä teeb.

Niisamasuguse järelewaatuse alla käiwad Posenis kõik kohwimajade teenijad-tüdrukud, kui nad teenistusesse astuwad.

Rord waadati Frankfurdis sihilise wastu wõitlemise otstarbel kõik mees- ja naisteeniad arstlikult järele.

Prantsusmaal lasewad nõndasamuti mõnede wäikeste linnade munitsipaliteetid (omawalitjused) rändawad näitlejate seltskonnad ja café — chantant'i lauljannad järele waadata,

Dr. Martiniot nõudis, et kõik tüdrukud, kes õllepooldides ja trahtrites teeniwad, sanitarlikult järele waadataks. nõndasamuti ka need isikud, kes awaliku rahu rikkumise pärast on finni wõetud, ja et juguhaigetele sellejuures arstimine sunduslikuks tehtaks.

Sellest põhjusemõttest wälja minnes tunnistas ka arstide kongress Moskwas 1896. a. tarwilikuks, et kõik teenijad, kes awalikkudes kohtades kui ka erainimeste juures tegewuses on, ja ka wabrikutöölised, kui nad peale puhke-

aja töösse tagasi tulewad, sanitarliku järelewaatuse alla käikswad.

Muidugi on niisugused abinõud ülekohtused, sest et nad ainult ühtesid elukutseid puudutawad, teised aga hoopis kõrwale jätawad.

Dr. Neuffer soovitab mõistlikumat abinõu selleks, et üleüldist sanitarlikku järelewaatust läbi wiia, nimelt: ametiühijused ja abikasjad peakswad kõik oma liikmed esialgelt lastma läbi waadata. Siis võiks kergeste haigust teada saada ja teda ära arstida. Tõelised heidakswad sarnastel tingimistel niisuguse võimu alla, mida nad ise on loonud.

Weel on soovitatud, et hoiuabinõuna suguhaiged nõndakaua haigemajades finni peetaks, kuni nad täieste on terweks saanud.

Breslaus annab Dr. Hartwig kõikideist suguhaigetest, kes tema käest haigemajasse tulewad abi otsima, nõndajama ka nendest isikuteist, kes haigemajast enne ära lähewad, kui nende suguhaigused täieste on ära arstitud, politseile teada. Seda oma teguviisi põhjendab ta wana Preisi seaduse peale 1835. aastast, mis aga enam tarwitusel ei ole, ja mille järele politseis kõik suguhaiged üles märgiti.

Selle wastu nõuab Dr. Jsaak hoopis uut seadust; 1835. a. seadus on temale liig wana ja pole sugugi asjakohane. Tema katsub suguhaiguste laialilagunemisele kohalise agara arstimisega, nagu näit. munade väljakaapimisega, ärakohitsemisega jne. piirised panna.

Niisugune teguviis näitab ainult nendele seaduslik olewat, kes sugugi deontologiat (teadust arsti kohuste üle) ei tunne, see on koguni julge uuendus; jeniajani seiswad arsti kohused ainult selles, et arstimise eest hoolitseda ja selle inimese kasusid kaitseda, kes ennast tema kätte on usaldanud.

Mõned arstid pahandawad selle üle, et palju suguhaigeid enne haigemajast välja lähed, kuni nad täitsa terweks on saanud, ja sellepärast tõbeidud enestega kaasa wõtawad.

Dr. Martiniori sõnade järele on neljas jagu nendest haigetest endid sellepärast haigemajast välja kirjutanud, et nad endid haigemaja korralduste alla ei tahtnud heita, sõna kuulma ei olnud õppinud wõi et nad oma armufeseit fartšiwad ilma jääda. Mõned läksiwad laupäewa õhtul ära ja tuliwad alles esmaspäewa hommikul tagasi; ei olnud parata, nad wõeti jälle uueste haigemajasse wastu, sest wastajel korral oleksiwad nad weel suuremal mōedul haigust laiali laotanud.

Selle halbtuse kõrwalesaatmijeks wõeti mitmesugusid abinõusid tarwitusele, kuid ükski nendest ei andnud soowitawaid tagajärge, nõnda et nad lõpuks jälle maha jäeti.

Glasgowis hakkas üks erahaigemaja naisterahwaste kääst nende haigemajasse tulekul töötust nõudma, et nad ilma arsti lubata haigemajast ei lahtu. Tagajärg oli see, et haigemaja tühjaks jäi ja nõndakaua tühi seisis, kuni ülemaltähendatud nõudmine kõrwale heideti.

Kui Italia walitus mõne aasta eest niisamasuguse abinõu tarwitusele wõttis, oli ta lõpuks sunnitud kolmkümmend neli kõigejuuremat haigemaja finni panema, sest et neid enam keegi ei tahtnud torwitada.

Wäga raske on arstliku järelewaatuse alla ainult mõne elukutse osalisi heita, kuna teised sellest kõrwale jääwad, nõndajama raske on ka juguhaigeid, kes priitahtlikult on haigemajadesse ilmunud, jeal finni pidada.

Raske on ka praegusel ajal sanitarlikku reglamentatsiooni kõikide elanikkude kohta maksma panna. Bordunaisterahwaste juures ei sünnita aga see suuri raskeid. Memad lepiwad sellega palju parema meelega, kui nad politseiliku ülewaltwuse alt täieste ainult arstliku ülewaltwuse alla antakse.

Mendel pole siis enam politseiga tegemist, waid ainult arstidega ja sanitar-komisjoniga, kes tema üle siis ainsateks kohtunikudeks jääwad. Bordunaisterahwad saawad siis rohkem wabadust, nad elawad kus ise tahawad, nendele antakse luba mõnedes kohwimajades ja pallide peal käia. Ainult skandaliliste eluwiišide eest trahwitakse neid.

Politseivileti ajemele antakse naisterahwale sanitar-pilet. Kui haige terweks saab, annab ta selle pileti tagasi. Häbistawat registreerimist, mis wõimataks teeb mõnda muud elukutset walida, enam ei ole.

Et naisterahwal otsekohe arstiga tegemist on, siis pole arstilik järelewaatus temale ka mitte häbistaw. Arst arstib teda kui oma haiget ja arstitaw ei käi enam ühegi muu kontrolli alla.

Politsei täidab ainult arsti ettekirjutusi, ta otsib naisterahwaid taga, kes endid järelewaatusest kõrwale hoiawad wõi kes ise ei taha haigemajasse minna.

Sanitarisistem, mis Lausannes pordunaisterahwaste kohta tarwitusele wõeti, näitab täieste kohane olevat. Selles wäikeses Schweitsi linnakeses tuntakse naisterahwaid, kes pordueluga äri ajawad, kergeste ära. Naisterahwas kutsutakse siis seatud päewal ja tunnil järelewaatusele. Teda ei sunnita selleks, kui ta aga mitte ei ilmu, siis hakatakse ta järele walwama ja politseimääruste wäheha rikkumise korral saadetakse ta hospitalisse. Kui ta terwe on, siis lastakse ta jälle wabaks, kui ta aga leitakse haige olevat, siis antakse temale walida, kas haigemajasse minna wõi ennast kodus arstida. Wiimasel juhtumisel walwatakse jällegi tema järele ja kui ta enne mõtleb oma äri ajama hakata, kuni ta täieste on terweks saanud, siis wõetakse ta finni ja saadetakse haigemajasse.

Mönikord on raske politseilise reglamentatsiooni pealt järsku puhta sanitarliku reglamentatsiooni peale üle minna. Siis on üleminekowiis tarwitusel, millejuures politsei oma wolitustest muist arstile edasi annab.

W e n e m a a (*), kus politseilik reglamentatsioon maks-

*) Meil, Wenemaal, toimetab pordnnaisterahwaste registreerimist arstlik-politseilik komitee, kus aga seda pole, seal po itsei. Walitsewa senati seletuse järele (23. weebr. 1892. a.) wõib registreerimine ainult wabatahtlik olla. Naisterahwas, kes pordueluga äri ajab ja ennast registreerimise alla ei taha heita, langeb trahwisead. § 44. järele wastutuse alla, „et ta walitsuse korraldusi ei täidi, mis liiberliku elu eest hoidmiseks on antud.“ Tegelikult on aga siiski

mas on, funktsioneerib igas juuremas linnas ijeäraline komitee, mis politseiametnikkudest ja arstidest koos seisab ja mis oma kohast huvitawat sanitarlikku uuendust kujutab.

U n g r i a s on pordunaisterahwad politsei ülewalwuse all; neid naisterahwaid aga, kes kokkusaamisemajades käiwad, nimekirjadesse üles ei wõeta; wiimased peawad enestele sanitarpileti muretsema, millega nad 10 nädalis sanitarlikule järelwaatusjale peawad ilmuma.

Ra abolitšionistid ei taha pordunaisterahwastele täielist wabadust lubada; nemad tahakšiwad, et politsei kangeste jellele takistusi teeks, et pordunaisterahwad skandalisid ei wõiks jünitada. Nende, j. o. abolitšionistide kihutusjöö käib kõigepealt jelle pihta, et jeltškonna kõlblijed waated muutukšiwad ja jee oleks kõigeparemaks pandiks tarwiliste uuenduste rajamijele.

Meie oleme jelles raamatus juba näitanud, misjuguuste reformidega kõik nõus on. Need on nimelt:

Haigemajade ja kliinikute parem korraldamine.

Allaealiste üleskirjutamijse äramuutmijne ja nende asendamine warjupaikadesse.

Sifilijehaigete naistrahwaste edasiarstimijne ka peale jelle, kui nad haigemajast on wälja lastud.

Hooljam takistuste tegemijne, et naisterahwad uulitšatel ei saaks külge lüüa; piiridepanel pornografilijele kirjandusjale.

funduslik registreerimijne jagedaste tarwitusel. Kord registreeritud naisterahwas muutub „awalikult“ pordunaisterahwas. Kuni wiimase ajani saiwad kõik pordunaisterahwad enestele nõndanimetatud „kollase pileti,“ mille juures poss nende käest ära wõeti. Nüüd on jee wiis pealinnades osalt ära kaotatud: kollase pileti saawad ainult pordumajade elanikud; üksiklased jääwad oma passide peale, saawad aga peale jelle jalalehed, kuhu järelwaatuste tagajärjed üles tähendatakse. Minult registreeritud naisterahwad käiwad fundusliku järelwaatuse ja, haiguse korral, fundusliku arstimijse alla. Praktikas on teine kord maksima hakkunud. Teg-ajalt kogub politsei „hulkujad naisterahwad“ kokku. Igauhte alamast seisusest kahtlast naisterahwast wõidakse arstikomiteesse saata, kus ta järel waadatakse; haiged saadetakse funduslikult haigemajasse arstimijsele.

Arstide wõimupiiride laiendamine ja politsei tegewuse piiramine, wiimasele ainult täidesaatwate kohuste kordajast mist jättes.

Rehjasteistkümnes peatükk.

Ruda suguhaigeid arstitakse.

Igasuguste korralduste peale waatamata on mõlemast sugust suguhaigete arw, keda sunduslikult arstitakse, nende kõrwal koguni wäike, kelledel selles asjas täieline wabadus käes on. Niihästi reglamentatsiooni poolehoidjad kui ka abolitsionistid on selles tükis ühel nõul, et tarwis on suguhaigetele arstimist hõlpsamaks teha ja nendele arstimise wajadust ära seletada. Tegelikus elus aga tehakse selle asemel, et haigeid arstimisele õhutada, kõik mis wõimalik, et neid meeleheitmisele wiia. ¶

Tõbliste abiandmisekasjad peaksiwad just sellejaoks olema, et igasuguste haiguste arstimisel abi anda, kuid ometi jäetakse suguhaiged alati enamaste sarnase abi saamisest kõrwale. Isegi niisugusel maal kui Saksamaa, mida alati wastastikuse abiandmise asjas eeskujuks tuuakse, kus üheksa miljoni inimest mitmesuguste abiandmisekasjade liikmed on, wõib ka selle abiraha andmist sootumaks ära lõpetada, kui abitarwitaja suguhaigust põeb.

Kui keegi heasüdameline arst niisugust haiget tahab arstida, siis peab ta kawalust tarwitama: ta annab haigusele wale nime ja kirjutab rohu väljaspoolseks tarvitamiseks, kuna aga rohutu ometi sissewõtmiseks tuleb tarwitada.

Nõnda on asi peaaegu kõikides riikides. Weel hiljuti trahwiti soldatid, kes kaebasiwad, et neil suguhaigus on. Sellepärast pidiwad haiged endid salaja arstima ja, järjelikult, see wõis õige korratumalt sündida, wõi ei arstinud nad endid sugugi.

Ambulatorpunktides jätab suguhaiguste arstimine ka palju soowida üle. Arst, kelle eest terve rida mitmesugusid haigeid läbi käib, waatab haigust rutuga ainult pea-

liskaudselt järele, kirjutab nõndajamuti rutuga rohusedeli, ilma et tal mahti oleks haiguse tähtsust, tema wältawust ja neid ettewaatuseabinõusid, mis haiguse ajal tulewad tarwitusele wõtta, ära seletada.

Rõigekohajem oleks, kui linnad oma kulul juguhaigete jaoks ambulatorpunktid awaksiwad. Need asutused peaksiwad juuremates linnades wõimalikult igas linnajaos olema. Nad peaksiwad argipäewadel hommiku warajatel tundidel ja õhtul peale töbaja, nõndajamuti ka pühapäewadel mõned tunnid lahti olema, et töölistel wõimalik oleks sinna abi otsima ilmuda. Haigeid tuleks jeal üks-teisest lahus järele waadata. Peale selle oleks kasulik järelewaatuse juures sifilisehaigeid tripperihaigetest ära lahutada. Lõpuks oleks wäga tähtis, et haigetele lehekesed antaks, millesdes sifilise ja tripperi üle algteated sees on.

Suur hulk juguhaigeid arstib ennast küll, aga kuda apteekrite ja wusserdajate abiga. Haiguse jaoks, mille peale nad kui tühise asja peale waatawad, näitab nendele jarnane arstimine küllaldane olewat.

Reegi ei hoiata neid haiguse kardetawuse eest ja ei seleta nendele, et haigust tarwis on kindlaste teaduslikult arstida. Teiselt poolt peetakse neid haigusid häbi-asjaks ja haiged pelgawad oma arsti ja ei taha tuttawa eriarsti juurde ilmuda.

Neid haigeid arstiwad wusserdajad, kellede reklamesid ajalehtede kuulutusteküljed ja uulitsapeldikute seinad täis on. Need wusserdajad ei too mitte ainult õpetatudarstidele kahju, waid jeda enam weel haigetele.

Peaaegu kõik wusserdajad lubawad oma reklamedes sifilise kahe nädalaga, ilma elawhõbeda tarwitamiseta, ära arstida.

See ainukene mõjuw, sifilise wastane abinõu ei seisja publikumi hulgas heas lugupidamises, wusserdajad aga alandawad jeda rohthu lõpulikult rahwa filmis ja tarwitawad haigete usaldust kurjaste, neid sarnase lühikesse aja sees terweks teha lubades, mille jooksul wõimata on jeda teha.

Haiged, kellel õnnetus oli nende wusserdajate poole pöörduda, saawad teadmata peast haiguse edasiandjateks. Nad annawad haiguse oma järeltulejatele edasi ja lasewad enestel haiguse koguni sandiks minna, nii et see sagedaste surmaga lõpeb.

Wiiesteistkümmes peatükk.

I.

Propaganda rahwa seas.

Parem on hoida kui arstida ja kõigeparem abinõu haiguse eest hoidmiseks on haiguse tundma õppimine.

Kõigeesiteks on tarwis rahwast juguhaiguste kardetawusega tutvustada. Seda pole aga jugugi nõnda kerge teha, nagu see esiteks näitab olewat, sest et eelarwamiste järele neid haigusid häbistawateks peetakse ja nende üle waikitakse. Rahwa laialised ringkonnad kas ei tunne neid haigusid jugugi, wõi on nendel nende haiguste üle ainult õige tume aime, nõnda et tripperit, sifilist ja pehmet-schanferi üksteisest ei osata ära lahutada. Nemas ei ole midagi sifilise teisest ja kolmandamast perioodist kuulnud ja ei saa sellest aru, et kõwaschanfer ja sifilismäda külgehakkawad on.

Seltskond arwab, et ainult need inimesed juguhaigused saawad, kes kõlbluseteelt kõrwale kalduwad, waljut kõlblust on selleks küllalt, et ennast külgehakkamise eest hoida.

Sellejuures jäetakse see hoopis kahe silma wahela, et ka wäljaspool juguelu juguhaigusid edasi antakse ja et naisterahwad, kes sala-sifilisehaigetele mehele lähewad, enestele haiguse külge saawad.

Seletatagu asi rahwale ära ja häwitatagu see ebaus, mis külades on laiale lagunenud, et tripperit ja sifilist sellega katsutakse ära arstida, et puutumata tütarlastega kokku elatakse.

Suguhaiguste äraseletamise läbi võib paljude inimeste peale soovitaval sibil mõjuda. Mõned hoiavad endid hirmu pärast liiderlikust elust tagasi, teised muutuvad enam ettevaatlikumateks ja walivad rohkem oma tutwusid, jääwad oma armusese või ka naisega rahule, keda nad siis petakfiwad, kui nad täielises julgeolekus kindlad olekfiwad.

Hirm tõstab oma kohast kõlblust, kuid siiski oleks unistus arwata, et see inimest täieste suudab morallikust teha. Paljud inimesed käiwad pimedast peast oma kirgede järele ja nende mõistus on kui alandlik ori, mis nende hulludele tempudele ainult wabandusi otsib. Niisuguste inimeste peale ei mõju mingisugune nõuandmine.

Teised usuwad küll, mis nendele kõneldatakse, kuid suguiha on nendel nõnda kange, et keegi neid finni hoida ei juuda; jelle mõju all taganewad nad kõigemõislikumatest otsustest ja unustawad kõigelihtsamad ettewaatusabi nõud ära.

Kui niisugused kirglikud inimesed õnnelikult peafewad, siis hakkab nõndapea, kui ärritusetung mööda läheb, neid kartus waewama ja nende nerwid on kaua aega pingul, kuna nad iga filmapilk esimese tilga või wistriku ilmumist ootawad, mida nad hirmuga oma ihu pealt otsiwad; selleläbi jääwad paljud nerwihaigeks. "

Eiiski on tõetundmine alati parem kui mitteteadmine. Suguhaiged woiwad siis ainult iseendid süüdistada ja nendel pole enam õigust kaebada: „Kui meid oleks hoiatatud, siis poleks meie millalgi seda teinud.“

Tarwis on teesid leida, kuida seda põhjusemõtet praktilikult täide saata.

See on aga koguni lihtne asi, kui meil täiskaswanutega tegemist on.

Tarwis on suguhaiguste üle kõnesid ja ettelugemisi klubides, rahwaülikoolides, kogukonnajades jne. kodanlaste, idõliste, talupoegade, kooliõpetajate ja üliõpilaste jaoks toime panna.

Kõnemehed ei pruugi sellest tagasi kohtuda, et asju nende õigete nimedega nimetada; kõneaine paremaks ärastletamiseks tuleks piltiisid, mudelisi ja udupiltiisid tarvitada.

Trükitud sõna on kõige parem propagandaabinõu. Tuleks sellekohaseid leheküsi ja raamatuküsi trükkida lasta ning neid rõhkel armul rahwa seas laiali laotada.

II.

Propaganda sõjaväe hulgas.

Soldatite hulgas on suguhaigused väga laiale lagunenud. Seal on propaganda väga tarwiline, sellejuures on aga seal ka väga kerge seda propagandat teha, sest et tingimised selleks väga kohased on.

Sõjaväewõimud peaksiwad selle vastu wõitlema, et soldatid ilma asjata logeleda ei saaks.

Kasarmus pole ruumi, kus soldat puhata, lugeda, mängida, wõi koju kirjasiid kirjutada wõiks; ta läheb ilma tahtmata pordumajasse wõi kõrtsi, seal hakkab ta purjutama ja lasseb ennast pordunaisterahwastest wõi naiskelneritest ära ukutada; wiimased on alati enamaste jalapordunaisterahwad ja suguhaiged.

Soldat otsib sealt omale lõbu, õpib jooma ja saab suguhaiguse külge.

Et soldatid kõigest sellest eemale hoida, joowitati kasarmu jõõmatuba ümber muuta: sinna pingid ja lauad siisje panna, kaminasse tuld teha, walgustusi parandada, raamatukogu ajutada ja soldatitele ettelugemisi pidada.

Grainimeste algatusel on mõnel pool soldatitema ja d ja sadamates madrustemaja d asutatud, millede otstarbe alkoholiismuse ja porduelu vastu wõitlemine on. Seal müüakse ilmaalkoholita jookiisid ja lõbus-tatakse soldatisi huritawate ajalehtede ja raamatutega.

Mõnedes wäikestes Elhassi linnades keelati ülemuse poolt kõrtsmikitudle ära naiskelnerisi pidada. See abinõu awaldas seal häid tagajärgeisid, juurtes linnades juurendaks aga see jalaporduelu.

Prantsusmaal katsumivad mõned polgukomandörid soldatitele ära keelata mõnedes kahlastes kõrtsides käia, kus haiged naiskelnerid olivad. Kõrtsmik oli aga mõjuv wälja, ta kaebas oma jaadikule ja enamaste alati muudeti jarnane keeldus ära.

Sõjawäearstide mõju on suguhaiguste eest hoidmiseks weel hoopis juurem kui ohwitseridei, sest et nad ise suguhaigeid arstiwad.

Sõjawäearstid jagawad Prantsusmaal peale oma otsekoheste ametikohuste üfsikutele soldatitele weel jelleüle juhatusi, kuida endid haiguste eest hoida. Nad panewad jellekohaseid ettelugemisi toime ja laotawad trükitud leheksti laiali, milles tarwilised näpunäited ülewal seijawad.

Broowiks toome siin lühidalt ühe niisuguse lehekste siju :

Nõuandmised noortele soldatitele.

Kõik suguhaigused, isegi ka tripper, on kardetawad, niihästi iseenejst kui ka oma tagajärgede poolest. Nemad mõjuwad inimese peale nõrgendawalt ja tekitawad mitmesuguseid haigusid (jookswa, silmadepõletik j. t.), mis mõnikord ka surmawad on (peaaju- ja selgroo-üdi haigused). Nemad mõjuwad igasuguste teiste haiguste tekkimiseks kaasa, iseäranis edendawad nad tiiskust ja, lõpuks, et nad kaua aega külgehakkawad on, siis on nad abielusje astumise juures takistuseks, sest et muidu haigus naise ja laste külge edasi löheb. Tarwis on ennast suguhaiguste eest hoida.

2. Nõuanded, kuida ennast suguhaiguste eest hoida.

Salalibud on alati palju kardetawamad, kui pileti peal olewad pordunaisterahwad ja lõbumajade tüdrukud ; esimesest on vähemalt 50 % haiged, iseäranis kardetawad on 15—20 aasta wanused naisterahwad. Ülepoodide tüdrukuid, alalisi kohwimajades, salawõderastemajades ja awalikkude pallide peal käijaid peab alati kardetawateks pidama. Nende naisterahwaste eest, kes kajarmute ümbruses hul-

guwad ja oma elukohta jalgawad, peab ennast alati hoidma, nõndasamuti peab neid naisterahwaid haigeteks pidama, kelledel ka kõigewähemad täpid ja wistrikud naha peal, mokad lõhki, kõri haige wõi heal ära on, kellel kubemed wõi kael paistetanud, juuksed peast ära tulnud wõi pesu plekkisid täis on; ülepea peab kõikide puhtuseta naisterahwaste eest hoidma.

3. Nõuanded nendele, kes enestele wõiwad wõi wõiwad haiguse külge saada.

Ei ole mitte tarwis enne kokkuheitmist kusta, waid peale selle ja siis wõimalikult rutemalt. Enne kokkuheitmist on ennast tarwis raswase ollusega määrida (boorwajeliniga) ja pärast hoolega weega puhtaks pesta; hoolas seebiga pesemine on kaunis mõjuw abinõu, kuid kunagi ei tohi naisterahwaga ühte ja sedasama käterätikut tarwitada. Kondom on mõnikord kaunis hea kaitseabinõu.

4. Nõuanded haigetele.

Iga inimene, kes oma küljes ükspuhas misjuguft haawakest filmab, olgu ka kõigepisemat, peab wiibimata arsti juurde minema; wiivitamise läbi wõib ainult asja halvemaks teha ja paranemist pikendada. Ei maksa oma feltjimeeste juttusid tähele panna ega reklamesid uskuda, milledest ajalehtede kuulutusteküljed kubitsewad, ega maksa wusjerdajate juurde minna, kes mitte ei arsti, waid ainult raha wälja petawad.

5. Nõuanded ja näpunäited sihilise kohta.

Siilis laguneb jugulise kokkupuutumise teel ja ka wäljaspool juguelu laiali. Wiimatinimetatud juhtumisi tuleb jagedamalt ette kui harilikult mõeldakse (sihilisehaigete riiete ja asjade, nagu habemenugade, klaaside, lusikate, piipude, sigarite, julepeade, pliiatsite, hambaharjade, pükste, järkide, kinnaste, muusikariistide jne. tarwitamisel). Kui sihilisehaigel wälimisi haigusemärksid (muhud ja wistrikud) on, siis ei tohi ta jõpru ega jugulasi juudleda, ta ei tohi wõeraid asju tarwitada ega oma asju teistele tarwitamiseks pakkuda.

III

Propaganda noorerahwa seas.

Nii lihtne ja kerge kui propaganda tegemine täiealiste ja sõjaväelaste hulgas on, nõnda sama raske on see noorerahwa — alaealiste — seas.

Tööliste lastele on siiski kerge juguhaiguste kardetavusest seletust anda, sest et uulits ja töötuba neile palju asju on õpetanud ning nad noorelt küpselt jaavad. Hoopis teine lugu on aga kodanlaste lastega; suurem osa wanematest kardab seal, et nad juba sellega oma laste seas halbu mõtteid elule kutsuvad, kui nad nendele jünnitamiseakti seletavad, juguhaigusteist ei maks aga rääkidagi. Ometi muudaksivad paljud selle asja kohta oma arvamist, kui nad seda omale juudaksivad selgelt ette kujutada, misjuguise hädaohu kätte nad oma lapsi enese waikimisega lütkawad. Laste wanemad seltsimehed räägivad nendele ometi nii kui nii jugutegemise üle tarwilised teated ära ja kiidawad selle juures jugutegemise lõbusid. Kuigi mõned wanemad sellega nõus on, et nende alaealised pojad sellest asjast midagi teaksivad, siis püüawad ometi peaaegu ilma erandita kõik wanemad, et nende tütreid täielisesse teadmatusesse jääksivad.

Ainult mõned üksikud kehmemad kodanlased arwawad, et nende tütreid, kes kooliõpetajanna, müüjanna või mõnes muus sellesarnases ametis enestele leiba peawad teenima, siis paremini hädaohu eest kaitsetud on, kui neil selleskohta enne teadmisi on. Siiski ei taha aga wanemad ise naljalt millalgi oma lastega selle täbara küsimuse üle rääkida ja jääwad sellepoolest kooliõpetaja peale lootma. Kooliõpetaja peab lastele juguelu kohta seletusi andma ja neid hädaohtude eest hoiatama, milledega juguelu ühendatud on.

Rõigeparemad nõuanded awaldawad aga ainult wähe mõju, kui ühtlasi ka laste eluwiihides ja õpeasutuste terwilistes oludes muudatusi ette ei võeta. Koolilaste käest nõutakse klassis kauakestawate õpetundide ajal täielist rahu ja waikust ning wäheha liigutuse ja müdina eest langewad õpilased trahwi alla. Wanemad tahawad, et

nende lapsed esimestena hiilgaks ja õpeasjades suurte samudega edasi lähaks, ning kooliõpetajad püüavad wane- mate loowidele sellega wastu tulla, et nad lapsi ilma ar- muta tuupawad. Kehalikud harjutused ja mängud puu- duwad sellejuures pea täieste.

Wanemad ei saa sellest aru, misjuguiseid halbu taga- järgesid see füüsikalise elu mahasurumine ja peaaegade ära- wäsitamine toob ja et selle mõjul noortel inimestel liig wara suguihad wõimsalt lõffele lööwad. Lapsed hakka- wad neid ihasid siis onanismuse ja muude loomuwastaste jugutegewuste läbi waigistama.

Ärge edendage mitte ainult laste mõistust, waid kin- nitage ka nende kehalikku jõudu ja siis tulewad nendest, nagu see Inglismaal on, kehalikult tugewad ja terwed ning tugewa mõistusega inimesed.

IV.

Suguhaiuste külgehakkamine abielus.

Abielusse astujatele on ka tarwis seletada, kui sage- daste füsilisehaiged, kes endid terweteks peewad, oma hai- guse naisele ja lastele edasi annawad, wõi kuda mehed, kes mädatilka kusetoru otjas — wana tripperi tagajärge — kahjutaks arwawad ja naisterahwale honogokfid edasi annawad. See on rumaluse ja hoolimatuse tagajärg, mille wastu wõidelda tuleb.*)

*) Oma huwitawas raamatus „Leadmine ja abielu“ kirju- tab Dr. Cazalis: „Wõib olla, et kord see päew tuleb, wõib olla et ta ka ju lähidal on, mil loogiklikuks, tarwilikuks ja täieste loo- mulikuks hakatakse pidama, et inimesi enne abielusse astumist tarwis on arstlikult järel waadata, nagu praegu seda täieste loomulikult peetakse, et elufinnituse juures arst inimese järele waatab, kuna wiimatinimetatud korral ainult finnitatawa ja finnitusefelfsi rahali- sed huwid päewakorral on; waadatakse ju ometi inimesi ka wäete- nistusesse astumise ja asumiselefaatmise juures arstlikult järele.

Wõib olla, et aeg tuleb, mil enne abielusse astumist hakatakse arstisid kutsuma, nagu praegu notariusi kutsutakse, ja et ars- tile rohkem tähtsust antakse kui notariusele, sest et rahaline küsimus terwiselüsimuse ees tagumise plaani peale peab nihkuma . . .

Abielu pea-eesmärk on ja peab lapsesünnitamine olema sugu ja tõu edasiatkamiseks ja seal pole ta mitte niisugune, kui ilmaabi-

Sellepeale waadates, et abieluist tagasihoidmiist ainult ajutiseks soovitatakse, võib loota, et mõistlikka nõudeid tähele pannaakse ja ennaft hoolsamalt arstida püütakse. Abielu tuleb tripperi korral ainult mõneks kuuks ja sihilise korral mõneks aastaks edasi lükata. See keeldus on vähem wali, kui tiiskuse, langetõbe ja nõdrameelsuse puhul, ja sellepärast on enam lootust, et jellele keeldujele alla heidetakse. Keegi jelts soovib, et tulewastele abikaasadele linnaametites lehekeseid antaks, milledes jughaiiguste üle tarwilised seletused ülewal oleksiwad.

Õeldakse, et arstlikku järelwaatust võimata on siise seadida. Praegusel ajal jääks ehk küll seadus, mis jarnase järelwaatuse ette kirjutab, jurnud kirjutatäheks. Aga ega seadused kombeid sünnita, waid wastupidijelt. Senikaua aitab ehk jellestki, kui rikastele inimestele niisuguse kindlustuse kohta näpunäidet teha. Paljud inimesed on kaasawaraküttide vastu ettewaatlikud ja ei jäta mitte seda abinõu peigmeeste vastu tarwitamata, et aga oma tütreid jughaiiguste hädaohu eest hoida.

V.

Külgehaflatamine rinnaga toitmise juures.

Sifilis võib rinnaga toitmise juures külge hakata.

Nõnda on võimalik, et amm lapsele jelle haiguse edasi annab. Sellepärast peawad ka wanemad, kui nad oma lapsele amme otswad, wiimase käest igasuguseid kindlustusi nõudma, et ta terve on, ja teda lastma arstlikult järele waadata.

Parisis muretsewad kohakontorid ainult nendele ammedele kohtasid, kellel arsti poolt tunnistused on ette

eluta armastuse juures, kus ainult oma ihasid kustutatakse; kahtlemata teeb aga wastastikune armastus seadusliku ühenduse weel kindlamaks ja kaunimaks. Sel ajal, kui kirel ja armastusel nad ise eesmärgiks on, peab abielu ülesandeks pidama, et temast termed lapsed tuleksiwad; rahaline küsimus seisab tagumise plaani peal ja tema eest peab ainult sellel määral hoolitsema, et ennaft ja oma perekonda kindlustada.

näidata, et „temal mingiugust külgehakkawat haigust küljes ei ole.“ Amm võib aga pealtnäha üsna terve olla, kuid sifiliseidusid oma ihus kanda; ta võib omale ka selle haiguse fergemeelsete eluviiside läbi imetamise ajajärgus külge saada.

Hoopis jagedamad aga on veel need juhtumised, et a m m l a p s e k ä e s t enesele sifilise külge saab. Amme käest nõutakse igasuguseid kindlustusi, temal aga pole mitte võimalust jeda nõuda. Tema saab ju palka, järjekult võib tema käest mis tahes nõuda, kuna tema mitte nurijeda ei tohi.

Professor Pinar awaldas soowi, et seadus wälja antaks, mille järele kellegil muidu õigust ei oleks oma last amme imetada anda, kui et lapse kohta arstitunnistus oleks, et tal mingit külgehakkawat haigust pole, mis amme külge võib hakata.

Rõigeõigem oleks muidugi, kui niisugused kindlustused mõlemilt poolt antaks.

Sagedaste jaadawad wanemad teadmata peast kuri-teo korda. Isa peab ennaft mõne a astaje arstimise järele juba terweks; ema, võib olla, ei aima midagi; haiguse tundemärgid wõiwad lapsel foguui piisufesed olla. Mõnikord aga teewad wanemad jeda selge teadmisega: ema ei wõi last imetada, laps ei wõta klaasi — teda ähwardab surm. Tarwis on iga hinna eest last peasta; emaarmastus käib kõikidest arsti nõuandmistest üle; lapsele on amme tarwis ja see kaubeldakse ära.

On ka juhumi, mil külgehakkamise võimalust kudagi ei saa ette näha: wanemad on täieste terwed, laps sünnib ainult natufene kidurana ja arst, kes mingiuguseid haawakesi ei leia, lubab amme wõtta. Kuid kolme, nelja wõi kuue nädali järele, mõnikord kolme ja enam kuude järele ilmuwad sifilise tundemärgid.

Sel põhjusel jääwad kaswatusemajades ammed jagedaste sifilisehaigusesse. Hoolsa, tähpaneliku ja korraliku järelewaatuse peale waatamata tuleb jeda iga aasta Pariisis ette, prowintsiist ei maksja rääkidagi.

Ummel, kes niisugusel teel haiguse on külge saanud, ilmub rindade peale kõwaschanker. Koht, kus schanker on jündinud, näitab selgeste küllalt, mil põhjusel haigus on külge hakkanud. Umm peab aga sellejaoks, et omale kahjutasu saada, kohtu ees selgeks tegema, et ta just nimelt lapse käest, keda ta imetas, on haiguse külge saanud ja see pole igaford mitte nõnda hõlbus selgeks teha.

See halbtus kaoks siis ära, kui ammede wõtmise wiis maha jääks. Ema piim on tema lapse päralt. Kui tal piima wähe on, siis wõib ta last lehmapiimaga toita.

Mendel kordadel, — mis dieti pharwemad on kui harilikult mõeldakse — kui ema oma last mitte ei wõi toita, wõib wiimast ainult siis amme hoolets anda, kui ta täieste terwe on. Kui aga arst wähegi selle juures kahtleb, siis on tema kohus seda kindlaste ära keelata.

Lõpuks peab tähendama, et kunstlikku toitmist wiimasel ajal sel määral täiendatud on, nii et teda peaaegu ilma mingi kartuseta wõib tarwitada. Waesema rahwa hulgas on wanemad sagedaste sunnitud oma laste jaoks kunstlikku toitmist tarwitama, ja seda enam peab tähendatud toitmise tarwitamist wanemate otjekoheseks kohuseks pidama, kui laps sihilisehaige on.

K u u e s t e i s t k ü m n e s p e a t ü k k .

Nõuanded, kuida ennast suguhaiguste eest hoida.

Peale selle, et liiderlikuelu hädaohtude üle seletusi anda, peawad mõned inimesed tarwilikuks publikumile ka neid abinõusid soowitada, mida liiderlikudel inimestel sel mõttel kasulik on tarwitada, et ennast suguhaiguste külgehakkamise eest hoida. Neid nõuandeid pakutakse niihästi juu-
sõnal, kui ka rahwalikus keeles kirjutatud raamatukestes. See küsimus on aga wäga piinlik. Kui, näituseks, arst soowitama hakkaks, et meesterahwas fondomisiid tarwitaks ja naiserahwas kohe peale sugulise kokkuelamise ennast

antiseptiliselt pesjeks, siis wõidak s kergeste arwama hakata, et arst neo-malthuslaste õpetuste poolehoidja on. *)

Enam praktilisemateks ja wähem arwustuse alla kätivateks wõib neid nõuandeid pidada, mida meesterahwale selle kohta wõib anda, misjugu seid hoidmiseabinõusid peale kofkuheitmisil tuleb tarwitada. Sel silmapilgul tuleb inimesele jälle tema külmawereline olek tagasi, ihadeleek on juba möõda läinud ja ta mõtleb oma langemise tagajärgede peale.

Rõigeparemaks kindlustuseks on puhtus — hea, hoolas juguõjade pesemine jeebiga.

Roux ja Metshnikow tegiwad katseid schimpansega (ahwiga), milledel tähtsad tagajärjed saawad olema, kui nad inimeste kallal tehtud katsete juures kinnitust leiawad.

Nad paniwad ahwile sifiliserõuged külge ja õerusiwad siis paakimise koha peale elawhõbeda jalwi sisse.

Kui jeda jalwi ka tund aega peale sifiliserõugete külgepaakimist sisse õeruti, takistas ta ometi kõwaschanferi tekkimist ja sifilise laialilagunemist.

Teine ahw, kellele sedasama kihwti külge paagiti, kellele aga jalwi sisse ei õerutud, jäi sifilisesse haigeks.

Rõõiti niijuguseid näpunäiteid wõib ainult trükiteel anda, sest et noored inimesed, kes liiderlikkusse elusse langewad, häbenewad arsti käest nõu küsima minna.

Kergem oleks küll pordunaisterahwastele näpunäiteid anda, kui neid skandaliliste „külgelõõmiste“ eest uulitsalt finni wõetaks.

Rõõigeesiteks peab nende puhtust soowitama.

Muidugi mõista on küll iga algaja pordunaisterahwasjuguhaiguste kandidat. Puhtuse armastajad naisterahwad

*) Wõiks soowitada, et iga päew mõnede ainetega liikme peakest pestakse, sellejaoks, et ilanahta külgehakkamiste wastu enam wastupidawaks teha. Sifitule, kelledel piik ja kitsas eesnähk on, wõiks soowitada, et nad endid ümber lõigata laseksiwad; see annaks nendele wõimaluse peakest puhtuses pidada ja teeks ilanahta kõwemaks.

on aga siiski nende haiguste vastu vähem vastuvõtlikud ja haigus ilmub nendele vähemkardetaval kujul. Algaja pordunaisterahwas peab ennast mööblitegatubades ja rämpastes nummerdes müütama, kus sagedaste tarwilist pesuwett käe pärast pole; nendele ilmub sihilis iseäranis raske kujul.

Kas ei võiks mitte pordunaisterahwastele soowitada, et nad rohkem waliksiwad ja oma külalisi ise järele waataksiwad?

Mõned wenereologid soowitawad seda järelwaatus pordumajade pidajate abiliste hooleks anda. Külalisi lastaks pordunaisterahwaste juurde ainult nende lubaga. See pruuk olewat Jaapanis tarwitusel. Mina aga arwan, et teda raske oleks Europas maksma panna; peale selle ei kindlusta niisugune järelwaatus weel sugugi külgehaakamise eest.

Pordunaisterahwad langewad liig sagedaste sihilise külgehaakamise hädaohu alla ja ükspuhas misjuguised hoidmiseabinõud ta ka tarwitusele watab, külgehaakamise eest ta ei pease.

Kord mõeldi pordunaisterahwaste piletide tagumise külje peale kasulikka näpunäiteid trükkida, see on aga selleks liig wäike; pordunaisterahwastele näitab ta aga weel liig juur olema, nad krompsutawad ta kofku ja topiwad siis oma käefotti.

Oleks tarwis neid teateid suurte lehtede peale trükkida ja neid siis laiali laotada, wõi neid nende blankettide juures wälja jagada, mida igale pordunaisterahwale registreerimise korral antakse; nõndasamuti oleks tarwis kofkujaamisemajade seintele iseäralised plakatid üles lüüa. Seda pruuki taheti lõbumajades tarwitada. Juba 1848. a. ilmus käsukiri, mis pordumajades floorweega pesemised ette kirjutas, aga see käsk jäi surnud täheks. Praegusel ajal peetakse kasulikuks, kui suguosasid seebiga pestakse. Igale külalisele oleks tarwis tükise antiseptilist seepi anda, sellejaoks tuleks ukse juurde automat üles seadida. Dr. Jané arwamise järele tuleks sarnase seebitükise ümber

olewa paberi peale trükkida: „Igaühte pordunaisterahwast peab kardetawaks tunnistama; juguosjade wiibimata pejemine jeebiga hoiab tähtsal mõedul külgehakkamise eest.“

Mõned arstid on kanged kondomide poolehoidjad, jellepeale waatamata, et need puruks rebenewad. Dr. Regnault tahaks, et pordunaisterahwad ise neid oma külalistele pakuks. Dr. Juillien tuletab jeda soowi meelde, mis Dideu 1858. aastal awaldas, nimelt, et igas pordumajas kõikides tubades nähtawa koha peal kastikesed kondomidega oleksiwad. Kastikeste peal peaksiwad sildikesed järgmise pealkirjaga olema: „hinnata kaitseabinõud.“

Braegusel ajal on pordumajades tarwitujele wõetud kaitseabinõudel wähe tähendust, sest et, nagu meie nägime, pordumajad langemisel on.

Oleks tarwis enam tähelepanekut jalaporduelu peale pöörata, aga jeda on raske teha.

Lõpusõna.

Ütleme, et kord aeg tuleb, mil arstiteaduse ülesleiduste tagajärjel sifilis ja teised juguhaigused ära kaowad. Riimalusejäägrid wõiwad siis ilma kartuseta olla, neil ei pruugi hirmu tunda, et nad enestele haiguse külge saawad wõi jelle teistele edasi annawad.

Kas wõib siis jellest järeldada, et meie seijukoht porduelu kohta muutuma peab? Kas peame siis jeda täieste seaduslikuks näbtuseks hakkama pidama? Kas meie, haritudmaade elanikud, siis Tahiti jaarlaste kombete juurde tagasi pöörame, kes täieste awalikult, ilma et kedagi häbeneksiwad, ainult oma ihade tungi tähele panewad ja riimalust taga ajawad?

Muidugi ei waata juurem jagu ühiseluteadlasi enam kõlbluse kui mõne kõikumatakindla asja peale: see, mis jeltskonnale kasulik on, peetakse kõlbliseks ja ümberpöördult.

Kuigi suguhaigused ära kaotuvad, jääb liiderliffus ikka seltskonnale kahjulikuks. Kehalik külgehaakamiskihwt kaotks küll ära, aga moraliline töbi jääb ikka alale.

Liiderlik elu lükkab inimeje kõlblusejärge madalamale, teeb inimest laisemaks, teeb ta pillajaks, lükkab joomaelusje ja tekitab loomuwastastid suguihafid.

Peale suguhaiguste on ka liiderlik elu iseenejeit terwijepurustaja. Suguihade wõimu alla andmine ei tunne, nõndajamuti kui iga teinegi firg, mingit mõetu ega piiri. Sagedaste korduwad sugulõbud, pealegi rohke jõõmise ja joomise järele, on inimeje organismusele häwitawad.

Nendel, kes warakult suguelu haakawad elama, tekitab tiiskus. Ja kuigi teadusel korda lähets jeda haigust ära wõita, siis langeks liialduste läbi äraakurnatud organismus mõne muu haiguse kätte.

Liiderliffus ei häwita mitte ainult neid, kes temaga otsekohe tegemist teewad, waid ka tulewaid põlwesid. Sellest teadsiwad juba wanaaegsed rahwad, kui nad armastusejumalannat Venust kujutades teda jalaga inimeje loodet puruks wajutama paniwad. Sedajama mõtet awaldatakse ka wanašõnaga wälja, õeldes, et „rohi suurte teede peal ei kaswa.“ Reed šõnad ei ütle tõde küll just mitte täielikult wälja: rohi haakab küll kaswama, aga ta ei saa suureks kaswada — teda tallawad lugemata hulgad läbikäijad ja läbišõitjad ära.

Sedajama šunnib ka pordunaisterahwa loodega. Baran-Duchateleux tegi selgeks, et pordunaisterahwas raskejalgsiks wõib jääda; korduwate põrutuste tagajärjel ei wõi aga tema suguosjad idu enam finni pidada ja wiindal wõi kuendal nädalil heidetakse loode wäikse weretombukese näol rohke werejooksjuga ühtlasi wälja, mida naiisterahwad iie hiljaksjäänud kuupuhastuseks peawad.

Kas liiderliffus siis enam kõblisemaks muutub, kui oletame — muidugi on see ainult hypothese — et temal

tagajärjeks ei alkoholismust, ei fehakidurust, ei tiiskust ega ka sigitusewõimetust ei tule?

Sugugi mitte, sest et liiderlikkujel iseenesest parandamata ja tähtis puudus küljes on: tema eitab meie aatelist ettekujutust armastuse kohta ja alandab armastust lihtsa juguihade täitmise wajadujeni, liiderlikkus teeb meesterahwa loomajarnaseks ja alandab naišterahwast.

S i s u.

	lehet.
Gešjõna	3

Esimene jagu.

Prostitutsjion mitmesuguste rahwaste juures ja mitmesugustel ajajärfudel.

I. p e a t ü k k.

I. Prostitutsjion ei ole mitte metsrahwastelt pärandatud pruuk, sest et metsrahwad forratumas sugulises ühenduses ei ela	5
II. Prostitutsjion on küll paljude metsrahwaste juures olemas, kuid juuremalt ojal on see europlaste jüü läbi	9
III. Usuline porduelu	11
IV. Porduelu wõerustamise otstarbel	14

II. p e a t ü k k.

I. Prostitutsjion templite juures	16
II. Esimesed pordumajad	18
III. Estetikaline prostitutsjion	24
IV. Haritud pordunaisterahwad	25

III. p e a t ü k k.

I. Prostitutsjion muhamedlaste juures	28
II. India bajaderid	31

	lehel.
III. Prostitutsioon Hiinas	37
IV. Jaapani geishad	37

IV. p e a t ü k k.

I. Katsed, prostitutsiooni ära kaotada, läksivad ris- tiusu esimestel aastasadadel nurja	42
II. Prostitutsiooni järelwalvus keelajal	43
III. Prostitutsioon renaissance ajal. Siilise ilmumine.	45
IV. Prostitutsioon Ludwig XIV. ajal	47
V. Terwijehoiuliste määruste ilmumine	49

Teine jagu.

**Praeguaja prostitutsiooni ülewaade haritud-
maades.**

V. p e a t ü k k.

I. Mikspärast naisterahwas ennast müüb?	52
II. Prostitutsioon on seltskonna tarwiduste täitmiseks olemas	60
III. Pordunaisterahwa meelitamised suurendawad tema külaliste arwu	64

VI. p e a t ü k k.

I. Kooksaamijemajad. — Maskeeritud porduelu. — Saunad. — Ollepoodide naisteinijad	68
II. Kudas pordunaisterahwas jälle wõib ausat elu elama hakata	73
Kudas lõpeb pordunaisterahwa elukäik	76
Rahel-sejate-asutused	76

VII. p e a t ü k k.

	lehek.
I. Naisterahwa seisuford pordumajas	78
II. Kauplemine walgete naisorjadega	80
III. Politsei ergutas kaua pordumajade tegewust	84

VIII. p e a t ü k k.

I. Koffujaamijekohtade siisjeseadmine pordumajade asemele	91
II. Koffuwõte	99

Kolmas jagu.

Suguhaigused ja porduelu korraldamine.

IX. p e a t ü k k.

I. Sadajalgjed. — Sügelised. — Pehme-schanfer	103
II. Tripper	103
III. Sifilis	104

X. p e a t ü k k.

I. Registreerimine	110
II. Arstlik järelwaatus	119
III. Pordunaisterahwaste kinnipanemine	122

XI. p e a t ü k k.

I. Pordunaisterahwaste suguhaigused	128
II. Kumbad pordunaisterahwad on enam kardetawad, ülewaatusjalused wõi ilma ülewaatusjeta	132

XII. p e a t ü k k.

lehek.

Abolitfionistid. Nende tõenduste täiendus. Politseilise korralduse äramuutmise tagajärjed muudavad oma kaju maa olude järele	146
--	-----

XIII. p e a t ü k k.

Prostitutsiooni sanitarlik korraldamine. — Selle abi nõu täieline tarvitamine Norramaal, Daanimaal ja osalt Serbias. — Ülemineku aeg	160
--	-----

XVI. p e a t ü k k.

Ruda suguhaiged arstitakse	169
--------------------------------------	-----

XV. p e a t ü k k.

I. Propaganda rahwa seas	171
II. Propaganda sõjawäe hulgas	173
III. Propaganda noorerahwa hulgas	176
IV. Suguhaiguste külgehakkamine abielus	177
V. Külgehakkamine rinnaga toitmise juures	178

XVI. p e a t ü k k.

Nõuanded, kuida ennast suguhaiguste eest hoida	180
--	-----

Lõpusõna	183
--------------------	-----

Kirjastuseühisuse „Teaduse“

kulul

on järgmised raamatud ilmunud:

1. **Professor Dr. Ludw. Büchner.** „Wõitlus elu eest.“ Ilusjal kirjutusjepaberil. Hind 30 kop.
 2. **Joh. Reinthal.** „Keiser Paul I, tema elu ja surm.“ Hind 25 kop.
 3. **Leo Tolstoi.** „Minu patutunnistus.“ Hind 25 kop.
 4. **Professor A. Dodel.** „Talupojad, tööliised ja õpetlased.“ Hind 40 kop.
 5. **Professor P. J. Kowalewski.** „Piibel ja kõlblus. Piibel ja teadus.“ Hind 30 kop.
 6. **Carneri.** „Meie aja inimene.“ Hind 40 kop.
 7. **J. K.** „Kurad. Ajalooline ülewaade kuradi jündimise, elu ja tegewuse kohta.“ Hind 30 kop.
 8. „Hans Hädawares.“ Rajamäng 3 waatuses. Tõlkinud Th. Altermann. Hind 50 kop.
 9. „Kohutupidamine esimese riigivolikogu jaadikute üle Wiiburi üleskutse asjus.“ Hind 30 kop.
-

Jlmmisel on:

1. „Täielik looduseteaduse õpetus.“
2. „Igapäevane lahutuseteaduse õpetus.“
3. „Sumal ja firif.“
4. „Amerika Ühisriigid“

Kes raamatu hinna rahas või postmarkides ära saadab, sellele saadetakse raamat postiga koju kätte. Kirjalik tellimiseaadress: Ревель, „Teadus.“

